

cocuk edebiyat ve dil eğitimi dergisi

cilt **5** sayı **1** / 2022

Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi

Sahibi:

Doç. Dr. Oğuzhan YILMAZ

Baş Editör:

Doç. Dr. Oğuzhan YILMAZ

Editörler:

Doç. Dr. Yasin Mahmut YAKAR
Dr. Öğr. Üyesi N. Hümevra ÖZDEMİR EREN
Dr. Bilal Ferhat KARADAĞ

Editör Yardımcısı:

Arş. Gör. Bekir Sıddık KILIÇ

Yazar Destek:

Öğr. Gör. Hatice Derya YILMAZ

Kapak Tasarımı:

Ayşenur DİLBER

Bu dergi yılda iki kez elektronik ortamda yayımlanır.

1. Cilt 1. Sayıdan itibaren uluslararası hakemli bir dergidir.

Cilt: 5 Sayı: 1 Yıl: 2022

Adres: Erzincan Binali Yıldırım
Üniversitesi Eğitim Fakültesi,
Yalnızbağ Yerleşkesi, 24100,
Erzincan, Türkiye

Web: <http://dergipark.gov.tr/ceded>

e-posta: cededdergi@hotmail.com

Journal of Child, Literature and Language Education

Owner:

Assoc. Prof. Dr. Oğuzhan YILMAZ

Editor in Chief:

Assoc. Prof. Dr. Oğuzhan YILMAZ

Editors:

Assoc. Prof. Dr. Yasin Mahmut YAKAR
Assist. Prof. Dr. N. Hümevra ÖZDEMİR EREN
Dr. Bilal Ferhat KARADAĞ

Associate Editor:

Res. Assist. Bekir Sıddık KILIÇ

Author Support:

Lect. Hatice Derya YILMAZ

Cover Design:

Ayşenur DİLBER

This journal is published electronically twice per year.

It is a international peer reviewed Journal from vol. 1 issue 1.

Volume: 5 Issue: 1 Year: 2022

Address: Erzincan Binali Yıldırım
University, Faculty of Education,
Yalnızbağ Campus, 24100, Erzincan,
Turkey

Web: <http://dergipark.gov.tr/ceded>

e-mail: cededdergi@hotmail.com

EDİTÖR KURULU/EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Adem İŞCAN
Prof. Dr. Ali Fuat ARICI
Prof. Dr. Ali GÖÇER
Prof. Dr. Alpaslan OKUR
Prof. Dr. Beyhan KANTER
Prof. Dr. Fahri TEMİZYÜREK
Prof. Dr. Gıyasettin AYTAŞ
Prof. Dr. Glenn W. MUSCHERT
Prof. Dr. Halit KARATAY
Prof. Dr. Hasan BAĞCI
Prof. Dr. İlhan ERDEM
Prof. Dr. Kemal EROL
Prof. Dr. M. Abdullah ARSLAN
Prof. Dr. Mehmet TEMİZKAN
Prof. Dr. Musa ÇİFCİ
Prof. Dr. Oğuzhan SEVİM
Prof. Dr. Suat UNGAN
Prof. Dr. Vefa TAŞDELEN
Assoc. Prof. Dr. Ahmet Zeki GÜVEN
Assoc. Prof. Dr. Aigulim AİTBAYEVA
Assoc. Prof. Dr. Anastasia ULANOWICZ
Assoc. Prof. Dr. Bekir İNCE
Assoc. Prof. Dr. Beytullah KARAGÖZ
Assoc. Prof. Dr. Cem Şems TÜMER
Assoc. Prof. Dr. Elif AKTAŞ
Assoc. Prof. Dr. Esra Nur TİRYAKİ
Assoc. Prof. Dr. Hatice ALTUNKAYA
Assoc. Prof. Dr. M. Eyyüp SALLABAŞ
Assoc. Prof. Dr. Neslihan KARAKUŞ
Assoc. Prof. Dr. Nurşat BİÇER
Assoc. Prof. Dr. Şener Şükrü YİĞİTLER
Assoc. Prof. Dr. Tahir ZORKUL
Assoc. Prof. Dr. Vafa SAVAŞKAN
Assoc. Prof. Dr. Yusuf SÖYLEMEZ
Assoc. Prof. Dr. Yusuf UYAR
Assist. Prof. Dr. Bahar DOĞAN
Assist. Prof. Dr. Bekir GÖKÇE
Assist. Prof. Dr. Bircan EYÜP
Assist. Prof. Dr. Burcu ÇILDIR
Assist. Prof. Dr. Burcu ÖZTÜRK
Assist. Prof. Dr. Mehmet ÖZDEMİR
Assist. Prof. Dr. Melike ULUÇAY
Assist. Prof. Dr. Meral KAYA
Assist. Prof. Dr. Mustafa Said KIYMAZ
Assist. Prof. Dr. Tacettin ŞİMŞEK
Assist. Prof. Dr. Yusuf SÖYLEMEZ

HAKEM KURULU/REVIEW BOARD

Dr. Aysun EROĞLU

Dr. Burcu ÇILDIR

Dr. Burcu ÖZTÜRK

Dr. Cem Şems TÜMER

Dr. Gökçen GÖÇEN

Dr. Mustafa ALTUN

Dr. Mustafa Said KIYMAZ

Dr. Nilay DEROBALI

Dr. Nur Hümevra ÖZDEMİR EREN

Dr. Önder ÇANGAL

Dr. Özgür BABAYİĞİT

Dr. Tacettin ŞİMŞEK

Dr. Umut BAŞAR

Dr. Yasin Mahmut YAKAR

çeded

İçindekiler

Araştırma Makaleleri

Noktalama işaretlerinin biçim ve işlevlerinin görseller ve sezdirimler yoluyla öğretimi:
Tekir noktalama işaretlerini öğretiyor örneği

Abdullah TEKİN, Kadir Kaan BÜYÜKİKİZ 1-33

“Mo’nun Gizemi”, “Mo’nun Gizemi 2- Otran”, “Mo’nun Gizemi 3- İkizler” adlı yapıtlarda etik olgusu

Arzu ATILGAN..... 34-58

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında nitel araştırma yöntemleri kullanılarak yapılan lisansüstü tezlerdeki eğilimler

Talat Tarık DEMİR, Ayşegül GÜLER YILDIZ, Müzeyyen PELER 59-82

5. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin yer aldığı temaların uygunluğunun öğretmen görüşlerine göre belirlenmesi

Cem Şems TÜMER, Özcan CANPOLAT 83-103

Kitap Tanıtımı

“Yabancı Dil Perisi” üzerine

Mehmet MİÇOOĞULLARI 104-108

Contents

Research Articles

- Teaching the forms and functions of punctuation markers through visuals and functions: Tekir noktalama işaretlerini öğretiyor example
Abdullah TEKİN, Kadir Kaan BÜYÜKİKİZ 1-33
- Phenomenon of ethics in the works titled “Mo’nun Gizemi”, “Mo’nun Gizemi 2-Otran”, “Mo’nun Gizemi 3- Twins”
Arzu ATILGAN..... 34-58
- Trends in graduate thesis using qualitative research methods in teaching Turkish as a foreign language
Talat Tark DEMİR, Ayşegül GÜLER YILDIZ, Müzeyyen PELER 59-82
- Determining the conformity of the themes in texts in the 5th grade Turkish coursebooks according to the views of teachers
Cem Şems TÜMER, Özcan CANPOLAT 83-103

Book Introduction

- A review on “Yabancı Dil Perisi”
Mehmet MİÇOOĞULLARI 104-108

çaded

ÇOCUK EDEBİYAT VE DİL EĞİTİMİ DERGİSİ

Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi (ÇEDED), çocuk edebiyatı, edebiyat eğitimi ve dil eğitimi alanlarında özgün bilimsel makaleler ve kitap tanıtımları/ eleştirileri yayımlayan uluslararası hakemli bir dergidir. 2018 yılı Mayıs ayında yayın hayatına başlayan derginin yayın dili İngilizce ve Türkçedir. Dergi, yılda iki kez Haziran ve Aralık aylarında yayımlanmaktadır. Ancak, yayın sürecinde sayı temelli değil makale temelli bir yayın politikası izlenmektedir. Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi'nde yayımlanan tüm çalışmaların dil bilgisi ve hukuki açıdan tüm sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları ise Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi yönetimine aittir. Yayıncının yazılı izni olmaksızın çalışmalar kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz ve çoğaltılamaz.

Asos Index, Index Copernicus, ResearchBib, ESJI, Root Indexing, Google Scholar, Scientific Indexing Services, EuroPub, Journals Directory, Semantic Scholar, Microsoft Academic Search, Türk Eğitim İndeksi, I2OR, Infobase Index tarafından dizinlenmektedir.

e-ISSN: 2667-5528

JOURNAL OF CHILD, LITERATURE AND LANGUAGE EDUCATION

Journal of Child, Literature and Language Education (ÇEDED) is an international peer-reviewed journal that publishes original scientific articles and book reviews/criticisms in the fields of children's literature, literature education and language education. The publication languages of the journal, which started its publication life in May 2018, are English and Turkish. The journal is published twice a year, in June and December. However, an article-based publication policy is followed during the publication process. All the responsibility for grammar and legal aspects of all studies published in the Journal of Child, Literature and Language Education belong to the authors, and the publishing rights belong to the management of the Journal of Child, Literature and Language Education. The works may not be published or reproduced in any way, in whole or in part, without the written permission of the publisher.

Indexed by Asos Index, Index Copernicus, ResearchBib, ESJI, Root Indexing, Google Scholar, Scientific Indexing Services, EuroPub, Journals Directory, Semantic Scholar, Microsoft Academic Search, Türk Eğitim İndeksi, I2OR, Infobase Index.

e-ISSN: 2667-5528

Journal of Child, Literature and Language Education – JCLLE

<http://dergipark.gov.tr/ceded>

Article type: Research

Received date: 16.07.2021

Accept date: 11.03.2022

Doi no: 10.47935/ceded.972570

Teaching The Forms and Functions of Punctuation Markers Through Visuals and Implications: Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor Example

Abdullah TEKİN*, Kadir Kaan BÜYÜKİKİZ**

Abstract. Although it has very important functions in written and oral texts, the desired success has not been achieved in the teaching of punctuation marks, which is a grammatical subject. At this point, it is thought that qualified children's works can be benefited from both because of their content and stylistic designs. In this study, Yalvaç Ural's children's book "Tekir Teaches Punctuation Marks" has been examined in terms of teaching the form and functions of punctuation marks through visuals and intuitions. The method of the research is document analysis that known as one of the qualitative research methods. In the research, the elements of perception and visual materials related to 14 punctuation marks were determined. In the findings and interpretation section, as the first step, the expressions that carry the implicit elements of the relevant punctuation mark in the sentences of the work were interpreted and analyzed. In the second stage, the compatibility of the detected perceptual elements with the visuals was interpreted. Based on the data of the research, it has been concluded that the children's work in question has a rich content in terms of teaching punctuation marks through intuitions and visuals.

Keywords: Tekir Teaches Punctuation Marks, grammar teaching, punctuation marks, implication, visual.

*^{ID} Hacettepe University, Faculty of Education, Turkish Education, Ankara, Türkiye; email: a.tekin3537@gmail.com

**^{ID} Gaziantep University, Faculty of Education, Turkish Education, Gaziantep, Türkiye; email: kbuyukikiz@gmail.com

Noktalama İşaretlerinin Biçim ve İşlevlerinin Görseller ve Sezdirimler Yoluyla Öğretimi: Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor Örneği

Abdullah TEKİN*, Kadir Kaan BÜYÜKİKİZ

Öz. Dilin en önemli kullanım alanı yazılı veya sözlü metinlerdir. Dilin metinlerde etkili ve doğru kullanımı için bazı kurallar söz konusudur. Noktalama işaretleri de metinlerin hem anlam yönünden hem de biçim yönünden en gerekli kurallarından biridir. Yazılı ve sözlü metinlerde bu denli önemli işlevler görmesine rağmen dilbilgisel bir konu olan noktalama işaretlerinin öğretiminde istenilen başarı elde edilememiştir. Bu noktada nitelikli çocuk yapıtlarından yararlanılabileceği düşünülmektedir çünkü çocuk yapıtları hem içerik hem de biçimsel tasarımları dolayısıyla dilbilgisi öğretiminde yarar sağlayabilecek materyallerdir. Bu çalışmada da Yalvaç Ural'ın "Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor" adlı çocuk kitabı, noktalama işaretlerinin biçim ve işlevlerinin görseller ve sezdirimler yoluyla öğretimi açısından incelenmiştir. Araştırmanın yöntemi nitel araştırma yöntemlerinden doküman (belge) incelemesidir. Araştırmada 14 noktalama işaretine dair sezdirim öğeleri ve görsel malzemeler tespit edilmiştir. Bulgular ve yorum bölümünde birinci aşama olarak yapıtın cümlelerinde ilgili noktalama işaretine dair sezdirim öğeleri taşıyan ifadeler yorumlanıp çözümlenmiştir. İkinci aşamada ise tespit edilen sezdirim öğelerinin görsellerle uyumu yorumlanmıştır. Araştırmanın verilerine dayanarak söz konusu çocuk yapıtının noktalama işaretlerinin sezdirimler ve görseller yoluyla öğretimi açısından zengin bir içeriğe sahip olduğu yargısına ulaşılmıştır. Yapıtın hedef okur kitlesi olarak ilköğretim öğrencilerine hitap etmesi sebebiyle ilköğretim ve ortaokul kademelerinde noktalama işaretlerinin öğretimi noktasında eğitimcilere uygun ders materyali oluşturabileceği düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor, dil bilgisi öğretimi, noktalama işaretleri, sezdirim, görsel.

*^{ID} Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi, Ankara, Türkiye; e-posta: a.tekin3537@gmail.com

**^{ID} Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi, Gaziantep, Türkiye; e-posta: kbuyukikiz@gmail.com

1. Giriş

İnsanlar duygu, düşünce ve isteklerini sözlü veya yazılı ifade edebilmek için dili kullanır ve bu şekilde gönderici-alıcı arasında “iletişim” adı verilen süreç gerçekleşir. Sağlıklı bir iletişimin gerçekleşmesinde dilin doğru ve etkili kullanımı çok önemlidir. Dilin doğru ve etkili kullanımında uyulması gereken kurallardan biri de noktalama işaretlerinin yerinde ve doğru kullanımudur. Çünkü noktalama işaretleri, iletişimin özellikle yazılı anlatım boyutunda çok önemli işlevler görür. Özbay’a (2014, s. 182) göre “dil en önemli fonksiyonu olan iletişimin, dört temel dil becerisiyle gerçekleştiğini düşündüğümüzde, bu işaretlerin gerçek işlevleri daha iyi anlaşılacaktır. Bilindiği üzere iletişimde “gönderici” ve “alıcı” olmak üzere iki önemli kavram vardır. Düşünce, bu iki nokta arasında iki yönlü olarak hareket etmektedir. Göndericiden çıkan düşüncenin daha iyi anlaşılıp kalıcı olmasında noktalama işaretlerinin payı büyüktür”. Buradan hareketle özellikle yazılı anlatım sürecindeki iletişimin sağlıklı gerçekleşmesinde noktalama işaretlerinin bilinçli, yerinde ve doğru kullanımının son derece önemli olduğu söylenebilir.

Noktalama işaretlerinin esas kullanım alanı, yazılı veya sözlü anlatımın temel unsurlarından biri olan “metin”dir. Çünkü noktalama işaretleri metinlerde “Sözün vurgulu yerlerinin, duraklarının seslendirilmesine, cümle türlerinin belirginleşmesine, anlamın ifade edilmesinin kolaylaştırılmasına ve anlam derinliğinin ortaya çıkmasına yarar” (Yiğit, 2018, s.16). Metinlerde anlam, anlaşılabilirlik, vurgu-tonlama ve durak gibi bürünsel dil yapılarında belirleyici bir etkiye sahip olan noktalama işaretlerinin öğretimi, Türkçe öğretiminde de önemli ve üzerinde durulması gereken bir konudur. Kalfa (2000, s. 182) Türkçe öğretiminde noktalama işaretleri öğretiminin önemini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Konuşma dilinin inceliklerini belli ölçüde yazıya aktarmaya, cümlelerin öğelerini belirlemeye, birbirinden ayırmaya, çeşitli duyguları, düşünceleri, yazıda ifade etmeye yarayan noktalama işaretleri, bu özellikleriyle her dilde üzerinde önemle durulan bir konudur. Çağdaş batı dillerinde Türkçeye göre daha kalıplaşmış bir kullanım arz eden, kişilerin seçiminden çok dilin kurallarından hareket edilerek kullanılan noktalama işaretleri, o dillerde artık oturmuş ve okumayı kolaylaştıran çeşitli duygu ve düşüncelerin kolayca verilmesine yardımcı olan bir özellik kazanmıştır. Türkçede de ana dili eğitiminin verilmesinde noktalamanın, ilkokuldan başlayarak aşama aşama cümleyle birlikte onun bir parçası olarak öğretilmesi gerekir”.

Özbay’ın (2014, s. 184) “yazılı anlatımda bu kadar önemli bir rol oynamasına rağmen yapılan araştırmalar, noktalama işaretlerinin kullanılmasında öğrencilerin hayli yetersiz olduğunu ortaya koymuştur” şeklindeki ifadeleri, Kalfa’nın (2000) noktalama işaretlerinin öğretimine ilişkin duyduğu gerekliliği haklı çıkartmaktadır. Yine, Özbay (2000, s. 122) tarafından yapılan bir araştırmada “araştırma grubunu oluşturan 515 öğrencinin yazdığı kompozisyonlarda 8843’ü basit, 507’si birleşik, 718’bağlı, 958’i sıralı olmak üzere toplam

11053 cümle kullanıldığı tespit edilmiştir. 8843 basit cümlelerin 1019'unda noktalama hatası mevcuttur. Bunun genel basit cümle toplamına oranının ise %11,52'dir. Bu rakamlara göre, öğrencilerin kullandığı her on basit cümleden birinde noktalama hatasının bulunduğu söylenebilir". Bu konuda benzer pek çok araştırma sonucu verilebilir. Bu sonuçların ortaya çıkmasında ezbere dayalı geleneksel dil bilgisi öğretimi anlayışının en önemli sebeplerden biri olduğu ifade edilebilir.

Ana dili eğitimi, alanyazın çalışmalarındaki gelişmelerle birlikte geleneksel dil bilgisi öğretme yaklaşımlarının yerini metin temelli yaklaşımlara bırakmasıyla büyük ivme kazanmıştır. Dil bilgisi öğretiminin geleneksel ezberci öğretim anlayışından sıyrılarak zamanla metin temelli yaklaşımlara evrilmesinin haklı gerekçeleri vardır: Temizkan'a (2014, s. 134) göre "Ana dili eğitimi metinler yoluyla yapılır. Ana dili eğitiminin niteliği bir bilgi dersi değil, beceri kazandırma dersi olmasında yatar. Bu becerilerin öğrencilere kazandırılmasında çeşitli amaçlar bulunmaktadır. Ana dili eğitimi sürecinde bu amaçlara ulaşmak üzere kullanılan en yaygın araç, çeşitli türlerdeki metinlerdir". Temizkan (2014, s.135) dil bilgisi öğretimine yönelik açıklamalarının bir bakıma gerekçelerini, dil-kullanım alanı ve metin kavramlarını odağına alarak şu ifadelerle sürdürür: "Dil bilgisi bir dilin yazılı ya da sözlü kullanımı sırasında ortaya çıkan kurallar bütünü anlamına gelir ve dilin kendisinden doğar. Yani dil bilgisi kuralları en fazla dilin kullanım alanı olan yazılı ve sözlü metinlerde kendini gösterir. Buradan hareketle dil bilgisi öğretiminde dilin uygulama sahası olan metinlerden hareket edilmesi aynı zamanda dil kurallarının ortaya çıkış sistematığına uygun bir yaklaşımla öğretim yapılması anlamına gelir."

Metin temelli dil bilgisi öğretiminin istenilen seviyede gelişmesi, yarar sağlayacak kavram, yöntem ve tekniklerin kullanımıyla doğrudan ilişkilidir. Sever, Kaya ve Aslan (2013, s. 26) dil bilgisi öğretiminde metinlerden yararlanma noktasında şu ifadelerle yer verirler:

"Dil bilgisi öğretilirken metinden yola çıkılmalı, (...) kavramayı güçlendirmek için dil çalışmalarında her türlü dilsel ve görsel malzemedan yararlanılmalıdır. Dil bilgisi öğretiminde öğrenciye, metnin, sanatçının duygu ve düşüncelerini yansıtan bir araç olduğu gerçeğinden hareketle, bu aracın yapısını, özelliklerini, inceliklerini bilmenin onu iyi kullanmak için gerekli olduğu sezdirilmeli; dilin yapısı, özellikleri ve gücü bu anlayış içinde kavratılmalıdır".

Yukarıda verilen açıklamada üzerinde önemle durulan hususlardan biri "sezdirim" diğeri ise "dilsel-görsel malzeme" kullanımınıdır. Bu kavramlardan sezdirim "vericinin metinde açık olarak belirtmediği ama dolaylı olarak çıkarılmasını istediği bilgilerdir. Bağlam ya da sözcükte bulunmayan verilerden çıkarım yoluyla bir bilgiyi belirtir. Tümçenin var olan yapısı içinde anlamsal ya da mantıksal akıl yürütme ile kazanılacak ek bilgileri içerir" (Günay, 2013, s. 67). Onan'a (2017, s. 154) göre "sezdirim kavramından yola çıkarak metin üzerinden analiz ve sentez çalışmaları yaptırılabilir. Sezdirim, öğrenciyi tümevarımsal düşünmeye yönlendirmektedir. Öğrenci, metin içinde açıkça verilmeyen ama dolaylı olarak belirtilen hususları tespit etmeye çalışırken sentezci düşünmeye yönlendirilmektedir".

Görseller ise metinlerin okuyucuların (öğrencilerin) zihninde canlandırılmasını sağlayan, görme duyusunu etkinleştiren, okuyucuda estetik haz uyandıran önemli sanatsal uyarıcılardır. Okuyucular, kendilerine görsel bir dünya sunan metinlere ilgi noktasında daha istekli bir tutum içerisinde olabilmektedirler. Okuyucuların görsel içerikli metinlere yönelik bu ilgisinin, Türkçe eğitiminde yıllardır hedeflenen kalıcı öğrenmelerin gerçekleşmediği pek çok araştırmacı ve eğitimcinin malumu olan dil bilgisi öğretimi açısından çeşitli olanaklar sunabileceği düşünülmektedir. Çünkü “hem somut hem de soyut dönemde çocukların ilgi ve dikkatlerini en çok çeken unsurların görüntüye dayalı araçlar olduğu bilinmektedir” (Batur, 2010, s.179). Dolayısıyla nitelikli görseller barındıran metinler, bu konuda verimli sonuçlar verebilir. Bu durumda noktalama işaretlerinin metin temelli çalışmalarda iyi tasarlanmış görsellerle ve dil-anlatımı etkili kılacak sezdirim öğeleriyle öğretiminin öğrencilerin noktalama işaretlerinin biçim ve işlevlerini özümsemelerini sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle dil bilgisi öğretiminde kalıcı öğrenmeler sağlayabilmek için içerdikleri görsel zenginlik ve sezdirim öğeleri sebebiyle nitelikli çocuk yapıtlarından yararlanılabilir. Bu çalışmada da Yalvaç Ural’ın “Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor” adlı çocuk kitabı, noktalama işaretlerinin biçim ve işlevlerinin görseller ve sezdirimler yoluyla öğretimi açısından incelenecektir.

Araştırmanın Amacı

“Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor” adlı yapıt noktalama işaretlerinin biçim ve işlevlerinin sezdirilmesine yönelik pek çok yazınsal ipucu barındırmaktadır. Ayrıca yapıtta noktalama işaretlerinin biçim ve işlevlerine dair pek çok özellik ilgili görsellere yansıtılmıştır. Belirtilen özellikleri sebebiyle adı geçen yapıt bu araştırmada inceleme nesnesi olarak seçilmiştir. Bu bilgilerin ışığında bu araştırmada amaç, Yalvaç Ural’ın “Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor” adlı çocuk yapıtını noktalama işaretlerinin biçim ve işlevlerinin görseller ve sezdirimler yoluyla öğretimi açısından incelemektir. Araştırmanın temel amacından hareketle iki alt amaç oluşturulmuştur. Bu alt amaçlar şunlardır:

1. Yapıtta noktalama işaretleriyle ilgili sezdirimsel öğeler nelerdir?
2. Yapıtta noktalama işaretleriyle ilgili kullanılan sezdirimsel öğelerin görseller ile uyumu nasıldır?

Araştırma, söz konusu yapıtta noktalama işaretlerinin biçim ve işlevlerine yönelik sezdirimsel öğelerin tespiti ve bu öğelerin görsellerle uyumunun belirlenmesi noktasında sınırlandırılmıştır.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Yalvaç Ural’ın “Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor” adlı çocuk kitabını noktalama işaretlerinin biçim ve işlevlerinin görseller ve sezdirimler yoluyla öğretimi açısından

incelemenin amaçlandığı bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.217).

2.2. İncelenen Dokümanlar

Bu araştırmanın inceleme nesnesini yazar Yalvaç Ural’ın “Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor” adlı çocuk yapıtı oluşturmaktadır. İncelemede yapıtın Yapı Kredi Yayınları tarafından 2015 yılında yayımlanan 2.baskısı kullanılmıştır. Söz konusu yapıt 82 sayfadan ibarettir.

2.3. Verilerin Analizi

Bu çalışmada veriler, yapıtın cümlelerinden içerik analizi yoluyla elde edilmiştir. “İçerik analizi yoluyla verileri tanımlamaya, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekleri ortaya çıkarmaya çalışılır” (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 259). Verilerin kodlanması sürecinde ‘verilerden çıkarılan kavramlara göre yapılan kodlama’ türü kullanılmıştır. Bundan hareketle veriler iki tema altında toplanmıştır. Bu temalar 1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögeleri ve 2. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögelerinin Görsellerle Uyumu şeklinde adlandırılmıştır. Söz konusu temalar her noktalama işaretine dair bulgu ve yorumların sunulmasında kullanılmıştır. Verilerden hareketle oluşturulan temalar altında her noktalama işaretiyle ilişkili olarak ilk aşamada yapıtın cümlelerinden ilgili noktalama işaretlerinin biçim ve işlevlerinin öğretimine yönelik sezdirim ögeleri tespit edilmiş ve bundan hareketle bu sezdirim ögelerinin ilgili noktalama işaretinin biçim ve işlevlerini ne şekilde sezdirmediği/yansıttığı çözümlenip yorumlanmıştır. İkinci aşamada ise bu sezdirim ögelerinin görsellerle ilişkisi ve uyumu yorumlanmıştır. Yapıtta sırasıyla “Nokta, Virgül, Noktalı Virgül, Üç Nokta, İki Nokta, Ünlem, Soru İşareti, Noktalı Çizgi, Uzun Çizgi, Kısa Çizgi, Ayraç, Köşeli Ayraç, Çengel İşareti ve Tırnak İşareti” olmak üzere toplam 14 noktalama işaretine dair sezdirim ve görseller çözümlenip yorumlanmıştır.

3. Bulgular ve Yorum

“Nokta, Virgül, Noktalı Virgül, Üç Nokta, İki Nokta, Ünlem, Soru İşareti, Noktalı Çizgi, Uzun Çizgi, Kısa Çizgi, Ayraç, Köşeli Ayraç, Çengel İşareti ve Tırnak İşareti”ne dair sezdirim ve görseller biçiminde çözümlenip yorumlanan araştırmanın bulgu ve yorumları sırasıyla aşağıda verilmiştir. Bu bölümde ayrıca yapıtın ifadelerinin (italik yazım dışında) özgün biçimleriyle kullanılmasına özen gösterilmiştir.

İşaretler Ailesi: Yapıtta sayfa 49’da “İşaretler Ailesi” olarak adlandırılan görselde, hangi noktalama işaretlerinin anlatılacağı bir bakıma tanıtılmıştır. Şairin bu görseli noktalama işaretlerinin özelliklerinden bahsetmeden önce kullanması okuyucunun aklında bir şema uyandırması açısından önem arz etmektedir. “İşaretler Ailesi” ile ilgili görsel bilinçli bir şekilde tasarlanmış ve buna göre adlandırılmıştır. Şair, bu görselde noktalama işaretlerini “Noktanın Oyunları” ve “Virgülün Oyuncakları” adlı gruplarda sınıflandırmıştır. “Noktanın

Oyunları” adlı grupta içinde nokta işareti bulunan işaretler bir araya getirilmişken “Virgülün Oyuncakları” adlı grupta ise şairin virgülle ilişkili olarak gördüğü işaretler bir araya getirilmiştir. “Noktanın Oyunları” adlı grupta “nokta, iki nokta, üç nokta, soru işareti, ünlem ve noktalı çizgi” bulunmaktadır. “Virgülün Oyuncakları” adlı grupta ise “ayraç, köşeli ayraç, kısa çizgi, uzun çizgi, tırnak işareti, çengel işareti” bulunmaktadır.

Görsel 1: İşaretler Ailesi (s.49)

1.NOKTA:

1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğeleri

TEKİR'İN NOKTAYI KULLANIŞI

“Kitapların arasında

Demirden bir toptur Nokta.

Bu yüzdendir hantallığı,

Kalır düştüğü yerde.”

(...)

“Benim için

Basittir Nokta.

Çember gibi kıvrırım

Kuyruğumu içine.

Ama bu bir kuraldır.

Tamamlanmış bir cümle

Söylemediysem eğer

İstemesem de

Gezemem böyle.” (s.48)

Şair, nokta işareti için “Demirden bir top, hantallık, ak kâğıtlar üzerinde kara bir daire” şeklinde ifadeler kullanarak noktanın hem yuvarlak biçimi hem de cümle sonlarına gelişi hakkında sezdirimde bulunmuştur. “Hantallık” ifadesiyle, “TAMAMLANMIŞ CÜMLELERİN DİBİNE DÜŞER HEP.” ifadeleri arasında anlamsal bir bağlantı kurmak yoluyla noktanın işleviyle ilgili sezdirime başvurulmuştur.

“Tamamlanmış bir cümle,

Söylemediysem eğer,

İstemesem de, Gezemem böyle.” dizeleri, özelde nokta işareti için kullanılmış olsa dahi, gerçekte bütün noktalama işaretlerinin gelişigüzel her yerde kullanılmayacağına dair bilgiyi örtük olarak aktarmaktadır.

2. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögelerinin Görsellerle Uyumu

48. sayfadaki “Benim için, Basittir Nokta, Çember gibi kıvrırım, Kuyruğumu içine.” dizeleri nokta işaretinin basit şekli ve çizimiyle ilgilidir.

Görsel 2’de nokta işaretinin şekli yuvarlak bir biçimle verilmiş olup özgün metinde yanındaki dizelerle anlamlı bir uyum oluşturmuştur.

Görsel 2: Nokta İşareti (s.52)

2.VİRGÜL:

1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögeleri

TEKİR VİRGÜL'Ü ANLATIYOR

“Kardeşi gidince aileden,

*Bir başına kalmış
Çalışkan Virgül.
Ve sabah demeden,
Akşam demeden,
Çalışmaya başlamış.
Yalnızca ara sıra
Dinlenmek için
Kendi yaptığı oyuncak işaretlerini,
Ayraç'ı, Köşeli'yi, Uzun ve Kısa Çizgi'yi, Çengel'i
Kendi yerine çalıştırır,
Böylece de dinlenirmiş.*

TEKİR'İN VİRGÜL'Ü YAPIŞI

*Benim için kolaydı VİRGÜL,
Ama,
O kadar çok kullanılıyor ki...
Yoruluyorum desem yeridir." (s.52)*

Şair, anlatısının başlarında işaretler ailesini, "Nokta'nın Oyunları" ile "Virgül'ün Oyuncakları" olarak ikiye ayırmıştı. "Kardeşi gidince aileden, Bir başına kalmış, Çalışkan Virgül." dizelerinde anılan "kardeş", "nokta" işaretidir. "Çalışkan Virgül" ifadesi, okuyucuya virgülün işlevleri hakkında yeterince ipucu vermektedir. Nitekim "Ve sabah demeden, Akşam demeden, Çalışmaya başlamış" dizeleri, virgülün "yazılı cümlelerde birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime grupları arasına konulan, kısa bir durmayı göstermek için" (TDK, 2021) kullanıldığı bilgisini sezdirir.

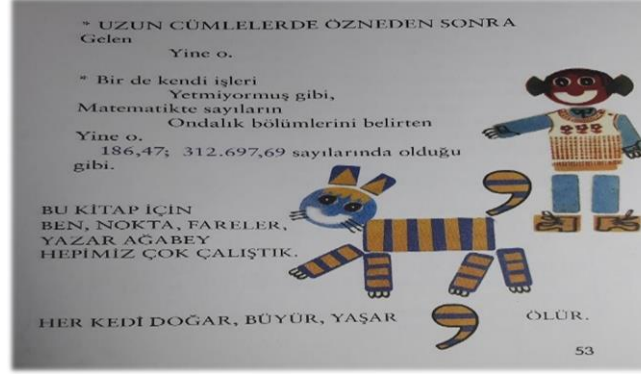
*"Yalnızca ara sıra,
Dinlenmek için,
Kendi yaptığı oyuncak işaretlerini,
Ayraç'ı, Köşeli'yi, Uzun ve Kısa Çizgi'yi, Çengel'i,
Kendi yerine çalıştırır,*

Böylece de dinlenirmiş." ifadeleri, adı geçen işaretlerin gerekli durumlarda virgülün yerine kullanılabileceği bilgisini aktarmaktadır. 52. sayfada yer bulan "O kadar çok kullanılıyor ki..., En çok onu yaparken, Yoruluyorum desem yeridir." dizelerinde virgülün kullanım

özelliklerinden dolayı yazım aşamasında çokça tercih edilen bir işaret olduğu anlatılmak istenmektedir.

2. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğelerinin Görsellerle Uyumlu

Görsel 3'te virgülün benzetim yoluyla "kedi kuyruğu" gibi gösterilmesi okuyucuya somut bir örnek üzerinden virgülün biçimini aktarması açısından dikkat çekmektedir.

Görsel 3: Virgül İşareti (s.53)

3.NOKTALI VİRGÜL:

1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğeleri

TEKİR NOKTALI VİRGÜL'Ü

ANLATIYOR

"Noktalı Virgül'ün Virgül'ü

Haylazmış biraz.

Hep okuldan kaçır,

Evlerin arkasındaki

Boş arsada

Top oynarmış.

Futbolcu filan olacağı

Yoktu, diyor Nokta.

Ama kendine benzetti

Kardeşimi de.

Gezdirdi durdu

Başının üzerinde.

Bazen üzülüyor,

Yaramaz Virgül'e uyup da

Edden kaçan kardeşine.

Cümlelerin arasına

Sıkışıp kaldı diye.

TEKİR'İN NOKTALI VİRGÜL'Ü YAPIŞI

"Bunu öğrenmek için

Çok çalıştım.

Kolay mı kuyruğunu

Virgül'e benzetip

Bir de düşürmeden

Üzerinde tutabilmek Nokta'yı.

Ama ne var ki

Çok kullanılmıyor Noktalı Virgül

Nokta ve Virgül gibi." (s.54)

Yukarıda verilen dizelerde noktalı virgül ile ilgili en güçlü sezdirim öğeleri "Gezdirdi durdu, Başının üzerinde" ifadeleridir. Önceki metin kesitlerinde sık sık kullanılması sebebiyle "çalışkan" sıfatı ile tanıdığımız "virgül", bu kesitte yine aynı özelliği dolayısıyla "haylaz ve yaramaz" olarak nitelendirilmiştir. Kişileştirme söz sanatının ön planda olduğu bu ifade, virgülün noktayı başının üzerinde gezdirmesiyle noktalı virgülün şeklini okuyucunun zihninde canlandırmaktadır. Şair üst üste olan işaretlerden bahsedeceğinden, "düşmek, üzerinde tutabilmek" ifadelerini bilinçli ve yerinde bir şekilde kullanması dikkate değerdir.

"Bazen üzülüyor,

Yaramaz Virgül'e uyup da,

Edden kaçan kardeşine,

Cümlelerin arasına,

Sıkışıp kaldı diye." dizeleriyle noktalı virgülün "bağımsız fakat mantık açısından birbirini bütünleyen cümleleri bağlayan noktalama işaretinin adı" (TDK, 2021) olduğu sezdirim yoluyla aktarılmıştır.

2. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğelerinin Görsellerle Uyumu

"Bunu öğrenmek için

Çok çalıştım.

Kolay mı kuyruğunu

Virgül'e benzetip

Bir de düşürmeden

Üzerinde tutabilmek Nokta'yı.

Ama ne var ki

Çok kullanılmıyor Noktalı Virgül

Nokta ve Virgül gibi."

Yukarıda verilen dizelerde de noktalı virgülün "virgülün üstüne noktanın konmasıyla" çizildiği ancak bu işaretin nokta ve virgül kadar kullanım yeri olmadığı bilgisi aktarılmaktadır. Bu dizeler 56. sayfadaki kuyruğu noktalı virgülle çizilen kedi görseliyle de uyumlu olarak verilmiştir.

Görsel 4: Noktalı Virgül İşareti (s.56)

4.ÜÇ NOKTA:

1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğeleri

TEKİR NOKTA'NIN OYUNLARINI ANLATIYOR

"Birinci oyun: Sıra noktalar

İki türlü oynanır.

Bu iki oyun, Nokta'nın

Seksek oyunlarıdır.

Üç noktada üç kez,

Sıra noktalarda da

Yoruluncaya dek

Seker Nokta.

Ama şimdi

Bütün bunlar

Kitaplarda kaldı onun için,

Yalnızca küçük birer hatıra.

Şimdi Nokta'yla ben,

Bu oyunu sizler için,

Başka bir biçimde oynuyoruz.

Ben kuyruğumu nokta yapıyorum,

O topunu eline alıyor.

Çıkıyor kuyruğumun üzerine,

Bir eliyle topunu,

Bir eliyle kuyruğumu tutarak,

Boşlukta durmaya çalışıyor". (s.57)

"BENZERLERİNİN DE O HÜKME

SOKULACAĞINI ANLATMAK

İSTİYORSAK, üç nokta oyununu oynuyoruz.

Bir de, kuyruğum böyleyken yürürsem

Kuyruğumdaki noktalar sayılamıyor

Ve sıra noktalar oluşuyor." (s.58)

Şair, bu dizelerde "Üç Nokta"ya dair,

"kuyruğum böyleyken yürürsem

Kuyruğumdaki noktalar sayılamıyor

Ve sıra noktalar oluşuyor" şeklinde sarf ettiği bu dizeleri, şair, "noktaların sayısı" üzerine kurgulamıştır. "BENZERLERİNİN DE O HÜKME SOKULACAĞINI ANLATMAK İSTİYORSAK" ifadeleri ise "üç nokta" işaretinin işleviyle ilgili açık bir bilgiyi okurlarla paylaşmaktadır.

2. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögelerinin Görsellerle Uyumu

58. sayfadaki Görsel 5'te anlatıcı Tekir adlı kedinin kuyruğu, "yan yana üç nokta" ile verilmiştir. Resmin tasarlamasında bilinçli bir tercih olarak yapılan bu çizim sayesinde okur, üç noktanın biçimi hakkında bilgi sahibi olacaktır.

Görsel 5: Üç Nokta İşareti (s.58)

5.İKİ NOKTA:

1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögeleri

TEKİR İKİ NOKTAYI ANLATIYOR

“İki nokta işareti,

Nokta'nın ikinci oyunuymuş.

Sıkılınca Noktacık

Cümle sonunda durmaktan

Alırmış eline topunu

Fırlatarak havaya

Oynarmış bu oyunu.” (s.59) dizeleri iki nokta işaretinin “üst üste iki nokta” şekliyle ilgili okuyucunun zihninde bir canlandırma gerçekleştirebilecek sezdirimsel ipuçlarıdır. İki noktanın üste kalan noktasına işaret etme amacıyla “bir topun havaya fırlatılması” eylemi bilinçli ve başarılı bir sözcük seçimi olarak dikkat çekmektedir.

SÖZDEN ÖNCE GELEREK

İKİ NOKTA'NIN YAPILIŞI

“Birlikte oynadığımız zaman

Bu oyunu

O benden daha çok yoruluyor

Kolay mı

Bir top kuyruğun üzerinde

Hem amuda kalkmak

Hem de bir sözcüğün

Açıklaması bitene dek

Öylece tepetaklak

Saatlerce durmak!" diyor. (s.60) ifadelerinde iki nokta işaretinin şekil ve işleviyle ilgili sözcükler kullanılmıştır. "Açıklaması bitene dek" dizesi iki noktanın, "kendisinden sonra örnek verilecek veya açıklama yapılacak cümlenin sonuna konulan noktalama işareti" (TDK, 2021) olduğu bilgisini sezdirmesi bakımından önemlidir. "Öylece tepetaklak, Saatlerce durmak" dizeleri bu işaretin üst üste iki noktadan müteşekkil olduğunu sezdirenl ifadelerden oluşmaktadır.

2. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögelerini Görsellerle Uyumu

İki nokta işaretinin görsellerinde de Tekir adlı kedinin kuyruğunun yerine üst üste iki nokta çizimi, işaretin şeklinin yukarıda verilen dizelerle uyumlu bir bütünlükte olmasını sağlamıştır.

Görsel 6: İki Nokta İşareti (s.60)

6.ÜNLEM:

1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögeleri

TEKİR'E NOKTA'NIN ANLATTIĞI ÖYKÜ VE ÜNLEM OYUNU

"Nokta'nın çocukluğu

Sirkleri anlatan bir kitapta geçmiş.

Küçük bir çocuğunmuş kitap

Yanında gezdirmiş gündüzleri.

Uyumadan önce de kaybolmasın diye,

Yastığının altına koyarmış hep

Geceleri.

Nokta da o dalınca uykuya

Usulca çıkarmış yerinden

Bir aşağı bir yukarı

Gezermiş sayfaları

*Kimseye görünmeden.
Öyle ilginçmiş ki sayfalar,
Renkli bir çadırın içinde
Gösteri yaparmış;
Aslanlar, maymunlar,
Filler, atlar, akrobatlar.
Bir de genç bir cücecik
Dolaşmış, başında
Uzun demir borularla
Sirkin ortasında.
“Ne var ki,” demiş Nokta’cık,
“bu da bir şey mi?
Ben de yapardım bunu
Eğer birisi öğretseydi.”
Almış demir boruyu,
Koymuş başının üzerine.” (s.61)*

Ünlem, “türlü duyguları anlatan veya bir doğa sesini yansıtan kelime”, “sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşma vb. duyguları anlatan, bir doğa sesini yansıtan kelime veya cümlelerin sonuna konulan noktalama işaretinin adı” (TDK, 2021) olarak tanımlanmıştır. Bilindiği üzere insan duyguları çeşitlilik gösterebilmektedir. Şairin çeşitli insan duygularını, doğadaki bir sesi yansıtan kelimeleri gösteren “ünlem” işaretinden söz ederken, “sirk, ilginç sayfalar, renkli bir çadır, gösteri, aslanlar, maymunlar, filler, atlar, akrobatlar ve cücecik” şeklinde ifadelerle renkli, hareketli ve farklı hayvan türlerinin olduğu bir ortamdan bahsetmesi bilinçli bir tercih olarak dikkat çekmektedir.

2. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögelerinin Görsellerle Uyumu

“Almış demir boruyu,

Koymuş başının üzerine” dizeleri ile diğer dizeler (görseldeki çizimlerle birlikte düşünüldüğünde) ünlem işaretinin şekli hakkında örtük bilgiler sunmaktadır.

Görsel 7: Ünlem İşareti (s.62)

7. SORU İŞARETİ:

1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögeleri

SORU OYUNU YA DA SORU NOKTASI

*"Soru oyunu da
Ünlem oyununun aynı.
Ne var ki,*

*Cücenin verdiği
Tahta parçası
Islanunca yağmurdan,
Bir kuğu boynu gibi
Eğmiş başını
Nokta'nın haberi olmadan.*

Ne yaptıysa Noktacık

Onu düzeltememiş." ifadelerinde soru işaretinin görünüşü hakkında etkileyici bir benzetme yoluyla sezdirime başvurulmuştur. Soru işaretinin eğik kısmı, *"bir kuğu boynu gibi"* düşünülmüş ve bu benzetme okuyucunun zihninde söz konusu işaretinin şeklini tahayyül ettirebilecek düzeyde tasarlanmıştır.

*"Sorduysa da
Annesine, güneşe, suya,
Nedenini bir türlü öğrenememiş.
"Mademki," demiş tahtaya,
"Beni sorgucu yaptın,
Bundan böyle başımda*

Sen gezip sen soracaksın." dizelerinde ise "soru" işaretinin işleviyle ilgili sezdirimsel ifadelerle rastlanmaktadır. "Sormak, neden, öğrenememek, sorgucu" sözcükleri soru işaretiyle ilgili anlamsal açıdan çağrışım yaratabilecek ifadelerdir. Bilhassa da *"Beni sorgucu yaptın, Bundan böyle başımda, Sen gezip sen soracaksın."* dizelerindeki sözcüklerin, bir bütün olarak düşünüldüğünde, "soru sorma/cevap bekleme" görevinde kullanılan soru işaretinin kullanımsal çerçevesini sunduğu görülecektir.

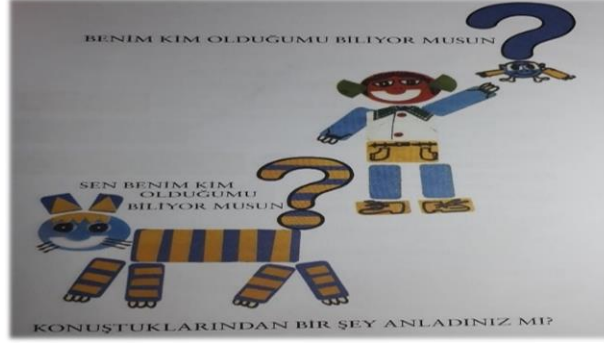
2. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögelerinin Görsellerle Uyumu

“Ben bir şey soracaksam Nokta’ya

Kuyruğumu eğri boyuna

Benzeterek soruyorum.” (s.63-64)

Yukarıda bir kuğu boynuna benzetilen soru işareti, bu dizelerde ise “eğri bir boyuna” benzetilmiş ve bu benzetme soru işareti için çizilen görselle de uyumluluk göstermektedir.

Görsel 8: Soru İşareti (s.65)

8.NOKTALI ÇİZGİ:

1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögeleri

ÇİZGİLER

“Üç tanedir çizgiler:

Biri kısa,

Biri uzun,

Biri de uzun noktalı.”

“Ve başlayalım anlatmaya

Nokta’nın son oyunu

Noktalı Çizgi’yi.

Bir gün gezerken Nokta

Düz tahta Ünlem başında

Birden

Dengesini yitirip düşürmüştü

Başındaki Ünlem’i

Satır başındaki sözcükten sonra gelen

Sözcüğün başına.

O da tutmuş Nokta'ya” dizelerinde noktalı çizgi işaretinin şekliyle ilgili bir sezdirimde bulunulmuştur. Noktalı çizgi işaretinde, “çizgi”, noktanın hemen sağ üst tarafında yatay bir şekilde yer almaktadır. Şair bu noktalama işareti ile ilgili örtük bilgileri, ünlem işaretini de okuyucuya tekrar hatırlatarak aktarır: Ünlem, düz bir tahtaya benzetilmiş ve kişileştirme sanatından faydalanmak suretiyle “ünlemin noktanın başına düşmesi” şeklinde anlatılmıştır. Bu yolla okurun zihninde noktalı çizginin şekli canlandırılmak istenmiştir.

KONU BAŞLARINI AYIRMAK İÇİN

SATIR BAŞINDAKİ BAŞLIKTAN SONRA

“Aramıza girdiğin

İyi oldu,” demiş

İsim .– Varlıklara ad olan kelimelerdir, cümlesinde

Olduğu gibi.

Tekir de bu çizgiyi

Top kuyruğuyla

Kelimeler arasına

Sıkıştırarak yapıyor.” (s.66-67)

Bu dizelerde ise noktalı çizgi işaretinin işlevi ve şekliyle ilgili ifadeler verilmektedir. “Aramıza girdiğin, İyi oldu,” demiş.” dizeleri, noktalı çizginin önceki ifadede büyük harflerle verildiği üzere konu başlıklarını ayırmak için satır başındaki başlıktan sonra kullanıldığı bilgisine göndermede bulunmaktadır.

2. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğelerinin Görsellerle Uyumu

Metinde verilen örnek cümlede görüldüğü gibi noktalı çizgi kelimeler arasına sıkıştırılmış bir şekilde kullanılmaktadır. Bu işarete dair görsellerde de bir “nokta” üzerine düşmüş durumdaki “çizgi” ile bir harfin (T harfi) üzerindeki “çizgi” görülmektedir. Bu işaretin anlatımı için yazılan dizelerde kullanılan “dengesini yitirmek, düşürmek, başındaki ünlem” ifadeleri özellikle çizginin noktanın üzerine düşüşünü gösteren görselle uyumludur.

Görsel 9: Noktalı Çizgi (s.67)

9.UZUN ÇİZGİ:

1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğeleri

NOKTA UZUN VE KISA ÇİZGİLERİ ANLATIYOR

“Uzun Çizgi

Benim başımdan düşürdüğüm

Çizgidir.

Ona,

Yanımda ben olmadığım için

Yalnız Çizgi,

Uzun Çizgi de denir.” (s.68) dizelerinde uzun çizgi ile ilgili en önemli sezdirim ögesi “yalnız” sözcüğüdür. Çünkü uzun çizgi, “karşılıklı konuşmada, konuşanın değiştiğini göstermek için kullanılan noktalama işareti” (TDK, 2021) olarak kullanım yerlerinde tek başına, yatay bir şekilde kullanılır.

“Tekir kendini beğenmiş,

Kuyruğu dik kedilerden değil,

Bu yüzden,

Uzun Çizgi’yi anlatırken,

Şekil yapmasına,

Gerek kalmıyor.

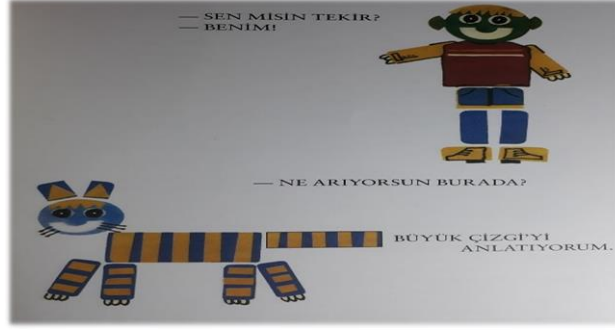
Yalnızca

Kuyruğunu düz tutup

Yürümesi yetiyor.” (s.68) ifadelerinde uzun çizgi işaretini biçimi ve çizimiyle ilgili sezdirimsel ipuçları aktarılmıştır.

2. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğelerinin Görsellerle Uyumu

Yukarıda verilen ifadeler, 69. sayfadaki görselle oldukça uyumludur. Uzun ve yatay bir noktalama işareti olan uzun çizgiden söz edilirken “*Tekir kendini beğenmiş, Kuyruğu dik kedilerden değil*” ve “*Yalnızca, Kuyruğunu düz tutup, Yürümesi yetiyor.*” ifadelerinin kullanılması dikkate değerdir.

Görsel 10: Uzun Çizgi İşareti (s.69)

10.KISA ÇİZGİ:

1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğeleri

KISA ÇİZGİ YA DA SÖZCÜKLERİN CANKURTARAN SİMİDİ

“Kısa Çizgi’yi

Hiç sevmeyiz Tekir.

Çünkü

Bu oyunu oynamak için

Kısa kuyruk gerekir.

Bu da Tekir’e anımsatır

Kasap dükkânlarını,

Oburlukları yüzünden

Hırsızlık yapan kardeşlerinin

Kesilen kuyruklarını

Bu yüzden oynamaz

Bu oyuncakla.

“Kuyruğunu keseyim mi?” desem

Der ki: “Şakasını bile fena!” (s.70) ifadelerinde kısa çizgi ile ilgili şekilsel özelliklerin sezdirildiği görülmektedir. Bu noktada “kısa” sözcüğüyle uyumlu olarak Tekir’in “Oburlukları yüzünden, hırsızlık yapan kardeşlerinin, kesilen kuyruklarının kendisine kasap dükkânlarını” anımsatışından söz edilmektedir. “Kasap, kuyruk ve kesmek” sözcükleri kısa çizginin biçimini sezdirmesi açısından önemlidir.

“Kısa Çizgi olmasa,

Kitaptan düşer heceler.

Her zaman,

Cankurtaran simidine

Tutunarak

Kurtulur sözcükler.” (s.70) dizelerinde de kısa çizgi işaretinin işlevsel özellikleri (kitaptan düşer, can kurtaran simidine tutunmak) sezdirim yoluyla okuyucuya aktarılmıştır.

2. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögelerinin Görsellerle Uyumu

“Satır sonuna sığmayan kelimeleri, hecelere bölerken kullanılan noktalama işareti” (TDK, 2021) olduğu için yukarıda verilen ifadelerde kısa çizgiden söz edilirken “cankurtaran” benzetmesi yapılmıştır. Çünkü TDK tanımında verildiği üzere, kısa çizgi sayesinde kelimeler satır sonlarında kesilerek diğer alt satırla bağlantı sağlamaktadır. Kısa çizgi için hazırlanan görselde de bu işaretin şekilsel ve işlevsel özellikleri uygun olarak yansıtılmıştır.

Görsel 11: Kısa Çizgi İşareti (s.71)

11.AYRAÇ:

1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögeleri

NOKTA AYRAÇ'I ANLATIYOR

“Bence Ayraç

Bir ceviz kabuğuna benziyor” (s.72) dizesinde ayraç işaretine dair yerinde bir benzetme yoluyla (ceviz kabuğu) şekilsel özellik aktarılmıştır. Aşağıda büyük harflerle verilen ifadeler ve sonrasında da ayraç işaretinin işlevine yönelik örneklendirme yoluna gidilmiştir.

“Ve içinde

*CÜMLE İÇİNDE GEÇEN BİR SÖZÜN,
O CÜMLEDEN AYRI AÇIKLAMASINI YA
DA BAŞKA BİR DİLDEN KARŞILIĞINI SAKLIYOR.

Tekir (uygar kedi) Ayraç'ı anlatıyor, gibi."

(...)

"Tekir

Kuyruğun ayçöreğine benzedi

Haberin olsun

Bu gece sen uyurken

Yiyeceğim," diyorum." (s.73) dizelerinde yine ayraç ile ilgili benzetme yoluyla (ayçöreği) şekilsel özellik verilmiştir.

2. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğelerinin Görsellerle Uyumu

Söz konusu işareti anlatmak için kullanılan "yuvarlak" şeklindeki "ceviz ve ayçöreği" gibi yiyecekler, işaretin biçimi için uygun örnekler olarak göze çarpmaktadır. Ayraç işareti için tasarlanan görselde de bu duruma uygun olarak kedi kuyruğu yerine iki ayraçın kullanılması ve iki ayraça bir iple bağlı nokta görüntüsü işaretin hem şekilsel hem de işlevsel özellikleriyle uyumludur.

Görsel 12: Ayraç İşareti (s.73)

12.KÖŞELİ AYRAÇ:

1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğeleri

KÖŞELİ AYRAÇ OYUNU

“Bir de bu oyunun

Köşelisi var.

Ortasından kesik

Bir çerçeveye benziyor.

[Adı Köşeli Ayraç.

“Eğer tutsak olmak

İstemiyorsan Nokta,”

Diyor Tekir,

“Arkadan bakmadan kaç.”]”(s.74) dizelerinde köşeli ayraçın bir “çerçeve”ye benzetilmesi dikkate değer bir ifadedir.

BU DA AYRAÇ'IN KULLANILDIĞI

YERLERDE KULLANILYOR.

AYRAÇ İÇİNDE

YENİDEN AYRAÇ GEREKTİĞİNDE

KÖŞELİ AYRAÇ KULLANILYOR.” (s.74) ifadelerinde ise köşeli ayraç işaretinin kullanım yerleriyle ilgili bilgiler verilmektedir.

2. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğelerinin Görsellerle Uyumu

Köşeli ayraç için tasarlanan görselde iki köşe ayraç içinde sıkışmış bir nokta ve bir kedinin kuyruk kısmında iki köşe ayraç içinde “Uygar Kedi Tekir” ifadesi görülmektedir. Bu iki görsel köşeli ayraçın hem şekilsel hem de işlevsel özelliklerinin gösterilmesi açısından dikkate değer bir tasarımdır.

Görsel 13: Köşeli Ayraç İşareti (s.74)

13.ÇENGEL:

1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğeleri

NOKTA, ÇENGEL'İ ANLATIYOR

“Bir de Çengel var

Virgül’ün oyuncağı.

Benzeteceğim diye ona

Kaç kez

Kördüğüm atmışumdır,

Zavallı Tekir’in

Kuyruğuna.” (s.75) dizelerinde çengel işareti için önemli bir sezdirimsel ifade olarak “kördüğüm” sözcüğü kullanılmıştır. Bu ifade çengel işaretinin şeklinin zihinde tasarlanması açısından dikkate değer bir kullanımdır.

(...)

“*AYRI MADDELERİ, AZ ÇOK DEĞİŞİK

KONULARI VEYA ÖRNEKLERİ

BİRBİRİNDEN AYIRMAYA YARAR

Yani bir tür

Neyin nerede olduğunu gösteren

İşaret gibi.

§ 15’te (Bu konuda daha önce 15.

Paragrafta incelenmişti; yeniden oraya

Bakınız!) gibi.” (s.76) ifadelerinde büyük harflerle çengel işareti ile ilgili işlevsel özellikler aktarılmış ve bu ifadelerin altında çengel işareti örneklendirilmiştir.

2. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Öğelerinin Görsellerle Uyumu

Söz konusu işaret için tasarlanan görselde “kördüğümlü bir ipi tutan bir kedi” ve yine “kördüğümlü bir ipin, kedinin kuyruğu” olarak gösterilmesi, işaretin şekli açısından anlamlı ve uyumlu bir durumdur.

Görsel 14: Çengel İşareti (s.76)

14.TIRNAK:

1. Biçim ve İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögeleri

TIRNAK İŞARETİ

ya da

DÖRT MINİK VİRGÜL

“Bu işaret

Kuyrukla yapılmaz.

Dört minik virgül,

Öyle hareketli ki

Ele avuca sığmaz.” (s.77) dizelerinde ise tırnak işareti hakkında şekilsel ipuçları aktarılmaktadır. Bu bağlamda sayıca bir nitelik sunulmuştur. “Dört minik virgül, Öyle hareketli ki, Ele avuca sığmaz” ifadelerinde şairin hem işaretin sayısal niteliğine dikkat çekmek istediği hem de bu işaretin sözcükler/satırlar arasında değil de üstlerinde olduğu bilgisini sezdirmek istediği düşünülmektedir. Zira sözcükler/satırların hemen üstlerinde kullanılmaları ve sayıca fazla olmaları okuyucunun gözüne çarpacak bir durumdur.

*YA BAŞKALARININ YAZILARINDAN

VEYA SÖZLERİNDEN AYNEN ALINAN

ALINTILARI İÇLERİNE ALIRLAR,

*YA DA OKUYUCUNUN DİKKATİNİ

ÇEKMEK İÇİN BAZI SÖZCÜKLERLE

CÜMLELERİ İKİ TARAFINDAN

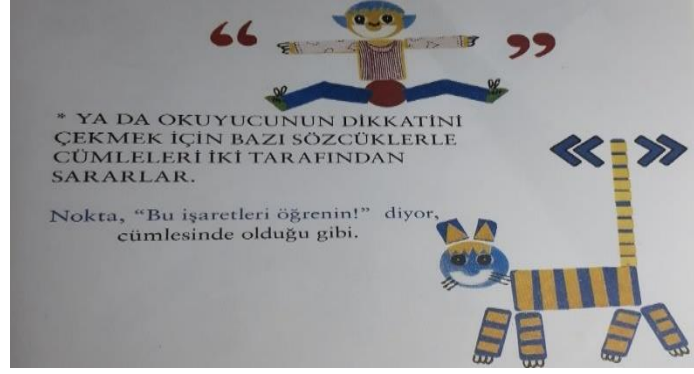
SARARLAR.”

Nokta, “Bu işaretleri öğrenin!” diyor,

Cümlesinde olduğu gibi.” (s.77) ifadelerinde büyük harflerle kullanım yerleri verilen tırnak işareti büyük harflerle yazılan kısmın aşağısında örneklendirilmiştir.

2. Tırnak İşaretinin Biçim İşlevlere Yönelik Sezdirim Ögelerinin Görsellerle Uyumu

Tırnak işareti için tasarlanan görsellerde de resim-yazınsal metin uyumuna dikkat edilmiştir. “İki tırnak arasında kollarını açmış kedi” ile “kuyruğu iki tırnak arasındaki kedi” görseli, yukarıda büyük harflerle verilen işlevlerle ve tırnak işaretinin şekliyle uyumluluk göstermektedir.

Görsel 15: Tırnak İşareti (s.77)

4. Tartışma ve Sonuç

Eğitim kademelerinde uzun yıllardır ezbere dayanan dil bilgisi öğretimi anlayışı egemen olduğundan pek çok dil bilgisi konusunda kalıcı öğrenmeler gerçekleşmeyebilmekte ve buna bağlı olarak öğrencilerin hazırlandığı sınavların ertesinde ‘ezberlenerek’ öğrenilen dil bilgisi konuları, bir müddet sonra unutulabilmektedir. Ezberci dil bilgisi öğretimi anlayışının sebep olduğu bu durumun, son yıllarda alanyazında gerçekleştirilen metin merkezli dil bilgisi öğretimi çalışmalarıyla değişebileceği ifade edilmektedir (Göçer, 2015; Karadeniz, 2015; Uğur, 2017; Yaman ve Süğümlü, 2009;). Bu değişimin metin merkezli dil bilgisi öğretiminde yeni kavram, yöntem ve tekniklerin geliştirilip uygulanmasıyla kaydedileceği belirtilmektedir (Dolunay ve Savaş, 2018; Güneş, 2013a). Günümüzde alanyazında yapılan araştırmaların neticesinde dil bilgisi öğretiminde gelişmeler yaşanmış; öğrencilerin daha aktif olabileceği, öğretim noktasında ihtiyaçları karşılayacak yeni yaklaşım, yöntem ve teknikler geliştirilmiştir. Bu yeni yaklaşımlardan biri de metin temelli dil bilgisi öğretimidir. Alanyazın araştırmacıları ana dili öğretiminde dil bilgisi konularının metinlerde sezdirme öğeleriyle ve etkili sanatsal uyarıcılar olan görsel materyallerle öğretilabileceğini savunmaktadır (Akkaya, 2011; Doğan, 2015; Dolunay, 2010; Güneş, 2013b; Onan, 2017; Türkben, 2019).

Metinler dilin bütün kural ve inceliklerinin uygulama sahası olduğundan dil bilgisi öğretiminde metin temelli etkinliklerle yapılan uygulamalar sonucu kalıcı öğrenmelerin gerçekleşebileceği düşünülmektedir. Ancak bu metinlerin niteliğine göre seçimi çok önemlidir. Akıcılıktan uzak, didaktik tarzda yazılmış metinler kuşkusuz dil bilgisi öğretiminde istenilen neticeyi veremeyecektir. Seçilen metinlerin geliştirilmesi istenilen dil bilgisi konusu noktasında güçlü sezdirim öğeleri içermeleri ve bunun görsel tasarımlarla uyum içinde desteklenmesi gerekmektedir. Bu noktada nitelikli çocuk kitapları araştırmacıların ve eğitimcilerin bu ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri. Edebiyat literatürüne bakıldığında bu araştırmaya konu olan “noktalama işaretleri” ile ilgili olarak son yıllarda bazı nitelikli yapıtların ortaya çıkarıldığı görülecektir. Bulut (2011), Öztürk (2018), Aslan Gürsen (2020), Takıl (2021)’in ilgili yapıtları buna örnek olarak gösterilebilir. Bulut (2011)’un

yapıtında noktalama işaretlerinin biçimleri, etkili sanatsal ögeler olan görseller ve ilgili işaretin işlevlerine yönelik sezdirimsel ifadelerle küçük yaştaki çocuk okurların anlayabileceği bir anlatımla aktarılmıştır. Öztürk (2018)'ün yapıtında noktalama işaretleri, masal türü unsurlarını çağrıştıran bir kurgu ve anlatımla okuyucuya sunulmuştur. Aslan Gürsen (2020)'nin yapıtında ise noktalama işaretlerinin hayatımıza nasıl girdiğine dair çeşitli bilgiler, eğlenceli bir okuma deneyimi şeklinde okuyucuyla paylaşılırken, Takıl (2021)'in çalışmasında da noktalama işaretleri, fantastik ögeler, bilmece ve ipuçları içeren bir tarzda öğretilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada da yukarıda adı geçen yazarlarla ortak bir amaçtan hareketle bir yapıt ortaya koyan Yalvaç Ural'ın "Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor" adlı çocuk kitabı, dil bilimsel bir konu olan noktalama işaretlerinin biçim ve işlevlerinin görseller ve sezdirimler yoluyla öğretimi açısından incelenmiştir. İnceleme sonucunda elde edilen sonuçlar şöyledir: Söz konusu yapıtta 14 noktalama işaretine dair sezdirim ögeleri tespit edilmiştir. Yapıtta görseller sayı açısından fazladır ancak ilgili noktalama işaretleriyle ilişkili olan 16 görsel incelemeye alınmıştır. Bulgu ve yorumlar kısmında ifade edildiği üzere yapıtın noktalama işaretlerinin biçim ve işlevlerinin görseller ve sezdirimler aracılığıyla öğretimi noktasında zengin bir veri olanağı sunduğu belirlenmiştir. Her bir noktalama işaretinin ilgili görselle biçimsel ve anlamsal bir bağının olduğu ortaya konmuştur. Zira metnin ifadelerinde yer bulan sezdirim ögelerinden hareketle söz konusu noktalama işareti, biçim ve işlev özellikleri açısından ilgili görsele yansıtılmıştır. İncelenen yapıtta bütün noktalama işaretlerinin hem biçimine hem de işlevine yönelik sezdirim ögesi kullanımına özen gösterilmiş ve bu durum, ilgili görseller aracılığıyla okurun zihninde canlandırılabilir bir düzeyde sunulmuştur. Yapıtta noktalama işaretlerinin öğretiminde tasarlanan kurgu içinde ve ilgili görsellerde seçilen hayvan karakterler de (kediler) dikkate değerdir. Çünkü çocuk okurların hoşuna gidebilecek, onların çevrelerinde çok sık rastladıkları ve sevebilecekleri hayvanlardan yararlanmak çocuk okurların metne ilgisini arttıracak bir durumdur. Yapıtın yaratıcısı, kurgusunu, okuyucunun dikkatini çekebilecek bir düzeyde ve didaktik olmayan bir anlatım tarzıyla da desteklemiştir. Bunun en önemli kanıtları olarak metnin şiirsel bir anlatımla ve dize nazım biçimiyle yazımı gösterilebilir. Bu noktada yazarın şiirsel bir anlatımı ve dize nazım biçimini tercih etmesi bilinçli ve yarar sağlayan bir yazarlık becerisi olarak görülebilir. Yazarın söz konusu yapıtının kahramanları da ilköğretim çağındaki çocukların gelişim dönemlerine uygun kurgulanmış ve geliştirilmiştir. Bu noktada yapıtın ilköğretim 3.,4., 5. ve 6. sınıf öğrencilerine noktalama işaretlerinin biçim ve işlevlerinin öğretimi noktasında yarar sağlayabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Aslan Gürsen, F. (2020). *Nokta geminin uzay yolculuğu*. İstanbul: Eksik Parça Yayınları.
- Akkaya, A. (2011). *Karikatürlerle dil bilgisi öğretimi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Batur, Z. (2010). Ana dili öğretiminde gösterge biliminin yeri: ana dili ders kitaplarındaki sözel metinlerle görsel metinleri bütünselliğinin analizi. *Turkish Studies*, 5/4 ,174-200.
- Bulut, S. (2011). *Toparlacık nokta ve arkadaşları*. İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Doğan, B. (2015). Okuma ve görsel okumanın bir metnin ana düşüncesini bulma ile metni analiz etme üzerine etkilerinin belirlenmesi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, II: 67-84.
- Dolunay, A. (2010). Dil bilgisi öğretiminin amacı ve önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (27), 275-284.
- Dolunay, S. ve Savaş, Ö. (2018). Çoklu zekâ kuramı destekli dil bilgisi öğretimi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (3), 1433-1455.
- Göçer, A. (2015). Türkçe dersi metin işleme sürecinde bağlam temelli sözcük öğretimi ve etkin sözcük dağarcığı oluşturmadaki işlevi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3 (1), 48-63.
- Günay, D. (2013). *Metin bilgisi*. İstanbul: Papatya Bilim Yayınları.
- Güneş, F. (2013a). Türkçe öğretiminde metin seçimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 1-12.
- Güneş, F. (2013b). Yapılandırmacı yaklaşımla dil bilgisi öğretimi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 9 (3) ,171-187.
- Kalfa, M. (2000). *Noktalama işaretlerinin Türkçe öğretimindeki yeri ve önemi*. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Karadeniz, A. (2015). Metindilbilim temelli metin çözümlemesinin bağdaşıklık araçlarını kullanma ve tutarlı metin oluşturma becerilerine etkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,11 (1).
- Onan, B. (2017). Dil öğretiminde disiplinler arası yaklaşımlar. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (39), 145-159.
- Özbay, M. (2000). İlköğretim okulu öğrencilerinin yazılı anlatım becerileri. Alan araştırması, Ankara.
- Özbay,M.(2014). Yazma eğitimi. M.Özbay.(Ed). *Yazma eğitiminde noktalama ve imla*. (4.Baskı) içinde (ss.182-196). Ankara:Pegem Yayıncılık.
- Öztürk, M. (2018). *Noktalama işaretleri ile tanışıyorum*. İzmir: Altın Nokta Yayınevi.
- Sever, S., Kaya, Z. ve Aslan, C. (2013). *Etkinliklerle Türkçe öğretimi*. İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Takıl, N.B. (2021). *Noktalama ve imla oyunu*. İstanbul: Martı Çocuk Yayınları.
- Temizkan, M. (2014). Türkçe eğitimi açısından dil bilgisi öğretimi. M.Özbay. (Ed). *Metin temelli dil bilgisi öğretimi ve uygulamaları*. (2. Baskı) içinde (ss.129-152). Ankara:Pegem Yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu. (Mayıs 2021). Güncel Türkçe sözlük. 13 Mayıs 2021, <https://sozluk.gov.tr/>.
- Türkben, T. (2019). Türkçe ders kitaplarındaki metin resimlerinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20 (2), 650-672.
- Uğur, F. (2017). Ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin bilgilendirici metin yapısı unsurlarını belirleme düzeyleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (39), 200-222.
- Ural, Y. (2015). Tekir noktalama işaretlerini öğretiyor. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yaman, H. ve Süğümlü, Ü. (2009). Dilbilgisi öğretiminde senaryo tabanlı öğrenme yaklaşımının etkililiği: kelime türleri örneği. *Dil Dergisi*, (144), 56-73.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yiğit, A. (2018). *Şarkılaştırılmış noktalama işareti etkinliklerinin 8. sınıf öğrencilerinin noktalama işaretlerini kullanma başarılarına etkisi.* (Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

Extended Summary

1. Introduction

People use language to express their feelings, thoughts and wishes verbally or in writing, and in this way, the process called "communication" takes place between the sender and the receiver. Correct and effective use of language is very important for a healthy communication. One of the rules to be followed in the correct and effective use of language is the appropriate and correct use of punctuation marks. The main usage area of punctuation marks is "text", which is one of the basic elements of written or oral expression. The teaching of punctuation marks, which have a decisive effect on the prosodic language structures such as meaning, intelligibility, stress-intonation, and pause in texts, is an important issue in Turkish teaching as well. However, the desired success in teaching punctuation marks in grammar teaching has not been achieved (Özbay, 2014; Kalfa, 2000). It can be stated that the traditional understanding of grammar teaching based on rote is one of the most important reasons for the emergence of this situation.

Mother tongue education has gained great momentum as traditional grammar teaching approaches have been replaced by text-based approaches with the developments in literature studies. There were justifications for the evolution of grammar teaching from the traditional understanding of rote teaching to text-based approaches over time. According to Temizkan (2014, p.134), "mother language education is done through texts. The quality of mother tongue education lies in the fact that it is not a knowledge lesson, but a skill-building lesson. There are various purposes in acquiring these skills to students. The most common tool used to achieve these goals in the process of mother tongue education is texts of various types." The development of text-based grammar teaching at the desired level is directly related to the use of useful concepts, methods and techniques. Based on this, one of the issues that are emphasized in the literature in grammar teaching is the use of "linguistic-visual material" and the other is the use of "linguistic-visual material". Based on this idea, in order to provide permanent learning in grammar teaching, qualified children's works can be benefited from due to the visual richness and implicit elements they contain. In this case, teaching punctuation marks with well-designed visuals in text-based studies and with intuition elements that will make language-expression effective will enable students to learn the form and functions of punctuation marks by assimilation and permanently, not by memorizing them. In this study, Yalvaç Ural's children's book "Tekir Teaches Punctuation Marks" (Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor) will be examined in terms of teaching the form and functions of punctuation marks through visuals and intuitions.

2. Methodology

In this study, in which it is aimed to examine Yalvaç Ural's children's book "Tekir Teaches Punctuation" (Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor) in terms of teaching the forms and

functions of punctuation marks through visuals and intuitions, document analysis which known as one of the qualitative research methods was used. "Document analysis includes the analysis of written materials containing information about the cases aimed to be investigated" (Yıldırım and Şimşek, 2013, p.217). In the study, the data were obtained from the sentences of the work through content analysis. "Through content analysis, it is tried to define the data and to reveal the facts that may be hidden in the data" (Yıldırım and Şimşek, 2013, p.259). In the coding process of the data, the type of 'coding according to the concepts extracted from the data' was used. Based on this, the data were collected under two themes. These themes were named as 1. Intuitive Elements for Form and Functions, and 2. Harmony of Perceptual Elements for Form and Function with Visuals. These themes were used to present findings and comments on each punctuation mark. In the first stage, in relation to each punctuation mark under the themes created from the data, implicature elements for teaching the form and functions of the related punctuation marks were determined from the sentences of the work, and based on this, how these implicature elements implied/reflected the form and functions of the relevant punctuation mark was analyzed and interpreted. In the second stage, the relationship and harmony of these perceptual elements with the visuals were interpreted.

3. Findings, Discussion and Conclusion

Since the understanding of grammar teaching based on rote has been dominant in education levels for many years, permanent learning may not take place in many grammar subjects, and accordingly, the grammar subjects learned by 'memorization' after the exams prepared by the students can be forgotten after a while. Today, as a result of the researches in the literature, there have been developments in grammar teaching; New approaches, methods and techniques have been developed that will enable students to be more active and meet the needs at the point of teaching. One of these new approaches is text-based grammar teaching. Since the texts are the application field of all the rules and subtleties of the language, it is thought that permanent learning can be realized as a result of the applications made with text-based activities in grammar teaching. However, the selection of these texts according to their nature is very important. Texts written in didactic style, far from fluency, will undoubtedly not give the desired result in grammar teaching. The selected texts should contain strong intuition elements at the point of the grammar subject to be developed and this should be supported in harmony with visual designs. At this point, qualified children's books will be able to meet these needs of researchers and educators. When we look at the literature, it will be seen that some quality works have been revealed in recent years regarding the "punctuation marks" that are the subject of this research. The related researches of Bulut (2011), Öztürk (2018), Aslan Gürsen (2020), Takıl (2021) can be given as examples. In Bulut (2011)'s study, the forms of punctuation marks are conveyed in a way that young readers can understand, with visuals that are effective artistic elements and implicit expressions about the functions of the relevant sign. In Öztürk's (2018) study, punctuation marks are presented to the reader with a fiction and narration that evokes fairy tale elements.

In Aslan Gürsen's (2020) study, various information about how punctuation marks enter our lives is shared with the reader as an entertaining reading experience, while in Takıl's (2021) study, it is tried to be taught in a way that includes punctuation marks, fantastic items, riddles and clues. In this study, Yalvaç Ural's children's book "Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor", which produced a work with a common purpose with the above-mentioned authors, was examined in terms of teaching the form and functions of punctuation marks through visuals and intuitions. The results obtained from the research are as follows: As stated in the findings and comments section, it has been determined that the work offers a rich data opportunity in terms of teaching the form and functions of punctuation marks through visuals and intuitions. In the work, intuition elements of 14 punctuation marks have been identified. It has been revealed that each punctuation mark has a formal and semantic link with the related image. Because, based on the intuition elements found in the expressions of the text, the punctuation mark in question has been reflected on the related image in terms of form and function features. The creator of the work has realized this fiction in a level that can attract the attention of the reader and with a non-didactic style of narration. The most important evidence of this can be shown as the writing of the text in a poetic expression and in verse form. In addition to the narration, the heroes of the work in question were designed and developed in accordance with the developmental periods of primary school children. At this point, it is thought that the work can be beneficial in teaching the form and functions of punctuation marks to primary school 3rd, 4th, 5th and 6th grade students.

Tekin, A. ve Büyükikiz, K. K. (2022). Noktalama İşaretlerinin Biçim ve İşlevlerinin Görseller ve Sezdirimler Yoluyla Öğretimi: Tekir Noktalama İşaretlerini Öğretiyor Örneği. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 5(1), 1-33.

Journal of Child, Literature and Language Education – JCLLE

<http://dergipark.gov.tr/ceded>

Article type: Research

Received date: 19.10.2021

Accept date: 11.03.2022

Doi no: 10.47935/ceded.1012275

**Phenomenon of Ethics in the Works Titled
“Mo’nun Gizemi”, “Mo’nun Gizemi 2- Otran”, “Mo’nun Gizemi 3-
Twins**

Arzu ATILGAN*

Abstract: Works of Children’s Literature are creations that enable the children to perceive the world and gain awareness of the life. While works of Children’s Literature supports the children’s cognitive, sensory, moral and social development, they can enable the children to comprehend the environmental data and guide the children to become a responsive individual of a democratic society. Works of Children’s Literature might also include universal phenomena that have a serious impact on human history. The purpose of this research is to evaluate Gülten Dayıoğlu's work named "The Mystery of Mo" in the context of the phenomenon of "scientific ethics." The descriptive analysis method was used in the research. In the light of the data obtained, it is inferred that the works titled "The Mystery of Mo", "The Mystery of Mo: Otran", "The Mystery of Mo: Twins" presents the phenomenon of "ethics" for the child's and youth’s universe of meaning through literary text. Unethical and experimental research on the characters’ bodies is conveyed in the works from a multi-dimensional perspective.

Keywords: Ethics of science, Mystery of Mo, children's literature, Gulden Dayioglu.

* Ankara University, Institute of Educational Sciences, Fine Arts Education, Ankara, Turkey,
atilgan_arzu@hotmail.com

“Mo’nun Gizemi”, “Mo’nun Gizemi 2- Otran”, “Mo’nun Gizemi 3- İkizler” Adlı Yapıtlarda Etik Olgusu

Arzu ATILGAN*

Özet: Çocuk edebiyatı yapıtları çocuğun dünyayı algılayabilmesine, yaşama ilişkin duyarlık kazanabilmesine olanak sağlayan yaratılardır. Çocuk edebiyatı yapıtları; çocuğun gelişimine destek olurken, çocuğun çevreye ilişkin verilerle tanışmalarına olanak sağlayabilir ve çocuğa demokratik toplumun duyarlı bir bireyi olabilmek için rehberlik edebilir. Çocuk edebiyatı yapıtlarında insanlık tarihinde önemli bir yer edinen evrensel olgulara da yer verilebilmektedir. Bu araştırmanın amacı; Gülten Dayıoğlu’nun “Mo’nun Gizemi” “Mo’nun Gizemi 2- Otran” ve “Mo’nun Gizemi 3- İkizler” adlı yapıtlarını “etik” olgusu bağlamında değerlendirmektir. Araştırmada “betimsel çözümleme yöntemi” kullanılmıştır. Elde edilen veriler ışığında “Mo’nun Gizemi” “Mo’nun Gizemi 2- Otran” ve “Mo’nun Gizemi 3- İkizler” adlı yapıtların “etik” olgusunu yazınsal metin yoluyla çocuk ve gencin anlam evrenine sunduğu düşünülmektedir. Karakterlerin bedenleri üzerinde yapılan etik dışı deneysel araştırmalar yapıtlarda çok boyutlu bir bakış açısıyla aktarılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bilim etiği, Mo’nun Gizemi, çocuk edebiyatı, Gülten Dayıoğlu.

*^{ORCID} Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi, Ankara, Türkiye, atilgan_arzu@hotmail.com

1. Giriş

Edebiyat yapıtları, insanın yaşamı anlamlandırabilmesi, yaşama ilişkin iletileri duyumsayabilmesi bağlamında önemli yaratılardır. Çocuğun belleğini devindirebilen nitelikli yapıtlarla tanışabilmesi gelişim bağlamında önemlidir. “Çocuk edebiyatı, edebiyatın içinde, çocuğu duyarlı bir birey ve iyi okur olmaya hazırlayan bir geçiş dönemi edebiyatıdır” (Şirin, 2019:46). Çocuğa yaşadığı toplumun, sosyal çevrenin betimlemesini yapabilen çocuk edebiyatı yapıtları, farkındalık geliştirebilme bağlamında etkili uyaranlardır. “Okur, kitapla birlikte düşünmek, belli yargıları oluşturmak ve her şeyden önemlisi kitabın kurduğu gerçeklik ile kendi gerçekleri arasında sürekli bir hesaplaşma içinde olmak zorundadır” (Dilidüzgün, 2018:15).

Çocuk; yazınsal kurgunun rehberliğiyle evrendeki olguları belleğinde somutlayabilir, bilinmeyene olan merakı doğrultusunda bilimsel bilgilere yazınsal kurgu yolu ile ulaşabilir; yaşamda daha önce karşılaşmadığı ya da karşılaşamayacağı durumlarla yazınsal metin aracılığıyla tanışabilir. “Değişim ve gelişim, yaşamın temel bir gerçekliğidir. Bu gerçeklik yaşamın her evresinde gözlemlenebilir. İstenilen, beklenen değişimin ve gelişimin çağdaş eğitimin amaçlarıyla tutarlı olması; kişinin, bu süreçte çağın genel geçer değerlerini içselleştirebilmesidir” (Sever, 2019:42).

Çocuk ve gençlik edebiyatı yapıtlarında çocuğun ve yaşamdaki diğer canlıların değerli olduğu yazınsal metnin gücüyle duyumsatılabilmektedir. “Çocuk kitapları yarattığı kahramanlar, ele aldığı konular ve aktardığı iletilerle fiziksel, ruhsal ve bedensel bakımdan dengeli, sağlıklı, demokratik kültürü içselleştirmiş bireylerin yetiştirilmesinde sorumluluk üstlenmelidir. Çocuk, okuma eyleminde insanın, yaşatlarının kendisinin değerli olduğunu duyumsamalı; yaşam çizgisindeki tüm ilişkilerde belirleyici etkenin “insana saygı” olduğunu sezebilmelidir” (Sever, 2015:73).

Edebiyat yapıtlarında kahramanların başından geçen kötü olaylara ve sorunlara da değinilmektedir. Bu iletilerle birlikte okur; yaşama ilişkin farklı duygu durumlarıyla tanışır, sorunlara karşı çözüme yönelik çıkarımlar yapar. “Sanatçı, yapıtında yaşamın yalnızca güzel yanlarını değil; yaşamdaki kötülükleri, geçmişten bugüne insanlığın çektiği acıları, yaşadığı sorunları, uğradığı haksızlıkları da duyurarak okurlarını bu acılara ve sorunlara ortak kılar” (Aslan, 2019: 25).

Edebiyat yapıtlarında anlaşılması mümkün olmayan, netlik kazanması güç olan sorunsallar da yazınsal kurgunun konusu olabilmektedir. Sanatçı; yaratısında belleğindeki soru işaretlerini yazınsal kurguya aktarma eylemini gerçekleştirebilmektedir.

Etik ve Bilim Etiği

Bilim; olguları, savları deney ve gözlem yoluyla sistemli bir biçimde inceleyen disiplinler bütünüdür. “Bilim, evreni anlamının bir yordamı olmanın ötesinde, modern dünyada maddi ve elle tutulamaz teknolojiler aracılığı ile sağaltımdan yerleşime, pedagojiden yönetişime

bireysel ve toplumsal yaşamın çok farklı cephelerine yön veren bir rehberdir” (Irzık ve Erzan, 2008:10).

Bilim, elde ettiği bilgiyi insanı ve insanın yararını gözeterek değerlendirir. Bu amaç doğrultusunda bilim insanlarının uymaları gereken kurallar ön plana çıkmaktadır. Etik, bilim insanına uyması gereken yolu göstermektedir. “Etik, bilimsel faaliyetlerin başlangıcından, yani bilimsel düşüncenin kuramsal aşamasından, deneme- yanılma ve ürün elde etme uygulamalarını içeren oluşturma aşamasına kadar her aşamasında uyulması gereken kural, norm ve değerleri içermektedir” (Gür ve Özbaş, 2021: 49). “Etik, en genel anlamda insan tutum ve davranışlarının iyi- kötü, doğru- yanlış açısından değerlendirilmesi için kılavuz alınan değer, ilke ve kurallar bütünüdür” (Aydın, 2016:47). Karadağ (2020:241)’a göre “Etik, bir bilgi alanıdır. Ahlak ise görünen, değişebilen tarihsel olandır. Etik salt akılla varılan bir yoldur. Etikte temel veriler algılar değil duygulardır. Etik bu yönü ile bilimden ayrılır.” Demirkasımlıoğlu (2020: 257)’na göre “Etik, insanlar arasındaki etkileşimleri ve çevreleriyle ilişkilerini ilgilendiren ilkeleri konu edinen bir disiplindir ve insanların başkalarına zarar vermeyecek şekilde nasıl davranması gerektiğini belirleyen değerleri, normları ve kuralları kapsar.” Erdem (2012)’e göre “Bilim etiği, araştırma ve yayın etiğini de kapsamaktadır.” Karakütük (2002)’e göre “Bilim etiği bilim insanlarının araştırma faaliyeti yürütürken dikkat etmesi gereken ahlaki ve bilimsel standartlardır.” Selsam (1995:25)’e göre “Ahlak, bilim ve teknoloji ile sıkı bir ilişki içindedir. Bilim ve teknoloji insanın doğal çevresi üzerindeki egemenliğinin olanaklarını genişlettikçe ahlakın alanı da genişler.”

Belirtilen bu özellikler bağlamında bilim insanlarına bilimsel araştırma aşamalarında büyük bir sorumluluk düşmektedir. Bilimsel araştırmaları bilim dünyasına kazandırabilmek; bilim insanının etik ilkeleri kendisine rehber olarak seçmesi ve çalışmalarını bu çerçevede içerisinde tamamlayabilmesi ile gerçekleştirilmelidir.

TÜBA (2002:65) bilim etiğinin temel ilkelerini şu şekilde belirtmektedir:

1. **Gerçeğe Uygunluk:** Veriler sadece bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemlerden elde edilir. Verilerin değerlendirilmesinde, yorumların ve kuramsal sonuçların elde edilmesinde bilimsel yöntemler dışına çıkılamaz.
2. **Bilimsel Araştırmanın Zarar Vermemesi:** Araştırmanın deneklere zarar vermemesi, deneklerin olası riskler konusunda açık şekilde bilgilendirilmesi ve deneye katılım kararının etki ve baskı olmaksızın özgürce alınması gerekir. Hayvanlar üzerinde yapılan çalışmalarda deney hayvanının gereksiz yere zarar ve acı görmemesi gözetilmelidir.
3. **Sorumluluk ve Haklar:** Bilim insanları araştırma sonuçları ile ilgili olarak toplumu bilgilendirmek, olası zararlı uygulamalar konusunda uyarmakla yükümlüdürler.
4. **Yazarlar:** Araştırma sonuçları araştırmayı yapanların tümünün isimleriyle yayınlanır.

Araştırmanın tasarlanması, planlanması, yürütülmesi ve yayına hazırlanması aşamalarında etkin katkıda bulunmamış kişilerin isimleri yazar isimlerinin arasına katılamaz.

5. **Kaynak Gösterme ve Alıntılar:** Bilimsel yayın ya da genel kamuoyuna dönük olarak yayınlanan her türlü makale, derleme, kitap ve benzeri yayınlarda daha önce yayınlanmış veya yayınlanmamış bir çalışmadan yararlanırken, o çalışma bilimsel yayın kurallarına uygun biçimde kaynak olarak gösterilmelidir.
6. **Bilim İnsanı ve Akademik Etkinliklerde Etik:** Bilim insanı, akademik yaşamının bütün evrelerinde ve öğretim, yönetim ve akademik değerlendirmelere ilişkin görevlerde bilimsel liyakati temel ölçüt olarak kabul eder, etik kurallarının dışına çıkma ve bu kuralların dışına çıkılmasına göz yummaz. Eğitimin eksik verilmesi, kopyacılık, akademik ilerleme ve ödül jürilerinde bilimsel liyakat ölçütlerinin dışına çıkmak, kişileri kayırmak ve benzeri davranışlar kabul edilemez" (TÜBA, 2002: 65-66).

Şekil 1. Bilim Etiğinin Temel İlkeleri

Resnik (2004:82-102)'e göre "Bilimdeki etik standartların iki kavramsal esası vardır: Ahlak ve bilim. Bilimde etik tavır çoğunluğun benimsediği ahlak standartlarına aykırı olmamalı ve bilimsel hedeflerin artmasını sağlamalıdır." Resnik, bilim etiğinin ilkelerini şu şekilde açıklamaktadır:

1. **Dürüstlük:** Bilim insanı bilgiyi ve sonuçları saptırmamalı, yalanlara dayandırmamalı ve yanlış sunmamalıdır. Araştırma işleminde her açıdan nesnel, tarafsız ve dürüst olmalıdır.

2. **Dikkat:** Bilim insanı araştırmalarında özellikle sonuçları sunarken hatalardan kaçınmalıdır. Deneysel, yöntemsel hataları ve araştırmacıdan kaynaklanan hataları asgari düzeye indirmeli, yansız olmalı ve menfaat çatışmalarından uzak durmalıdır.
3. **Açıklık:** Bilim insanı, verileri, sonuçları, yöntemleri, fikirleri, etkinlikleri ve araçları paylaşmalıdır. Başka bilim insanların çalışmaları değerlendirmelerine izin vermeli ve eleştiriye, yeni fikirlere açık olmalıdır.
4. **Özgürlük:** Bilim insanı herhangi bir sorun veya hipotez üzerine araştırma yapmakta özgür olmalıdır.
5. **Eğitim:** Bilim insanı geleceğın bilim insanlarını eğitmeli ve onlara iyi bilimin nasıl yapılacağını öğretmelidir. Bilim insanı halkı eğitmeli ve bilim hakkında bilgilendirmelidir.
6. **Toplumsal Sorumluluk:** Bilim insanı topluma zarar vermekten kaçınmalı, topluma faydalı olmaya çalışmalı, araştırmalarının sonuçlarından sorumlu olmalı ve bu sonuçlar hakkında halkı bilgilendirmelidir.
7. **Yasallık:** Araştırma aşamasında, bilim insanları çalışmalarıyla ilgili yasalara uymalıdır.
8. **Karşılıklı Saygı:** Bilim insanı meslektaşlarına saygılı bir tutum içinde olmalıdır.
9. **Verimlilik:** Bilim insanı kaynaklardan verimli olarak yararlanmayı bilmelidir.
10. **Deneklere Saygı:** Bilim insanı, insanları deneylerinde kullanırken haklarını ve onurlarını çiğnememelidir. Deneylerinde hayvanlardan yararlanırken onlara gerekli saygı ve özeni göstermelidir.

Araştırma Etiğı

Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel (2014:31)’e göre “Bilim etiğı; araştırma etiğı ve yayın etiğı olarak iki bölümde ele alınabilir.” “Araştırma etiğı, bilimsel bir araştırmanın planlanma ve yürütülmesi sürecinde uyulması gereken ahlaki ve bilimsel ilkeler olarak tanımlanabilir. Bilimsel araştırma sonuçlarının yayına dönüştürülmesi noktasında “yayın etiğı” devreye girer” (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014:31). Gül (2021)’e göre, “Bilim etiğı tüm bilimsel araştırma ve çalışma süreçlerine ilişkin etik değer ve tutum, davranışlar; araştırma etiğı ise daha dar kapsamlı olarak doğrudan araştırmanın yürütülmesi sürecine ilişkin etik ilke, kural, araç, teknik ve uygulamalardır.”

Bilimsel araştırmalar; elde edilen verilerin somut bir biçimde bilimsel düzlemde aktarılmasıdır. "Bilimsel araştırmalar, bilim insanların doğaya, insana ve topluma özđü bilgileri ortaya koyma yönündeki zihinsel çabalarını ve uygulamalarını içerir" (TÜBA, 2002:10). Bilimsel araştırmanın süreçlerinde araştırmacı; elde ettiği bilimsel verileri etik çerçevesi içerisinde yansıtabilmesi; araştırmasının yönteminde ve katılımcıların seçilmesi sürecinde etik ilkelerine dikkat etmelidir. "Tıp araştırmalarında etik giderek önem kazanmakta ve bilimsel araştırmalarda araştırıcı- denek- toplum çıkarlarının ahlak ilkeleri içinde korunması ön plana çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, bilimsel araştırmalardaki etik sadece araştırma ile ilgili birincil grupları kapsamakla kalmayıp toplumsal bir olgu haline dönüşmektedir" (TÜBA, 2002: 55).

Bilim çevrelerinde nitelikli bir araştırma yapabilmek etik olgusunun araştırmacı tarafından benimsenmesi ile mümkündür. "Bilim insanları, araştırmalarını bağımsız olarak yürütsele bile, ortaya çıkabilecek bilginin çevre ve topluma yansımalarını irdelemek ve sonuçları konusunda gerekli uyarıları yapmak sorumluluğu da taşırlar. Bu nedenle, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin günümüzde toplum ve doğa üzerinde yoğunlaşan etkileriyle birlikte bilim insanların toplumsal ve etik sorumlulukları da giderek artmaktadır" (TÜBA, 2002:10). "Bilim insanı, araştırmalarında dürüstlük, açıklık, özenlilik ve titizlik, tarafsızlık, insan katılımcılara, canlı deneklere ve çevreye saygı gibi ilkelere uymakla yükümlüdür" (Irzık, 2008: 6).

İnsanlar ve Hayvanlar Üzerinde Yapılan Araştırmalar

Bilim insanı araştırma sürecinde çevreye ve insanlara zarar vermemelidir. "İnsana ve çevreye zarar vermeme, insan onuruna saygılı olma ilkeleri bilimin gerçeğe ulaşma ve bilgi üretme faaliyetlerinin sınırını belirler" (Irzık, 2008:15). İnsan odaklı araştırmalar bilim dünyasında büyük bir dikkat gerektiren araştırma alanları arasındadır. "Klonlama çalışmaları, yapay dölleme, organ aktarımları, doku kültürü, genetik çalışmaları, embriyo transferi, nükleer çalışmaları, GDO çalışmaları, insan üzerindeki tıbbi araştırmalar gibi bilimsel gelişmeler aynı zamanda çok önemli bilim etiği tartışmalarını da gündeme taşımıştır" (Aydın, 2016:69). Bilimin odaklanmak istediği bu çalışma alanlarına ilişkin tartışmalar devam etmekte ancak bilimsel düzlemde etik olgusuna ilişkin net bir çerçeve çizilememektedir. "Yirminci yüzyılda devrimsel nitelik ve nicelikte bilimsel araştırmalar ve gelişmeler olmuştur. Örneğin organ nakli, tüp bebek, genetik çalışmaları, kopyalama vb. Bu biyolojik gelişmeler toplumbilimin ve bireylerin bugün sahip oldukları ve inandıkları ahlak değerlerini aşmaktadır. Hukuk ve yasalar da bu gelişmelere hazırlıksız yakalanmışlardır" (TÜBA, 2002: 55). Resnik (2004:14)'e göre, "Etik değerlere sahip bir kişi bilim insanı olduğunda da etik tutumunu sürdürecektir, eğer bu değerlere sahip değilse bilimle uğraşmaya başladığında kendisine etik dersi verilse bile bu onu ahlaklı yapmaya yetmeyecektir." Bu nedenle bilim etiği çok boyutlu bir düzlemde incelenmesi gereken bir olgudur. Aydın (2016:62)'a göre; insanlar üzerinde yapılan araştırmalarda zarar ve risklerin en aza indirilmesi, yararın en üst düzeye çıkarılması esastır. Bilim insanları; etik kurallar çerçevesinde araştırmalarını şekillendirebilmelidir. "Kötü

niyetlerin hizmetine girebilen bir bilimin, insanlık için nasıl bir tehlikeye dönüşeceği oldukça açıktır” (Aydın, 2016: 69). Bu bağlamda bilimsel alanda yapılan deneylerin etik olabilmesi sorunsalı ön plana çıkmaktadır.

Araştırmalarda denek kullanımında dikkat edilmesi gereken ilkeler bulunmaktadır. 1949’da yayımlanan “Nüremberg Kodu” klinik araştırmalarda uyulması gereken koşulları içeren temel ilkelerden oluşmaktadır. “İnsanların araştırmalara gönüllü katılması, denemelerin toplum için yararlı ve bilimsel olarak geçerli sonuçlar ortaya çıkarabilecek yöntemlerle yapılması, gereksiz yere fiziksel ve zihinsel hırpalanmalara yol açacak riskli denemelerden kaçınılması, ölüm ya da sakatlanma ile sonuçlanacak denemelerin insanlara yapılmaması, zararların minimize edilmesi ve elde edilecek yararların uğranılan zarara değmesi, denemeler sırasında sakatlık ve ölüm riskleri için koruyucu önlemler alınması, insan deneylerinin yetkin kişilerce yapılması, deneklerin zihinsel ve fiziksel durumlarının deneye olanak vermediği durumlarda deneyden çekilme haklarının bulunması, araştırmacıların deney safhasında deneklerde yaralanma, sakatlanma ve ölüm görülme olasılığı ortaya çıktığında deneyi sonlandırması ilkelerinden oluşmaktadır” (Akt. Aydın, 2016:78).

İnsan sağlığı ve deneklerin araştırmadan zarar görmemesi etik ilkelerin odak noktalarıdır. Bu ilkelerin kapsamı 1964 yılında “Helsinki Bildirgesi” ile genişletilmiştir. Helsinki Bildirgesi’ne göre araştırmalara katılan katılımcıların iyiliği bilimsel yararın ve toplum çıkarının önündedir. UNESCO 2003 yılında “İnsan Genetiği Verileri Konusunda Uluslararası Bildirge” taslağı yayımlamıştır. Bildirgede yer alan “Bu bildirgenin içeriği hiçbir devlet, topluluk ya da birey tarafından insan hakları, temel özgürlükler ve insan onuruna ve özellikle Bildirge’nin ilkelerine aykırı faaliyetlerin gerçekleşmesi amacı ile yorumlanamaz” ifadesi ile araştırmada insan haklarına önem verilmesinin gerekliliğinin altı çizilmiştir.” (UNESCO, 2005).

Araştırmacılara yol gösterme amacı olan bir diğer belge “Belmont Raporu” dur. Belmont raporunda araştırmalar için belirlenen temel ilkeler; “insana saygı, yararlı olma ve adalet ilkesidir.”

Araştırma sürecinde örneklemdaki katılımcıların sosyal, psikolojik durumlarını göz önünde bulundurmak, araştırma sürecinde katılımcılara zarar vermemek gerekmektedir. “Bilimsel araştırmada deneklerin kullanımı etik açıdan büyük önem taşır. Denek olan bireylerin biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve hukuksal varlıklarını korumak ve özgür iradelerine saygı göstermek burada birincil koşuldur” (TÜBA, 2002:19). Tolun (2008:29)’a göre “Bilimsel araştırmalarda dikkat edilmesi gereken noktalar; deneklerin haklarının korunması, risklerin en aza indirilmesi, deneklerin hiçbir etki altında kalmadan onaylarının alınması, deneklerin kimliklerinin gizliliği, deneklerin zarar görmemesi için önlem alabilmek, toplumsal düzlemde savunmasız olan bireyler için (çocuklar, yaşlılar, yoksullar, engelliler, özürllüer, hastalar, tutuklular) özel kurallar oluşturabilmektir.”

“Çocuklar üzerinde yapılan araştırmalarda çocukların kendilerini koruyacak yeterlikte olmaması, duyarsız ve sorumsuz araştırmacıların onları sömürerek, fiziksel ya da ruhsal yönden zarar verme riskinin bulunması, etik açıdan bu konuya olan duyarlılığı daha da arttırmaktadır” (Aydın, 2016: 84). Sarı ve Aşıröz (2014:68)’e göre “Bilimsel araştırmalarda, çocukların korunmasına yönelik olarak pasif onamdan kaçınılarak, mutlaka ebeveynin aktif onamının sağlanması, bu onam sırasında 7 yaş üstündeki çocukların da onayının alınması etik ilkeler çerçevesinde esas olmalıdır.”

Araştırma sürecinde deneklerin onayının alınması araştırmanın bilimsel etik düzleminde geliştirilebilmesi açısından nirengi noktalarındadır. “Deneklerden araştırmanın amacını, içeriğini ve katılımcı olarak kendilerinden beklenenleri anlayarak araştırmaya katılmayı kabul ettiklerine dair bilgilendirilmiş olur alınmalıdır” (Tekcan, 2008:33). “Deney sırasında denek olurlarını geri çekerse, bu kararı hemen uygulanmalı ve üzerinde yürütölen araştırma durdurulmalıdır. Bunun için denegın araştırmaya gönüllü olarak veya ücret karşılığında katılmış olması fark etmez” (TÜBA, 2002:19).

Araştırmada deneklere araştırmanın durumunu, ölçütlerini, araştırmanın olumlu ya da olumsuz anlamda doğabilecek etkilerini anlatmak son derece önemlidir. Bilimsel araştırmalarda insan denekleri kullanma konusunda dikkatli olunması gerekmektedir. “İnsan denekler üzerinde araştırma yapılması yalnızca önerilen araştırma projesinden beklenen bilimsel gelişmenin başka türlü sağlanmasının mümkün olmadığı durumlarda düşünölmelidir” (TÜBA, 2002:19). Araştırmanın katılımcıların sağlığına zarar vermemesi araştırmanın etik çerçevdede ilerlemesi bağlamında önemli bir noktadır. “Araştırmanın deneklere zarar vermemesi, deneklerin olası riskler konusunda açık şekilde bilgilendirilmesi ve deneye katılım kararının etki ve baskı olmaksızın özgürce alınması gerekir. Deneyin deneklere, deneyi yapanlara, çevreye ve insan sağlığına zarar vermemesi elzemdir” (TÜBA, 2002:65). “Bilim insanı doğruyu ararken başkalarına ve çevreye zarar vermemeye azami özen göstermek zorundadır” (İrzık, 2008: 15). Dünya Tıp Birliğı Helsinki Bildirgesi’ne göre; “İnsanlar üzerindeki tıbbi araştırmalarda insan deneklerin sağlığı, bilim ve toplumun menfaatinden önce gelmelidir” (Erzan, 2008: 85).

İnsan üzerinde yapılan deneylerin yanı sıra hayvanlar üzerinde yapılan deneyler de üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. 15 Ekim 1978’de “Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi” Paris’teki UNESCO Merkezi’nde ilan edilmiştir. Bu metin, 1989 yılında Hayvan Hakları Birliğı tarafından yeniden düzenlenerek 1990 yılında halka açıklanmıştır. 14 maddeden oluşun *Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi*’nin 9. Maddesi; “Hayvanlarda fiziksel ya da psikolojik bir acı çektiren deneyler yapmak, hayvan haklarına aykırıdır. Tıbbi, bilimsel, ticari ve başka biçimlerdeki her türlü deneyler için de böyledir.” şeklindedir. Regan (2007) insanların çıkarları için hayvanları kullanamayacaklarını savunur. “Amaçlar araçları haklı kılmaz. İnsanların bu uygulamadan büyük yararlar gördüğü ve hiç zarar görmedikleri doğru olsaydı bile, bu, herhangi bir laboratuvarda kafese düşme talihsizliğine düşmüş hayvanların

haklarının ihlal edilmesi için haklı bir gerekçe olamazdı. Bizi iyiliğe ulaştıracak diye kötülüğü kabul edemeyiz” (Regan, 2007:262).

1959 yılında Russell ve Burch “3R İlkesi”ni geliştirmişlerdir. “3R ilkesi, deneylerde kullanılan hayvanların yerine varsa alternatifleri ya da sinir sistemi daha az gelişmiş canlıları kullanmak, kullanılan hayvanların sayısını azaltmak ve laboratuvar ortamında tutulan hayvanların şartlarını iyileştirmek adına ortaya çıkmıştı” (Güven ve Kınikoğlu, 2020:130). Bu ilkeye deney hayvanları ile ilgili sorumluluk alma, deneyden sonra sağ kalan hayvana ötenazi edilmeyerek ölene dek bakılması yaklaşımı ve deney hayvanını daha iyi anlamak için kendini onun yerinde hissetme felsefesi (empati) eklenmiştir. Bu kuram “5R+E” olarak kabul edilir. Ergün (2010:234)’e göre “Deney hayvanları çeşitli disiplinlerde yürütülen deneylerden elde edilen bilgilerin en önemli kaynağını oluşturmaktadır. Günümüzde hayvan haklarını korumaya yönelik tüm çabalara karşın bu hayvanlar insanlık için belli oranda eziyete maruz kalmaktadır. Deney hayvanları bilimsel gelişmenin en önemli lokomotiflerinden biridir ve bilim adamlarının etik muamelelerini hak etmektedir.” Güven ve Kınikoğlu (2020:231)’na göre “Hayvan deneyleri ahlaken kabul edilebilir eylemler değildir. Bu eylemlerin doğru ya da yanlışlığıyla ilgili sorular bilimin değil ahlak felsefesinin konusudur. Hayvanlara karşı kötü muamele ile geliştirilen aşı ya da tedavi arasında eylemleri meşrulaştıracak bir bağ kurulamaz çünkü yeterli çıkar/ fayda olduğunu düşünsek bile zarar vermek ahlaken kabul edilemez.”

“Genetik bilimi” çok boyutlu olarak incelenmesi gereken bir bilim dalıdır. Genetik araştırma sürecinde bilim insanının dikkat etmesi gereken noktalar ön plana çıkmaktadır. Tuncer (2018:29)’e göre “Çalışmaya katılan bireyden bilgilendirilmiş gönüllü onam alımı, bireyden örnek alımı, örneğin anonimleştirilmesi, örneğin işlenmesi, örneğin uygun depolanması, örneğe ait verilerin güvenli saklanması, bireysel analizlerin gerçekleştirilmesi, sonuçların paylaşılması” genetiğin çalışma basamaklarıdır.” Uluoğlu, Akarsu ve Perçin (2007:209)’e göre “Genetik araştırmalarda dört temel prensip unutulmamalıdır. Bunlar katılımın gönüllülük esasına dayanması, herhangi bir zamanda katılımcının araştırmadan çekilme hakkı, çalışma bitiminde kişisel DNA örneklerinin ortadan kaldırılabilme hakkı (anonim olmuş örnekler hariç) ve etik kurul iznidir.” Tazebay (2002:51-52)’a göre “İnsanın ön planda olduğu genetik araştırmalarda, araştırma ve bilim etiği kavramlarının tümünün yanı sıra, ayrıca bu konuya özel etik kurallara uymanın gerekliliği UNESCO, Amerikan Ulusal Biyoetik Kurulu, Amerikan Ulusal Sağlık Enstitüsü gibi uluslararası kuruluşların görevlendirdiği kurulların çalışmaları ile ortaya konulmaktadır. Bu kurulların çalışmalarından ortaya çıkan önemli noktalar; genetik araştırmalara katılan insanlar yönünden ele alınması gereken etik kurallar, genetik araştırmaların konularını ve amaçlarını belirlerken göz önünde bulundurulması gereken etik konular, araştırmaların sonuçlarından yararlanacak insanlar yönünden ele alınması gereken etik kurallar, genetik araştırmaların planlama ve uygulama aşamalarında çevreye ve araştırmalarda kullanılan deney hayvanlarına verilen zararın boyutlarının kontrolüdür.”

Günümüzde genetik çalışmalar geniş bir bakış açısıyla incelenmeye çalışılmaktadır. Biyoetik kavramıyla insanın sorumluluk alanı genişletilmiştir. Biyoetiğin konusu tüm canlıların hayatıdır. Demir (2019:165)'e göre "Gen teknolojisi, ilaç sanayi, klonlama, doğum, ölüm, ötenazi, insan deneyleri, yapay üreme, kürtaj ve bunlarla birlikte canlılarla ilgili bilimsel ve teknolojik gelişmelerin sonuçları, sınırları ve kullanım ilkeleri biyoetiğin belli başlı konu başlıklarıdır." Sert (2020:55)'e göre "Biyoetiğin hedefi kodlara ya da yönergelere bağlı kalmak ya da bunları geliştirmek değildir. Biyoetik tıp etiğine göre daha eleştirel ve daha çok düşünmeye yönelen bir yaklaşımdır." Başlangıçta etiğin bir alanı olan biyoetiğin etki alanı günümüzde genişlemiştir.

Etik İhlali

Bilim dünyasında araştırma sürecinde etik ilkesinin ihlal edildiği durumlar meydana gelebilmektedir. En sık karşılaşılan etik ihlaller arasında; etik kurullardan gerekli izinleri almamak, deneklerin aydınlatılmış onamlarını almamak, bir araştırmada gönüllü olarak yer alan bir öğrenciyle romantik ilişkiye girmek, araştırma deneklerini araştırma sonucunda görebileceği zararlar hakkında bilgilendirmemek, araştırmanın alabileceği zaman ve kendilerinin alacakları görev hakkında deneklere yanlış bilgi vermek, deneklerin mahremiyetine zarar vermek ve gizlilik ilkelerine uymamak, deneklere dağıtılan kaynaklardan adil olarak yararlanma hakkı sunmamak, araştırmayı destekleyen sponsorların adını yayınlarda belirtmemek, deneklerin güvenliğini sağlayacak önlemleri almamak, araştırmacı olarak alan uzmanlığını abartmak, araştırma verilerini kendi teorilerine göre değiştirmek, araştırma verilerini sponsorun beklentilerine göre değiştirmek, olumlu hakem değerlendirmesi için araştırmayı yanlış yorumlamak" bulunmaktadır. (Akt, Aydın, 2016:83).

Bilim ve araştırma etiğine ilişkin iletilere yazınsal kurgunun gücüyle ulaşabilmek, bu iletileri bilimsel bir düzlemde ortaya koyabilmek bu çalışmanın üzerinde durduğu konulardandır. Bu amaç doğrultusunda Türk Çocuk ve Gençlik edebiyatının önemli yazarlarından olan Gülten Dayıoğlu'nun "Mo'nun Gizemi", "Mo'nun Gizemi 2- Otran" ve "Mo'nun Gizemi 3- İkizler" adlı yapıtlarından elde edilen iletiler etik ilkelere uygunluk bağlamında ele alınmıştır.

Alanyazın taraması sonucu, bu çalışmayla benzer özellik gösteren Sever'in (2015) "Mo'nun Gizemi'nin Yazınsal ve Eğitsel Özellikleri" ve Kınısız'ın (2002) "Mo'nun Gizeminde Dayıoğlu'nun Üslupsal Gizemi" adlı çalışmalara rastlanmıştır. Çalışmalara yönelik bulgular bu çalışmanın bulgularıyla birlikte sonuç bölümünde tartışılmıştır.

2. Yöntem

Bu araştırmada Gülten Dayıoğlu'nun "Mo'nun Gizemi", "Mo'nun Gizemi 2- Otran" ve "Mo'nun Gizemi 3- İkizler" adlı yapıtları "bilim ve araştırma etiği" olgusu odağında incelenmiştir.

Araştırmada veriler, nitel araştırma yöntemlerinden olan “doküman incelemesi” yoluyla toplanmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 187).

Yapıtlardan elde edilen veriler “betimsel çözümleme tekniği” ile çözümlenmiştir. “Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden- sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır. Ortaya çıkan temaların ilişkilendirilmesi, anlamlandırılması ve ileriye yönelik tahminlerde bulunulması da araştırmacının yapacağı yorumların boyutları arasında yer alabilir” (Yıldırım ve Şimşek, 2008:224).

2.1. Evren- Örneklem/ Çalışma Grubu/ İncelenen Dokümanlar

Araştırma kapsamında çocuk ve gençlik edebiyatının önemli yapıtları olarak kabul edilen “Mo’nun Gizemi” “Mo’nun Gizemi 2- Otran” ve “Mo’nun Gizemi 3- İkizler” adlı yapıtlar incelenmiştir.

Tablo 1

İncelenen Yapıtlara İlişkin Bilgiler

Kitap Adı	Yayınevi	Basım Yılı	Sayfa Sayısı
Mo’nun Gizemi	Altın Kitaplar	2002	288
Mo’nun Gizemi- Otran	Altın Kitaplar	2020	352
Mo’nun Gizemi- İkizler	Altın Kitaplar	2020	352

2.2. Verilerin Toplanması/ Süreç

Bu araştırmanın amacı, Gülten Dayıoğlu’nun “Mo’nun Gizemi”, “Mo’nun Gizemi 2- Otran” ve “Mo’nun Gizemi 3- İkizler” adlı yapıtlarını **bilim ve araştırma etiğinin** temel ilkeleri odağında incelemektir. Ele alınan yapıtların bilim etiği olgusunu çok boyutlu bir biçimde ele aldığı düşünülmüş, bu bağlamda bu yapıtların çözümlenmesine karar verilmiştir.

3. Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde “Mo’nun Gizemi”, “Mo’nun Gizemi- Otran”, “Mo’nun Gizemi- İkizler” adlı yapıtların incelenmesi ile elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulgular “Bilim İnsanı Betimlemesi”, “Deney Süreci ve Etik İlkelerine Uygunluk” başlıkları altında belirtilmiştir. “Bilim İnsanı Betimlemesi” başlığı altında yapıtlarda yer alan bilim insanlarının amaçları ve davranışlarına ilişkin iletiler yer almaktadır. “Deney Süreci ve Etik İlkelerine Uygunluk” başlığı altında; “Onam alımı”, “Deneklere Zarar Vermemek”, “Etik ve Akademik Kurullardan İzin

Almak” başlıkları bulunmaktadır. Bu başlıklarda bilim insanının deney sürecindeki yaklaşımına ilişkin iletilere yer verilmiştir.

3.1. “Mo’nun Gizemi” Adlı Yapıttaki Bilim İnsanı Betimlemesi

Yuma ve Yuen; genetik bilimi alanında başarılı olabilmek için gizli planlar ve araştırmalar yapan bilim insanlarıdır:

“Bunlar yasadışı işler yapıyorlar. Japon suratlı olan, buz kutusunu düşüren bodur adam çılgınlık attığında, onu nasıl azarladı! Demek ki, korku içindeler. Kurallara uygun yaşayan insanlar korkar mı hiç? Kaptan Cousteau, tüm araştırmalarını, herkesin gözü önünde yapardı. Onun gizli kapaklı işler çevirdiğini ve de korktuğunu hiç duymadım” (Dayıoğlu, 2002a: 72).

Yuma atom bombasının etkilerinden yaşamı boyunca kurtulamamıştır ve insanlardan nefret etmektedir:

“Yuma ve ailesi, nice nefret etseler de, kurtuluşu Amerika’da bulmuş, savaştan sonra oraya göç etmişlerdi. O zamanlar yedi yaşında olan Yuma, nefretini beyninin hücrelerine kazıyordu. Ama, bunu hiç belli etmiyordu. O, aslında insanların tümünden nefret ediyordu. Sürekli olarak, türlü bahanelerle birbirlerini öldürmekte olan insanoğluna, yozlaşmış yaratık gözüyle bakıyordu” (Dayıoğlu, 2002a:100).

Yuma’nın İnmosan Projesine ilişkin amaçları şunlardır:

“Gelecekte, tam olarak gelişen İN-MO- SAN’ları, kopyalama yoluyla hızla çoğaltacaktı. Yeterince İN-MO-SAN elde ettiğinde, onların olağanüstü güçleriyle, sıradan insanları avucuna alacak, dünyanın tek sahibi olacaktı. Bu plan beyninin en gizli köşesinde, mayalanıyordu” (Dayıoğlu, 2002a:219).

Yuen karakteri; eski eşi Yuma’nın bilim alanında başarılı olmasını istememektedir. Yuma da eski eşiyle aynı görüştedir, yapmış olduğu bilimsel çalışmalarını eşine olan bu öfkesi şekillendirmektedir:

“Yuen eşinin başarılarını çekemiyordu. En büyük korkusu, Yuma’nın dünya çapında bir buluş yaparak, Nobel Ödülünü almasıydı. Böyle bir ödülü, Çin’i temsil eden bir bilimci olarak, kendisi elde etmek istiyordu” (Dayıoğlu, 2002a: 108).

Yuma planının sorunsuz bir şekilde yürümesi için Defne ve Burç’u kaçırmak istemektedir.

“Sen şimdi şu kızla oğlanı ayak altından çekmeye bak. Bunu başımız belaya girmeden yapmalısın,” (Dayıoğlu, 2002a: 127).

Yuen, Yuma’nın araştırmalarını izlemek için teknik ekibindeki kişilerle Yuma’nın laboratuvarına, teknolojinin en yeni araçlarıyla, işleme ve gözleme ağı kurar. Yuma’nın amaçları şu tümcelerle aktarılır:

“Eğer Yuma, Mo fosilinden, Mo yaratma gibi bir başarıya ulaşırsa, hemen laboratuvar basılacaktı. Üretilen Mo ile tüm altyapı çalışmaları çalınıp, Yuen’in Çin’deki

laboratuvarına taşınacaktı. Hazıra konan Yuen, geçmişte Yuma ile oluşturduğu İNMOSAN projesini uygulamaya koyacaktı. İnsan Mo karışımı olan İnmosanları türetebilirse, onları kullanarak, Çin Devletiyle birlikte, insanlığa egemen olmaya çalışacaktı” (Dayıoğlu, 2002a: 244).

Yapıtta Küçük Mo üretildikten sonra Yuen, büyük paralar karşılığında dünyaca ünlü bir soygun çetesiyle anlaşma yapar (Dayıoğlu, 2002a: 247). Gerçekleşen soygundan sonra Japonya’ya göç eden Yuma ve ekibi; Burç ve Defne’yi orada beklerler, karşılaştıklarında ise Yuma gençlere şu tümcelerle seslenir:

“Sizleri öldürmeyeceğim. Ama, gerektiğinde ikinizi de laboratuvarında kobay olarak kullanacağım” (Dayıoğlu, 2002a: 248).

Deneyler devam ederken gençlerin durumunu haber vermesi ve ülkeler arasında ortaya çıkan diplomatik kriz sonucunda Yuma; Defne ve Burç’u Japon Devleti’nin baskısıyla serbest bırakmak durumunda kalır ve onları tehdit ederek olanları kimseye anlatmamalarını söyler. Ancak Yuen onları takip etmekten vazgeçmez. Bir gün gençlerle iletişime geçer ve onlara İN- MO- SAN projesini birlikte yürütmek istediğini söyler, gençler bu teklifi kabul eder. Yuma, Yuen’in gençlerle iş birliği yaptığını öğrenir ancak amacından vazgeçmeyi asla düşünmez:

“O öylesine hırslıydı ki, yutmak üzereyken, ağzından alınan bu iki avı, bu kez, elinden kaçırmamaya ant içmişti” (Dayıoğlu, 2002a: 273- 274).

Yuma, Yuen’in planlarının farkında olduğunu bildiği için farklı bir planla ona karşılık vermek ister:

“Yuma, Yuen’in Mo üzerinde yaptığı çalışmaları, kazandığı başarıları da ayrıntılarıyla biliyordu. Çünkü, Yuen’in sağ kolu ve sırdaşı Naho- bi’yi, akıl almaz paralarla satın almıştı” (Dayıoğlu, 2002a: 279).

Yapıtta Yuma’nın deneylerinin olumlu yönleri de belirtilir ancak Yuma yaptıkları nedeniyle eleştirilmektedir:

“Mo yaratığını, geçmişin karanlıklarından çekip çıkararak, yeniden yaşama getiren Yuma’ya da hayrandılar. Ama, onun genlerini insanlarınkiyle birleştirerek, İN- MO- SAN’ları türetmesini, kesinlikle onaylamıyorlardı. Bu olguyu hem insan hem de Mo soyunun aşagılanması olarak değerlendiriyorlardı. Onlara göre, nice kötü ve yozlaşmış yanları olsa da insanoğlu, insan olarak kalmalıydı. Yeniden yaşama döndürülen Mo’lar da biyolojik özellikleri bozulmadan, bedenlerine direnç kazandırılarak yaşatılmalarıydı” (Dayıoğlu, 2002a: 281).

Deney Süreci ve Etik İlkelerine Uygunluk

Onam Alımı

Yuma, deneyleri için deneklerine ayrıntılı açıklama yapmamakta, deney sürecinde onların onamını almamaktadır. Defne ve Burç'u kaçırap, onayları olmadan bedenleri üzerinde deneyler yapmaktadır.

Deneklere Zarar Vermemek

Yapıtta Yuma ile ekibi Defne ve Burç'u kaçırap ayrı odalara yerleştirir. Gençlerin gözlerini bağlayarak onları Kamakura Tepesinde kurulmuş olan bir laboratuvara götürürler. Laboratuvarda gençlerin vücut salgılarını, kan, idrar, dışkı ve üreme organlarından hücre alırlar. Yuma bu olanlardan sonra Amerika'dan kaçırdığı hücreler üzerinde çalışarak Mo yarattığını yeniden üretmeye çabalar. Yuma aylarca belli aralıklarla gençleri yoğun bakım aygıtlarına bağlayarak yarı baygın duruma getirip deneylerine devam eder. İki gün süren bu ölüm hali sırasında Defne ve Burç'un üreme organlarıyla kan, dalak, ilik ve beyin hücrelerine, füzyonla Mo geni aşılır. Bu durumu anlamamaları için de havalandırma yoluyla gençleri uyuşturup uyutur. Mo genleri her uygulamada daha da arttırılarak vücutlarına aşılır. Yuma amacına ulaşmak için deneylerine ara vermeden devam eder. Defne ve Burç'un ölüm riski bile onu durduramaz:

“Deneklerin bedenlerine, İN- MO- SAN oluşturma formülünde belirtilen oranda, Mo geni verildikten sonra, deneyin ikinci basamağı başlayacaktı. Bu aşamanın hedefi, iki gencin cinsel birlikteliği sonucunda, Defne'nin içinde oluşacak, embriyo üzerinde çalışmaktı. İlk İN- MO- SAN çekirdeği, işte bu insan yavrusunun özünden türeyecekti” (Dayıoğlu, 2002a: 256).

Etik ve Akademik Kurullardan İzin Almak

Yuma, “Mo'nun Gizemi” adlı yapıtta bilimsel çalışmalarını eski eşi Yuen'den ve tüm bilim dünyasından saklamaktadır.

“Kanada sınırına yakın bir dağ köyünde, çağın en ileri teknolojiyle donatılmış, büyük bir araştırma merkezi kurmuştu. Burada İskoç'ların Koyun Dolly'yi kopyalamasından çok önce, çeşitli hayvanları kopyalamayı başarmıştı. Bu başarılarını çok gizli tutuyordu. Çalışmalarını bilimsel kongrelerde açıklamıyor, buluşlarını Dünya Bilim Kurullarını sunmuyordu. Bu gizliliğin tek nedeni, insan kopyalama projesiydi. Böyle bir projeye hukuk ve din adamlarının karşı çıkacağını bildiğinden, göz önünde olmamaya, dikkatleri üzerine çekmemeye özen gösteriyordu” (Dayıoğlu, 2002a: 109).

3. 2. “Mo'nun Gizemi- Otran” Adlı Yapıttaki Bilim İnsanı Betimlemesi

“Mo'nun Gizemi- Otran” adlı yapıtta yazınsal kurgu beyin cerrahı olan Ece'ye gizemli mesajlar gelmesiyle başlamaktadır. Ece bu gizemli olayı çözmeye çalışırken Burç ve Defne'nin kaçırdığını öğrenir. Burç ve Defne'yi kaçıran ise bilim insanı Yuma'dır. Yuma İnmosan

yaratma amacını devam ettirmektedir. Mo canlısı oluşturmayı başarır ve bu genleri Burç ve Defne’ye aşlamaya başlar:

“Soruşturmalar derinleştirilince, gençlerin o süreçte Yuma ve ekibiyle yaşadığı birkaç tatsız olay da ortaya çıktı. Elde edilen bilgi ve bulgular, kaçırılma olayında Yuma’nın parmağı olabileceği kuşkusunu doğurdu” (Dayıoğlu, 2020b:27).

Yapıtta Yuma hedeflerini gerçekleştirebilmek için büyük bir çaba sarf etmektedir:

“Dünyanın en büyük buluşunu gerçekleştirmeyi hedefledim. Tüm devletler üstüme yürüse de İnsan- Mo karışımı yaratığı türetme planımdan vazgeçmem” (Dayıoğlu, 2020b:42).

Bu olaydan sonra bakanın kardeşlerinin kendisine kötülük yapacaklarını düşünen Yuma bir kaçış planı yapar. Burç ve Defne’yi yanına alıp adadan kaçmayı düşünür, Naho- bi ve Yuen’in deneyle ilgili konuları bilmesi nedeniyle onları öldürme görevini dostu Fredy’e verir.

“Yuma korku içinde, sanırım adaya baskın yapılacak. Gençleri de alıp ekibiyle birlikte buradan kaçmaya hazırlanıyor. Anladığım kadarıyla bizi Fredy’ye öldürtmeyi planlıyor” (Dayıoğlu, 2020b:73).

Yuma ona karşı çıkmak isteyenleri tehdit eder ve yapacağı kötülükleri şu tümcelerle belirtir:

“Yuma bu kez, yanlarında kalan iki yavru Mo’ya dönerek, “İki kardeşiniz, aptalca davranarak Defne ile Burç’u kaçırdılar. Ama, erinde geçinde onları yakalatacağım. Denizin yedi kat dibinde ya da gökyüzünün yedinci katında olsalar da elimden kurtulamayacaklardır. Nasıl olsa, omurgalarındaki halkalar onları ele verecektir. Elbette o zaman, yavru Mo’lar da genç dostlarıyla birlikte cezalandırılacaklar” (Dayıoğlu, 2020b:77).

“Burç’un içini saran korkular, işte bu haberlerle dağ gibi büyümüştü. Yeniden Yuma’nın pençesine düşmektense ölmek pahasına olsa bir an önce omurgasındaki halkadan kurtulmak istiyordu” (Dayıoğlu, 2020b:91).

Deney Süreci ve Etik İlkelerine Uygunluk

Onam Alımı

Yapıtta Yuma, Defne ve Burç’tan deneyleri gerçekleştirebilmek için onam almamaktadır. Yuma, Defne ve Burç’un kaçmasını önlemek için gençleri koma derecesinde bayıltır, omurgalarına özel bileşimli birer manyetik halka takar. Gençlerin iyileşme sürecinde bilinçlerini devre dışı bırakacak ilaçlarla baygın yaşatır. (Dayıoğlu, 2020b:52).

“Çünkü omurgalarınızda, bulunduğunuz yeri belirten yeri belirten manyetik bir halka taktım. Uzaya ya da yerin yedi kat dibine de gitseniz, sizi bulurum” (Dayıoğlu, 2020b:52).

Gençler Yuma'nın vücutlarını bir deney aracı olarak kullanmak istediğini bilmedikleri için kaçma niyetleri de yoktur. Mo'lar Burç ve Defne'ye Yuma'nın onlara düzenli olarak Mo geni aşıladığını anlatırlar. Yuma'nın kendilerine de insan geni aktardığını söylerler. Yapıtta Yuma deneklere ayrıntılı bir açıklama yapmamakta, onlara deneye ilişkin ayrıntılı bilgi vermemektedir.

“...Bizler de vücutlarımıza insan geni aşıladığını biliyoruz. Mo soyunu yozlaştırmaya çalıştığı için ona çok kızgınız” (Dayıoğlu, 2020b:57).

Deneklere Zarar Vermemek

Yapıtta denekler yapılan deneylerden dolayı zarar görmektedir:

“Gençler, her iki tutsaklık dönemlerinde de Yuma'nın insanlık dışı İn- Mo- San planları yüzünden acı çektiler” (Dayıoğlu, 2020b:67).

“Yuma, Fil Adası'nda da gençlere hem Mo geni aşıyor hem de yeni deneyler için üreme organlarından parçalar alıyordu. Hormonlarından elde ettiği salguları da dondurarak saklıyordu. Bu tür işlemleri, yıllardır başka deneklerle yapıyordu.” (Dayıoğlu, 2020b:67).

“Meksika'daki bilim üssünde de İn-Mo- San deneyleri yapmıştı. Yavru Mo'lardan aldığı genleri, yerli halktan uygun gördüğü bazı genç kızlarla delikanlılara aşılamıştı. Ama Mo genleri, deneklerin bağışıklık düzenlerini bozmaktan başka bir işe yaramamıştı. Hatta, deneklerden ikisi bu yüzden ölmüştü” (Dayıoğlu, 2020b:49).

Etik ve Akademik Kurullardan İzin Almak

Yapıtta, Japon devlet bakanı ve bakanlar Yuma'nın bilimsel çalışmalarını desteklemektedir ancak Yuma onlara deneylerin içeriği hakkında ayrıntılı bilgi vermemektedir. Bir gün Bakan Yuma'nın canlı kopyalama ve İn- Mo- San üretme çalışmaları yaptığını öğrenir ve bu bilgi bakanı derinden etkiler:

“Kozako, bu tür çalışmaların, kesinlikle insan onuruna hakaret olduğuna inananlardandı. Kendisi, ilkelerine bağlı ve çok onurlu biriydi. Yuma'nın Tanrı rolüne bürünmeye çalıştığına kadar verdi. Yaptığı işleri de cinayet olarak değerlendirdi. Kozako'nun gözünde Yuma, insanlık adına suç işlemekteydi” (Dayıoğlu, 2020b:69).

Yuma karakteri yaptığı deneylerin verilerini eksiksiz ve şeffaf bir biçimde bilim dünyası ile paylaşmamaktadır ve deneyleri gizlilik içinde yürütmektedir.

3.3. “Mo'nun Gizemi 3- İkizler” Adlı Yapıtta Bilim İnsanı Betimlemesi

“Mo'nun Gizemi 3- İkizler” adlı yapıtın kahramanları Burç ve Defne'nin ikizleridir. Yuma, ikizleri laboratuvar ortamında oluşturmuştur. Yuma, genetik bilimi odağında şekillendirdiği çalışmalarından vazgeçmemektedir:

“Yuma, İn- Mo-San düşünüyü kurarken, tıpkı Mo'lar gibi karada, derin deniz diplerinde ve uzayda yaşayabilecek bir canlı oluşturmayı hedeflemişti. Bu yüzden bizlere Mo geni aktardı. O, yaşamını bu düşe adamıştı. Bence yeryüzünde, ikizlerin dünyaya getirilmesi

için aracı olacak en uygun insan Yuma’ydı. Çünkü, o gençlik yıllarından bu yana, böyle bir göreve adeta hücrelerine kadar hazırды” (Dayıoğlu, 2020c: 29).

Yuma, ikizlere ulaşabilmek için yeni planlar yapmaktadır:

“Kısacası, ikizlere ulaşmak Yuma’nın yaşamının tek hedefi haline gelmişti. İkizleri oluştururken yaşadığı zorlukları düşündükçe sabırsızlığı artıyor, bazen bu yüzden öfke kasırgalarına kapılıp, çevresindeki insanları kırıp geçiriyordu” (Dayıoğlu, 2020c: 85).

Ancak Yuma sahip olduğu bilgileri insanlığın yararına kullanma amacıyla değildir:

“Yuma’yı hiçbir zaman hafife almayın. O, öyle bir insan ki, sizin insanüstü yeteneklerinizi, varlığının büyük bölümünü kaplamış olan karanlık güçleriyle alt edebilir. Sizi her halinizle kendine tutsak edebilir” (Dayıoğlu, 2020c: 100).

Yapıtta Yuma’nın olumlu yönlerine ilişkin iletiler de bulunmaktadır. Yapıtta Yuma’nın yaptığı deneyler aracılığıyla İkizler, Arkalı gezegeninde uyum içinde yaşamayı başarmaktadır. Bu olumlu başarılarına karşın Yuma hırsı nedeniyle etik ihlaller yaparak çalışmalarını sürdürmeyi tercih etmektedir (Dayıoğlu, 2020c: 345).

“Yuma olağanüstü bir bilgin. Ancak insan olarak, yüreği ve beyni kirli. Onun başarılarına bizler de hayranız. Mo soyunun sona ermesini, bizleri fosilden kopyalayarak engelledi. Sizi de insanüstü bebekler olarak, laboratuvarında oluşturdu. Ona her zaman teşekkür borçluyuz. Ancak, her şeye karşın Yuma, sizler ve bizim için tehlike kaynağı. Sizleri ve bizleri ele geçirirse, kim bilir üzerimizde deneyler yapıp, varlığımızı yozlaştırarak, nice yaratıklar oluşturur” (Dayıoğlu, 2020c: 253).

Yapıtta Yuma’nın deneylerine ve amacına ilişkin çarpıcı iletiler bulunmaktadır:

“Geçmişte Yuma’nın size çektiği acıların da bilincindeyiz. Ne var ki, yeryüzünde hiçbir oluşum boş yere ya da rastlantı sonucu ortaya çıkmıyor. Hemen her oluş, neden-sonuç ilişkisiyle gerçekleşiyor. Yuma’nın, sizlere ve Mo dostlarımıza işkence ederek de olsa bizi laboratuvarında oluşturması bu gerçeğe iyi bir örnek” (Dayıoğlu, 2020c: 91).

“Eğer ikizlere insanüstü güçler verebilmeyi başaramadıysa, üzerlerinde yeniden deneyler yapacaktı. Onları, düşünmeden, sorgulamadan, karşı gelmeden, kendi buyruğunda yaşayacak, yarım akıllı canlılar düzeyine getirmeye yönelecekti” (Dayıoğlu, 2020c: 267).

Deney Süreci ve Etik İlkelere Uygunluk

Onam Alımı

Yuma, deneklere deneylerle ilgili ayrıntılı bilgi vermemektedir, deneylerini gerçekleştirmek için deneklerden onam almamaktadır:

“Yuma’nın bizi laboratuvarında oluştururken kullandığı yöntemleri ve bu süreçte varlığımıza eklediği maddeleri bizler de çok merak ediyoruz. O dönemde bilincimiz henüz tam olarak açılmadığı için oluşum sürecimizle ilgili olarak pek fazla bir şey anımsayamıyoruz” (Dayıoğlu, 2020c:55).

Deneklere Zarar Vermemek

Yuma kediler üzerinde deneyler yapmaktadır. Klonlama yöntemiyle kedileri kopyalamakta ve araştırma süresince hayvanlara kötü davranmaktadır.

“O, benim soyuma karşı, bağışlamakta zorlandığım bir hata daha yaptı. Benden kopyaladığı kediler henüz bir aylıkken, ayaklarını can yakıcı bir ilaca batırarak patilerindeki izlerin silinmesine neden oldu” (Dayıoğlu, 2020c: 261).

“Deney hayvanlarının, bahçeye çıkmalarını yasaklamıştım. Yuvalarında çok sıkı sağlık kuralları uygulanıyor. Bahçeden koşturan tavşan, kim bilir nice mikroplara bulanacak. Onunla yapılacak deney de elbette sağlıklı sonuç vermeyecek. Yakalayıp hemen öldürün o hayvanı” (Dayıoğlu, 2020c: 274).

Etik ve Akademik Kurullardan İzin Almak

Yuma, deneylerinden elde ettiği verileri bilim dünyası ile paylaşmamaktadır. Deneylerini büyük bir gizlilik içinde sürdürmektedir:

“Yuma bu kedi tutkusu nedeniyle, laboratuvar ortamında, klonlama yöntemiyle, kedilerini kopyalamayı keşfetti. Ancak bu keşfini kesinlikle dünyaya duyurmadı. Bu yolla, Şila’nın soyundan gelme pek çok kediye sahip oldu” (Dayıoğlu, 2020c:249).

“Yuma’nın sizlerin oluşumu sırasında ne tür yöntemler kullandığını çok merak ediyoruz. Mamasına 92 elementi içeren bir sıvıyı eklemek zorunda olduğumuzu öğrendiğimizde, bilim insanları olarak çok şaşırdık” (Dayıoğlu, 2020c:55).

İncelenen yapıtlardan yola çıkarak bilim insanı Yuma ve Yuen karakterlerinin kendi kişisel başarıları ve amaçları için deneyler yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Yuma başarılı bir bilim insanıdır ancak buna karşın amaçlarını gerçekleştirmek için yasadışı yollara başvurmayı seçmektedir.

“Mo’nun Gizemi”, “Mo’nun Gizemi- Otran”, “Mo’nun Gizemi- İkizler” adlı yapıtlarda Yuma adlı bilim insanı, deneklerin sağlıklarını riske atmakta, deneyler sırasında ortaya çıkan ölümcül durumlara karşın deneyleri sonlandırmamaktadır. Genetik biliminin rehberliğinde deneyler yapan Yuma, amacını gerçekleştirebilmek için tehdit ve şiddete de başvurmaktadır. Yuma, araştırma hakkında ayrıntılı bilgi vermeden kişileri deneylerine ortak etmektedir.

İncelenen yapıtlarda Yuma karakterinin, çalışmalarını büyük bir gizlilik içinde yürüttüğü sonucuna ulaşılmıştır. Yuma’nın araştırma sürecinde deneklerin onamlarını almaması, üzerinde çalıştığı bilimsel araştırmayı bilim çevrelerine duyurmaması, deneklerin ölüm riskine karşın deneylere devam etmesi üzerinde durulması gereken noktalardır. Yuma, araştırma sürecinde deneklerin psikolojik durumlarını göz önünde bulundurmamakta ve

sağlıklarını riske atmaktadır. Araştırmalarında deneklere araştırmanın durumunu, ölçütlerini, araştırmanın olumlu ya da olumsuz anlamda doğabilecek etkilerini anlatmamaktadır. Hayvanlar üzerinde deneyler yapmakta ve hayvan deneklere kötü davranmaktadır.

Bilimsel kongrelerde çalışmalarını açıklamamakta, bilim kurullarına araştırmalarından elde ettiği sonuçları sunmamaktadır.

Yuma adlı bilim insanının çıkarları ve hırsı doğrultusunda etik ilkeleri hiçe sayması yapıttaki iletiler aracılığıyla okura somut bir biçimde aktarılmaktadır. Yuma etik ilkelerden olan topluma ve insanlığa yararlı olma ilkesine önem vermemekte ve deneklerin yaşam haklarına saygı duymamaktadır. Yuma; deneyin amacı, içeriği, süreci ve sonucuna ilişkin bilgileri etik kurullardan saklayarak, deneklere deneylerle ilgili ayrıntılı bilgi vermeyerek dürüstlük ilkesini göz ardı etmektedir. Çalışmalarıyla ilgili izinleri almaması, deneylerini gizlilik içinde yürütmesi Yuma’nın bilim etiği ilkelerini, araştırma etiği ilkelerini ihlal ettiğini göstermektedir. Yuma, hayvan deneyleri sürecinde hayvanlara kötü davranmaktadır. Deneylerde kaç deney hayvanının olacağına, deneydeki hayvanlara nerede ve nasıl bakılacağına, çalışma bitiminde hayvanların durumuyla ilgili nasıl bir yol izleneceğine ilişkin bilgileri etik kurullardan saklamaktadır. Bilim insanının uyması gereken dürüstlük, açıklık, toplumsal sorumluluk, karşılıklı saygı, yasallık ve deneklere saygı ilkeleri ihlal edilen etik ilkelerdir.

4. Tartışma ve Sonuç

Gülten Dayıoğlu’nun “Mo’nun Gizemi” “Mo’nun Gizemi 2- Otran” ve “Mo’nun Gizemi 3- İkizler” adlı yapıtlarında bilim dünyasının üzerinde önemle durduğu “etik” olgusu çok boyutlu bir biçimde irdelenmektedir. Çalışma sonucunda yazarın yapıtlarını genetik bilimi odağında şekillendirdiği ve yapıtlarda bilim ve araştırma etiğine ilişkin iletilere yer verildiği görülmüştür. Yapıtlardaki iletiler “Bilim İnsanı Betimlemesi” ve “Deney Süreci ve Etik İlkelere Uygunluk” başlıkları altında toplanmış ve çözümlenmiştir.

Çalışma sonucunda bilimkurgu öğeleriyle yapılandırılmış olan “Mo’nun Gizemi”, “Mo’nun Gizemi 2- Otran”, “Mo’nun Gizemi 3- İkizler” adlı yapıtların okura yaşam gerçekliğinden kopmayan düşsel bir dünyanın kapılarını açabileceği ve bilimsel araştırmalara tanıklık etme olanağı verebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Yapıtlarda bilim dünyasında hassas bir konu olan genetik biliminin nasıl farklı amaçlarla kullanılabilmesi bilimkurgunun gücüyle yansıtılmaktadır. Yapıtların kurgusunun bilimsel araştırmalarda üzerinde durulması gereken etik ilkelere dikkat çekebilecek bir yapıda olduğu düşünülmektedir.

Alanyazın taraması sonucu Sever’in “Mo’nun Gizemi’nin Yazınsal ve Eğitsel Özellikleri” adlı çalışmasına ulaşılmıştır. Bu çalışmada “Mo’nun Gizemi” adlı roman “merak”,

“rastlantısallık”, “duygusallık” ve “çatışma” gibi yazınsal ilkeler açısından incelenmiştir. Sever (2015: 216)’e göre “Romanda Yuma’nın kişiliğini yansıtan yargılar okura tutkularına yenilen bir bilimcinin insan duyarlığından uzaklaşmasını duyumsatır ve okurun ilgisini genetik bilimiyle ilgili yapılan etik tartışmalara yöneltir.” Kınsız (2002: 228)’a göre “Dayıoğlu’nun “Mo’nun Gizemi” adlı romanında teknolojinin, bilimin yaşamımıza olan etkisi yansıtılmakta ve toplumsal eleştiri yapılmaktadır.”

Genetik biliminin odağında kurgulanmış olan “Mo’nun Gizemi”, “Mo’nun Gizemi 2- Otran” ve “Mo’nun Gizemi 3- İkizler” adlı yapıtlarda Yuen ve Yuma karakterlerinin bilim ve araştırma etiği ilkelerine uymadıkları iletilerle betimlenmektedir. Araştırma etiğinin ne olduğu ve etik ihlallerin neler olabileceği incelenen yapıtların kurgularının gücü ile okura duyumsatılmaktadır.

İncelenen yapıtlarda deneklerin yaşadığı deneyimler okurda, canlıların yaşam hakkına saygı duyulmasının önemine ve bilimsel bir araştırmada canlı deneklere karşı hassas davranılmasının gerekliliğine ilişkin duyarlık kazandırabilir. Yapıtlarla tanışan okur; bilimin ölçütlerini, bilim etiği olgusunun hangi çerçevede belirlenebileceğini yazınsal kurgunun gücüyle duyumsayabilir. “Mo’nun Gizemi”, “Mo’nun Gizemi: Otran”, “Mo’nun Gizemi: İkizler” adlı yapıtların okurda bilim etiğine ve bilimin insan yaşamındaki önemine ilişkin farkındalık kazandırabileceği düşünülmektedir.

İncelenen yapıtların çocuk edebiyatı araştırmacıları, bilim insanları, eğitimciler tarafından bilimsel bir bakış açısıyla incelenmesi ve etik olgusunun irdelenmesi araştırmanın önerileri arasında kabul edilmektedir.

Kaynakça

- Aslan, C. (2019). *Çocuk edebiyatı ve duyarlılık eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Aydın, İ. (2016). *Akademik etik*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Büken, Ö. N. (2019). CRISPR ve etik. *Bilim ve Ütopya Aylık Bilim, Kültür ve Politika Dergisi*, 298, 24- 33.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Cemaloğlu, N. (2020). *Bilimsel araştırma teknikleri ve etik*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Demir, R. (2019). *Hukuksal yönleriyle insan geni üzerindeki çalışmalar*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Demirkasımlıoğlu, N. (2020). Bilimsel araştırma ve yayın etiği. N. Cemaloğlu (Ed.), *Bilimsel araştırma teknikleri ve etik içinde* (s. 257-280). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2018). *Çağdaş çocuk yazını*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Erdem, A. R. (2012). Bilim insanı yetiştirmede etik eğitimi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2 (1), 25-32.
- Ergün, Y. (2010). Hayvan deneylerinde etik. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 19 (4), 220- 235.
- Ersoy, N. (2015). Araştırma etiği. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 2-8.
- Erzan, A. (Ed.). (2008). *Bilim etiği el kitabı*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Gül, H. (2021). Bilim ve araştırma etiği. *Pamukkale Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 41 (1), 103- 120.
- Gür, R., Özbaş, M. (2021). Bilim, araştırma ve yayın etiği, K. Yılmaz, R.S. Arık (Ed.), *Bilim ve araştırma etiği içinde* (s. 45- 60). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Güven, Y.Ö., Kınıkoğlu, O. (2020). *Hayvan deneyleri*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- İrzık, G. (2008). Bilimin farklı boyutları ve etik, A. Erzan (Ed.), *Bilim etiği el kitabı içinde* (s.5-9). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- İrzık, G., Erzan, A. (2008). Bilim etiği ve yöntem sorunu, A. Erzan (Ed.), *Bilim etiği el kitabı içinde* (s. 10-14). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- İrzık, G. (2008). Bilimsel araştırma ahlakı, A. Erzan (Ed.), *Bilim etiği el kitabı içinde* (s.15-16). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Karadağ, N. (2020). Etik ve meslek kavramı, etik kuramlar, N. Cemaloğlu (Ed.), *Bilimsel araştırma teknikleri ve etik içinde* (s. 241- 255). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Karakütük, K. (2002). Öğretim üyesi ve bilim insanı yetiştirme (Lisansüstü öğretimin planlanması). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kınsız, M. (2002). Mo’nun gizeminde Dayıoğlu’nun üslupsal gizemi. *Fen- Edebiyat Fakültesi/ Edebiyat Dergisi*, 14, 221-228.
- Regan, T. (2007). *Kafesler boşalsın* (S. Çağlayan, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

- Resnik, D.B. (2004). *Bilim etiği* (V. Mutlu, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sarı, İ., Aşirdizer, M. (2014). Tıbbi uygulamalar ve bilimsel çalışmalarda “çocuklarda onam” kavramı”. *Adli Tıp Dergisi*, 28 (1), 60-72.
- Selsam, H. (1995). *Etik yeni değerler ve özgürlük* (Y. Demirekler, Çev.) Ankara: Yaba Yayınları.
- Sert, G. (2020). *Tıp hukuku ve etiği derslerine giriş*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Sever, S. (2008). *Çocuk ve edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Sever, S. (2015). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Sever, S. (2018). *Sanatsal uyarılarla dil öğretimi*. İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Şirin, M.R. (2019). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış*. İstanbul: Uçan At Yayınları.
- Tazebay, U.H. (2002). Genetik araştırmalar ve etik. *Avrasya Dosyası, Moleküler Biyoloji ve Gen Teknolojileri Özel*, 8 (3), 51-61.
- Tekcan, A. (2008). Sosyal bilim araştırmalarında etik kurallar, A. Erzan (Ed.), *Bilim etiği el kitabı* içinde (s.33-34). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Tolun, A. (2008). İnsan katılımcılarla yapılan tıbbi ve genetik uygulama ve araştırmalarda etik, A. Erzan (Ed.), *Bilim etiği el kitabı* içinde (s. 25-32). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Tuncer, F. N. (2018). Genetik çalışmaların önemi ve etik ilkeleri. Ö.Y. Çakmut (Ed.), *Uluslararası Gen Hukuku Sempozyumu* içinde (s. 25-35). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- TÜBA. (2002). *Bilimsel araştırmada etik ve sorunları*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Uluoğlu, C., Akarsu, N., Perçin, F. (2007). Genetik araştırmaların etik yönü ve bir örnek üzerinden bilgilendirilmiş gönüllü olur formu. *DEÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 21(3), 207- 214.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, K., Arık, R. S. (Ed.). (2021). *Bilim ve araştırma etiği*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/laborantveveterinersaglik_ao/mevvhaklari.pdf Erişim Tarihi: 1.10.2021
- https://www.unesco.org.tr/Content_Files/Content/Sektor/Sosyal_ve_Beseri_B/insan_genetik_verileri.pdf Erişim Tarihi: 10.08.2021

İncelenen Yapıtlar

- Dayıoğlu, G. (2002a). *Mo'nun gizemi*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Dayıoğlu, G. (2020b). *Mo'nun gizemi 2- otran*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Dayıoğlu, G. (2020c). *Mo'nun gizemi 3- ikizler*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Extended Summary

1. Introduction

Scientific research is the transfer of the obtained data on a scientific basis in a concrete form. In this process, the phenomenon of ethics comes to the fore. In today’s world, the transfer of scientific data is framed by ethics. In the process of scientific research; researchers should be able to reflect obtained scientific data within the ethical framework; also should pay attention to scientific ethics in the method of the research and in the process of selecting participants. It is only possible to conduct a qualified research in a scientific area by adopting the ethical phenomenon by the researcher. During the research process, it is necessary to consider the social and psychological conditions of the participants in the sample and not to harm the participants during the process. In the research process, it is utterly important to inform the subjects about the state and the criteria of the research and possible positive or negative effects of the process. Obtaining the consent of the subjects during the research process is one of the milestones for the development of the research in a scientific ethical plane. In the context of advancing the research in an ethical framework; it is extremely important that the research does not harm the health and psychology of the participants. In the scientific world “genetic science” is a branch that needs to be studied multidimensionally. In the genetic research process, the points that scientists should pay attention come to the fore. In this matter, the issue of ethical experiments in the scientific field comes to the forefront. Obtaining the consent of the subjects is another important aspect of the research. Scientists should be able to shape research within the framework of ethical rules. Children’s literature might also include universal phenomena that have a serious impact on human history. Children’s literature works have a great importance in terms of the child’s understanding of concrete facts about life on an imaginary plane. Children; with the guidance of literary fiction, can concretize the abstract phenomena in their memory, and reach scientific data through literary fiction in line with their curiosity towards the unknown; Thus, they can meet situations that they have never, or could not have encountered before, through literary text. Subjects that are impossible to understand and difficult to clarify in literary creations can also be the subject of literary fiction. Authors might be able to transfer the questions in their minds to literary fiction. “Mystery of Mo”, “The Mystery Of Mo: Otran”, “The Mystery Of Mo: Twins” an accepted important works of children’s literature; deals with the most controversial topic of the scientific world “Genetic Science” through the phenomenon of “ethics.”

2. Method

In line with the determined purpose, the science-oriented data in the work were determined. The descriptive analysis method was used in the research. "The Mystery of Mo", "The Mystery of Mo: Otran", "The Mystery of Mo: Twins" a works structured with science fiction elements, can open the doors of a new world for the child; it gives the child the opportunity to witness the scientific research process. The work depicts the bad events experienced by the characters of Defne and Burç and the scientific research conducted on their bodies without their consent by ambitious scientists.

3. Findings, Discussion and Results

In the light of the obtained data, it is thought that the Yuen and Yuma, characters in the work, are scientists who do not comply with scientific ethical principles. The child who reads this creation; in the testimony of literary fiction, can sense the criteria of science and the framework within which the phenomenon of science ethics is determined. Examining the work from a scientific point of view by children literature researchers, scientists and educators can be considered among the recommendations of this research.

Atılgan, A. (2022). "Mo'nun Gizemi", "Mo'nun Gizemi 2- Otran", "Mo'nun Gizemi 3- İkizler" adlı yapıtlarda etik olgusu. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 5(1), 34-58.

Journal of Child, Literature and Language Education – JCLLE

<http://dergipark.gov.tr/ceded>

Article type: Research

Received date: 24.11.2021

Accept date: 11.03.2022

Doi no: 10.47935/ceded.1027744

Trends in Graduate Thesis Using Qualitative Research Methods in Teaching Turkish as a Foreign Language

Talat Tarık DEMİR*, Ayşegül GÜLER YILDIZ**, Müzeyyen PELER***

Abstract. In this study, theses prepared using qualitative methods between 2011 and 2020 were examined in order to determine the trends in postgraduate theses in the field of teaching Turkish as a foreign language. 578 theses prepared in the field of teaching Turkish to foreigners were reached through the National Thesis Center of the Council of Higher Education. Among these, 366 theses, which were open to access and prepared with qualitative research methods, were included in the study. The theses within the scope of the study were coded into the thesis classification form, which was prepared considering the conceptual framework. The coded studies were evaluated according to content analysis. In the data obtained, it was seen that the most postgraduate thesis was prepared in 2019 using qualitative methods in the field of teaching Turkish as a foreign language. In the theses prepared with qualitative research methods in the field, it has been determined that the textbook reviews are the subject of the most, the scanning method is preferred the most, the purposeful sampling method is preferred in the selection of the sample, the content analysis in the data analysis and the document analysis as the data collection tool are more preferred.

Keywords: Teaching Turkish as a Foreign Language, Qualitative Research Methods, Graduate Theses.

*^{ID} Necmettin Erbakan University, Eregli Education Faculty, Turkish Education, Konya, Turkey; talatdemir28@gmail.com

**^{ID} Gaziantep University, TÖMER, Gaziantep, Turkey; aysegulguler27@gmail.com

***^{ID} Erciyes University, Institute of Educational Sciences, Turkish Education Doctorate Program, Kayseri, Turkey; muzeyyenpeler@gmail.com

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Alanında Nitel Araştırma Yöntemleri Kullanılarak Yapılan Lisansüstü Tezlerdeki Eğilimler

Talat Tarık DEMİR*, Ayşegül GÜLER YILDIZ**, Müzeyyen PELER***

Öz. Bu çalışmada yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında yapılan lisansüstü tezlerdeki eğilimleri belirlemek amacıyla 2011- 2020 yılları arasında nitel yöntemler kullanılarak hazırlanan tezler incelenmiştir. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi aracılığıyla yabancılara Türkçe öğretimi alanında hazırlanan 578 teze ulaşılmıştır. Bu tezlerden erişime açık olan ve nitel araştırma yöntemleriyle hazırlanan 366 teze çalışmaya dâhil edilmiştir. Meta analiz yapılarak hazırlanan çalışma kapsamındaki tezler kavramsal çerçeve dikkate alınarak hazırlanan ve “tez adı, yayın yılı, tez konusu, araştırma deseni, örneklem seçim yöntemi, veri toplama araçları, veri analiz yöntemi, çalışma grubu” başlıklarına göre oluşturulan tez tasnif formuna kodlanmıştır. Kodlanan çalışmalar içerik analizine göre değerlendirilmiştir. Elde edilen verilerde yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında nitel yöntemler kullanılarak en fazla 2019 yılında lisansüstü tez hazırlandığı görülmüştür. Alanda nitel araştırma yöntemleriyle hazırlanan tezlerde en fazla ders kitabı inceleme konusunun çalışıldığı, en çok tarama yönteminin tercih edildiği, örneklem seçiminde amaçlı örnekleme yöntemine rağbet edildiği, veri analizinde içerik analizinin ve veri toplama aracı olarak ise doküman incelemenin daha çok tercih edildiği tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, nitel araştırma yöntemleri, lisansüstü tezler.

*^{ID} Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ereğli Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, Konya, Türkiye; talatdemir28@gmail.com

**^{ID} Gaziantep Üniversitesi, TÖMER, Gaziantep, Türkiye; aysegulguler27@gmail.com

***^{ID} Erciyes Üniversitesi, , Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Doktora Programı, Kayseri, Turkey; muzeyyenpeler@gmail.com

1. Giriş

Bilgi teknolojilerinin her geçen gün önem kazanması ve hayatımızın ayrılmaz bir parçası hâline gelmesi eğitimde öğrenme ve öğretme kavramlarına da farklı bir boyut kazandırmıştır. Günümüz dünyasının eğitime bakış açısı gelişen teknoloji ile eskiye nazaran farklılık göstermektedir. Bilgiye ulaşmak, geçmişle kıyaslandığında daha kolay ve daha hızlı elde edilebilir bir noktadadır. Bu kolaylığa rağmen bilgiyi alma ve aktarma yani öğrenme ve öğretme boyutunda harcanan emek ve deneyim bilgiye ulaşma noktasında önemini korumaktadır. Birey, teknoloji sayesinde kendi kendine öğrenme kolaylığına erişebilmiştir. Aynı zamanda teknolojinin materyal ve araç kullanımına getirdiği pratiklikle öğretme durumu da daha anlamlı ve kalıcı hâle gelmiştir. Bu durum özellikle yabancı dil öğrenmede ön plana çıkmaktadır.

Yabancı dil öğrenimi, öğretimi ve araştırmalarında da teknoloji insan elini rahatlatmıştır. Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde de aynı durum söz konusudur. Türkçeyi öğrenen kişi sayısı her geçen gün artmaktadır. Bu durum hem yüz yüze hem uzaktan yapılan derslerle sağlanmakta hem sosyal medya aracılığıyla hem de sanatsal anlamda ortaya koyulan ürünlerle olmaktadır. Türkçe öğrenmeye olan yoğun ilgi, alandaki araştırmaların sayısının da artmasını sağlamıştır. Bu çalışmalarda eğilimleri tespit etmek, hangi alanda yoğunlaşıldığını ya da hangi konulara daha fazla eğilmek gerektiğini belirlemek, yapılacak olan çalışmalarda tekrara düşmemek için önemli sayılmaktadır.

Bu bağlamda yabancılara Türkçe öğretiminde son dönemlerde neler yapıldığını görmek, ne gibi çalışmalara ihtiyaç duyulduğunu belirlemek amacıyla yapılan çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Yabancılara Türkçe öğretimi alanında lisansüstü tezlerdeki eğilimleri belirleyen Maden ve Önal (2021), 2015-2020 yılları arasında hazırlanmış olan 540 tezi incelemiştir. Yapılan bu çalışmanın sonucuna göre 366 tezin nitel, 92 tezin nicel ve 82 tezin ise karma yöntemle hazırlandığı görülmektedir. Tezlerde en çok söz varlığı konusunun incelenmesi de dikkat çeken bir başka husustur.

Türkben (2018) 1985- 2017 yılları arasında yabancılara Türkçe öğretimi üzerine yapılan lisansüstü tezleri değerlendirdiği çalışmasında 280 tezi çeşitli başlıklar altında kategorize ederek değerlendirmiştir. Türkben'in çalışmasına göre en fazla çalışmanın ders kitabı incelemeleri ve dil bilgisi öğretimine yönelik yapıldığını tespit etmiş ve 180 tezin nitel yöntemle, 74 tezin ise nicel yöntemle hazırlandığı görülmüştür.

Çakmak (2017), Türkçe eğitimi lisansüstü araştırmalarında yeni yönelimleri incelerken 2011-2015 yılları arasında yapılan 1154 tezi incelenmiştir. Bu çalışmanın sonucuna göre en fazla öğretim, strateji, yöntem ve teknik konuları ele alınmış ve hedef kitle olarak en çok ortaokul öğrencileriyle çalışılmıştır.

Biçer (2017), 2010- 2016 yılları arasında yabancılara Türkçe öğretimi alanında yapılan makaleleri inceleyen araştırmasında 191 makale üzerinde çalışmıştır. Bu çalışmanın

sonucuna göre makaleler en fazla 2015 yılında yayımlanmış, konu olarak en çok materyal hazırlama üzerinde durulmuş ve en çok nitel yöntem kullanılmıştır.

Görüldüğü üzere Türkçenin hem ana dili olarak hem de yabancı dil olarak öğretiminde ortaya konan ürünlerin neler olduğunu inceleyen ve buna göre eğilimleri belirleyen farklı çalışmalar bulunmaktadır. Bu araştırmalar ortaya çıkarılacak olan çalışmalara konu belirleme açısından katkı sunmakla birlikte alana geniş bir perspektiften bakabilme şansı da sunmaktadır. Yapılan çalışmalarda da görüldüğü üzere lisansüstü tezlerde nitel ağırlıklı olmak üzere nicel ve karma yöntemlerin kullanıldığı görülmektedir. İncelendiğinde yabancılara Türkçe öğretimi alanında yapılan tezlerdeki eğilimleri belirlemek için birçok çalışma olduğu ancak bu alanda nitel yöntemlerle hazırlanan lisansüstü tezlere ayrıca yer verilmediği görülmüştür. Bu anlamda yabancılara Türkçe öğretiminde nitel yöntemlerle hazırlanan tezlerin müstakil bir çerçevede ele alıp değerlendirilmesiyle birlikte alanda yapılacak olan çalışmalar için faydalı olacağı düşünülmektedir.

Nitel yöntemin derinlemesine betimlemeyi amaç edinmesi, araştırmacıya yorumlama esnekliği sağlaması ve yöntemden ziyade asıl olanın çalışılan durum olması araştırmacılara çok fazla olanak sağlamaktadır. Öte yandan nitel araştırmalarda araştırmancının her aşamasında duruma göre yeni yöntem ve yaklaşımlar geliştirme ve araştırma deseninde değişiklikler yapma araştırmacılara esneklik tanıyan farklı özelliklerdir. Nitel araştırmalar ölçüm yapmaktan ziyade olay ve olgular içinde gerçekleşen durumları dikkate alır ve bu nedenle de standart ve tekil yöntemler yerine duruma uygun çoklu yöntemleri kullanmayı uygun bulur.

Nitel araştırmalarda gözlem notları, görüşme kayıtları, dokümanlar, resimler, çizim ve tablolar gibi farklı verileri, çeşitli veri toplama yöntemleri ile elde etmek mümkündür. Bu yöntemler alan yazında da çok fazla kullanılan görüşme/ odak grup görüşmesi, gözlem ve doküman incelemesidir. Görüşme sözlü iletişime dayalı olduğu için verileri konuşma yoluyla toplanır. Gözlemlerde herhangi bir ortamda meydana gelen bir davranışı tanımlamak amacıyla kullanılan özellikle zamana yayılmış kapsamlı bir veri toplama yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Doküman incelemesi ise araştırma için elde edilen doküman ve verilerin analizi olarak nitelendirilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Yapılan çalışmalara bakıldığında ele alınan konularla veri toplama araçlarının uygunluğu dikkat çekmektedir.

Yabancılara Türkçe öğretimi üzerine yapılan lisansüstü tezlerde söz varlığı, ders kitabı incelemeleri, dil bilgisi gibi konuların üst sıralarda olduğu dikkat çekmektedir. Bu konularla ilgili veri toplarken kullanılan yöntemlerin de en çok doküman incelemesi, gözlem ya da tarama olması tesadüfi değildir. Konu ve konuya uygun yöntem seçimi araştırmancının her aşamasında araştırmacıya kolaylık sağlayan bir durum olduğu için araştırma aşamasında doğru yöntem ve buna bağlı olarak uygun veri toplama aracını tespit etmek en az araştırmancının içeriği kadar önemlidir. Tüm bunlardan hareketle bu araştırmada yabancılara Türkçe öğretimi alanında nitel yöntemle hazırlanan lisansüstü tezler ve bu tezlerdeki çeşitli özellikler bu bilgiler ışığında tespit edilip değerlendirilmiştir.

Araştırmanın amacı son on yıl içinde alan yazında yapılmış olan Yabancılara Türkçe Öğretimi alanında nitel araştırma yöntemi doğrultusunda yapılmış olan yüksek lisans ve doktora tezlerini meta analiz yaparak çeşitli özelliklerine göre incelemektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemleriyle yapılan tezlerin yanında nicel ve karma araştırma yöntemleriyle yapılan tezlerin de dağılımına yer verilerek önce genel bir çerçeve çizilmiş, nitel araştırmalara olan eğilim tespit edilmiştir. Devamında nitel araştırma yöntemleri ile yapılan tezlerdeki çeşitli eğilimler tespit edilmiştir. Belirtilen amaç doğrultusunda 2011- 2020 yıllarını içeren lisansüstü tezler incelenirken şu sorulara cevap aranmıştır.

1. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında hazırlanan lisansüstü tezler içerisinde nitel araştırma yöntemleri kullanılarak hazırlanan tezlerin genel dağılımı nasıldır?
2. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında nitel yöntemlerle hazırlanan lisansüstü tezlerin türlerine göre dağılımı nasıldır?
3. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında nitel araştırma yöntemi kullanılarak hazırlanan lisansüstü tezlerin konulara göre dağılımı nasıldır?
4. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında nitel araştırma yöntemi kullanılarak hazırlanan lisansüstü tezlerin kullanılan desenlere göre dağılımı nasıldır?
5. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında nitel araştırma yöntemi kullanılarak hazırlanan lisansüstü tezlerin örneklem seçim yöntemine göre dağılımı nasıldır?
6. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında nitel araştırma yöntemi kullanılarak hazırlanan lisansüstü tezlerin kullanılan veri toplama araçlarına göre dağılımı nasıldır?
7. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında nitel araştırma yöntemi kullanılarak hazırlanan lisansüstü tezlerin veri analiz yöntemlerine göre dağılımı nasıldır?
8. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında nitel araştırma yöntemi kullanılarak hazırlanan lisansüstü tezlerin çalışma grubu/nesnesine göre dağılımı nasıldır?

2. Yöntem

Bu çalışma nicel bir araştırma olup tarama yöntemine göre desenlenmiştir. Tarama deseni bir evren içinden seçilen bir örneklem üzerinde yapılan çalışmalar aracılığıyla evren genelindeki eğilim, tutum veya görüşlerin nicel ya da nümerik olarak betimlenmesini sağlayan yöntemdir (Creswell, 2017). Bu çalışmada verilerin toplanıp tasnif edilmesinde tez tasnif formu, verilerin analizinde ise içerik analizi kullanılmıştır.

2.1. İncelenen Dokümanlar

Çalışmaya 2011- 2020 yılları arasında yabancılara Türkçe öğretimi alanında nitel yöntemlerle hazırlanmış olan 366 yüksek lisans ve doktora tezi dâhil edilmiştir. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi (YÖK) vasıtasıyla erişime açık durumdaki nitel yöntemle hazırlanan lisansüstü tezler, araştırmanın veri kısmını oluşturmuştur.

2.2. Verilerin Toplanması/Süreç

Bu çalışmada, 2011-2020 yılları arasında yabancılara Türkçe öğretimi alanında nitel yöntemlerle hazırlanmış olan lisansüstü tezler çalışma kapsamında irdelenerek araştırmadaki sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla, araştırmada tespit edilen kavramsal çerçeve altında hazırlanan form uzman görüşüne sunulmuştur. Çalışmada tezlerden elde edilen veriler araştırmacılar tarafından çalışma kapsamında geliştirilen tez tasnif formuna işlenmiş ve kodlanan veriler araştırmacılar ve üç uzman tarafından karşılaştırılmıştır. Buna göre yapılan karşılaştırmada güvenilirlik .92 olarak hesaplanmıştır.

2.3. Veri toplama araçları

Yapılan araştırmada, çalışmanın anlamlı bir bütün sağlaması amacıyla, tez tasnif formu hazırlanmış ve tezler bu forma işlenmiştir. Form; tez adı, yayın yılı, tez konusu, araştırma deseni, örneklem seçim yöntemi, veri toplama araçları, veri analiz yöntemi, çalışma grubu olmak üzere sekiz kategoride tanzim edilmiş ve toplanan veriler uygun başlıklar altına kodlanarak değerlendirmelerde bulunulmuştur.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada toplanan verilerin analizinde, içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi elde edilen verilerin ve buna ek olarak belirlenen bazı temalar ve söz konusu temalar arası ilişkilerin analizini bir araya getirerek okuyucuya yardımcı olacak şekilde aktarılmasıdır. İçerik analizindeki asıl amaç, elde edilen verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşabilmektir. Betimsel analizde özetlenen ve yorumlanan veriler, içerik analizinde daha derin bir şekilde incelenir ve betimsel bir yaklaşımla fark edilemeyen kavram ve temalar bu analiz sonucunda keşfedilebilir. Bu amaçla toplanan verilerin önce kavramsallaştırılması, daha sonra ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde tanzim edilmesi ve buna göre veriyi açıklayan temaların belirlenmesi gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

3. Bulgular

Bu bölümde son on yıl içerisinde yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında nitel araştırma yöntemleri kullanılarak hazırlanan lisansüstü tezlerin araştırma sorularından yola çıkılarak analiz edilmesi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

3.1. Nitel Araştırma Yöntemleriyle Hazırlanan Tezlerin Genel Dağılımı

Tablo 1’de alanda hazırlanan tezler içerisinde nitel araştırma yöntemleriyle hazırlanan tezlerin genel olarak dağılımıyla birlikte nitel tezlerin yıllara göre dağılımı da sunulmuştur.

Tablo 1

Nitel Araştırma Yöntemleriyle Hazırlanan Tezlerinin Genel Dağılımı

Yıllar	Nitel		Nicel		Karma		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
2011	13	2.24	2	0.34	2	0.34	17	2.94
2012	15	2.59	3	0.51	1	0.17	19	3.28
2013	10	1.73	6	1.03	3	0.51	19	3.28
2014	23	3.97	7	1.21	5	0.86	35	6.05
2015	28	4.84	5	0.86	10	1.73	43	7.43
2016	28	4.84	8	1.38	12	2.07	48	8.30
2017	26	4.49	6	1.03	16	2.76	48	8.30
2018	60	10.38	17	2.94	20	3.46	97	16.78
2019	112	19.37	31	5.36	26	4.49	169	29.23
2020	51	8.82	12	2.07	20	3.46	83	14.35
Toplam	366	63.32	97	16.78	115	19.89	578	100

Tablo 1 incelendiğinde yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında son on yıl içerisinde toplam 578 tezin üretildiği anlaşılmaktadır. Bu tezlerin 366 tanesi nitel araştırma yöntemleri kullanılarak hazırlanmıştır. Alanda en az 2011 yılında, en çok 2019 yılında tez üretildiği anlaşılmaktadır. Oranlara bakıldığında nitel yöntemlerin alanda yapılan lisansüstü tezlerde daha çok kullanıldığı görülmektedir. Nitel araştırma yöntemleriyle hazırlanan tezlerin oranı bütün tezlerin yarısından daha büyük bir orana (%63.32) denk gelmektedir. Karma yöntemlerle hazırlanan tezlerin oranına bakıldığında ikinci sırada olduğu anlaşılmaktadır. Nicel yöntemlerin ise diğer yöntemlere nazaran daha az kullanıldığı tespit edilmiştir. Tablodan nitel araştırma yöntemlerinin belirtilen bütün yıllarda diğer yöntemlere göre istisnasız daha çok kullanıldığı da anlaşılmaktadır.

3.2. Nitel Araştırma Yöntemleriyle Hazırlanan Tezlerin Türlerine Göre Dağılımı

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında nitel yöntemlerle hazırlanan tezlerin türlerine göre dağılımlarına Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2

Nitel Araştırma Yöntemleriyle Hazırlanan Tezlerin Türlerine Göre Dağılımı

Yıllar	Yüksek Lisans		Doktora		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
2011	13	3.55	-	-	13	3.55
2012	13	3.55	2	0.54	15	4.09

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Alanında Nitel Araştırma Yöntemleri Kullanılarak
Yapılan Lisansüstü Tezlerdeki Eğilimler

2013	10	2.73	-	-	10	2.73
2014	20	5.46	3	0.81	23	4.06
2015	22	6.01	6	1.63	28	7.65
2016	25	6.83	3	0.81	28	7.65
2017	22	6.01	4	1.09	26	7.10
2018	50	13.66	10	2.73	60	16.39
2019	96	26.22	16	4.37	112	30.60
2020	45	12.29	6	1.63	51	13.93
Toplam	316	86.33	50	13.66	366	100

Tablo 2’den anlaşılacağı üzere yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında nitel yöntemlerle son on yıl içerisinde toplam 366 tez üretilmiştir. Bu tezlerin 316’sı (%86.33) yüksek lisans, 50’si (%13.66) doktora tezidir. Buradan yüksek lisans tezlerinin doktora tezlerine göre daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Nitel yöntemler kullanılarak en az 2013, en fazla 2019 yılında lisansüstü tez hazırlanmıştır. Yüksek lisans tezlerinin yıllara göre dağılımına bakıldığında nitel yöntemler kullanılarak her yıl tez hazırlandığı görülmektedir. Doktora tezlerine bakıldığında ise 2011 ve 2013 yıllarında alanda nitel yöntemlerle tez hazırlanmadığı anlaşılmaktadır.

3.3. Nitel Araştırma Yöntemleriyle Hazırlanan Tezlerdeki Konu Dağılımı

Alanda nitel araştırma yöntemleri kullanılarak yapılan lisansüstü tezlerin konularına göre dağılımı Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3

Nitel Araştırma Yöntemleriyle Hazırlanan Tezlerin Konularına Göre Dağılımı

Tez Konusu	f	%
Ders kitabı incelemeleri (Metin altı sorular, Yabancı kitaplarla karşılaştırma, cümle bilgisi, Avrupa Dilleri Öğretimi Çerçeve Metnine göre, öğrenen özerkliği, mizahi öğeler, disiplinlerarasılık bağlamında, söz varlığı, dil öğretim kuram/yaklaşım/yöntemleri, yazma kazanım/etkinlikleri, kültürel unsurlar set karşılaştırmaları, dil bilgisi öğretimi dinleme etkinlik/kazanımları konuşma etkinlikleri/kazanımları, subliminal iletiler, çocuklara yönelik kitaplar, görsel düzen ve nitelik, nörolingüistik programlar, okuma kazanım/ etkinlikleri, karşılaştırmalı dil becerileri, kültürel unsurlar, şekil ve içerik, kelime öğretimi)	93	25.40
Metin uyarlama (Değiştirme, özetleme, genişletme, kolaylaştırma)	27	7.37
Dil bilgisi öğretimi (Öğretim yöntemleri, tamlamalar, sorunlar ve çözüm önerileri, eklerin incelenmesi, etkinlik/kazanım incelemesi, dil bilgisi bağlamında genel incelemeler, malzeme geliştirme, dil seviyelerine göre)	19	5.19

dil bilgisi, öğrenci görüşleri)		
Dil öğreniminde karşılaşılan zorluklar (Zamanların öğrenimi, milletlere yönelik incelemeler, öğretmenlerin yaşadığı zorluklar, Türkçe öğreniminde genel zorluklar, farklı okul düzeylerinde incelemeler, farklı dil becerilerinde karşılaşılan zorluklar)	18	4.91
Dil becerilerinin geliştirilmesi (Oyunlarla beceri gelişimi, dil düzeyleri bağlamında gelişim, öykü kullanımı, edimsel yeti bağlamında gelişim, yöntem kullanımı, konuşma becerisinde etkinlik kullanımı, etkinlik uygulama/geliştirme, okuma becerisinde materyal geliştirme, web uygulaması kullanımı, materyalle dinleme gelişimi, edebi tür kullanımı)	15	4.09
Ölçme değerlendirme süreçleri (Soru nitelikleri, bilişsel düzey incelemeleri, öğrenme durumları, sınıf içi ölçme değerlendirme, ölçme değerlendirme yöntemleri, tamamlayıcı ölçme değerlendirme)	13	3.55
Sözcük öğretimi ve öğrenimi (Doküman değerlendirme, eser karşılaştırması, tanım türlerinden yararlanma, dil seviyesi bakımından inceleme, yazınsal metinlerle sözcük öğretimi, sözcükler arası anlam ilişkilerinin kullanımı, sözcük öğretim yöntemleri, günlük dilde sözcük kullanımı)	11	3.01
Dil öğretiminde kültür aktarımı (Kültür aktarımında metin, kültürel dil unsurları tespiti, kültürel yaklaşım, dil seviyelerine göre dil aktarımı, materyal tasarımı, somut olmayan kültürel değerler)	11	3.01
Türkçe öğretiminde metin oluşturma (Metin odaklı malzeme geliştirme, yazma becerisinde açıklama, tiyatro oyunlarının kullanımı, görsellerin kullanımı, akademik metin hazırlama, metin oluşturma yöntemleri, metin oluşturma süreçleri, öykü oluşturma)	11	3.01
Öğrenci metinlerinin incelenmesi (Yazım yanlışları, anlatma becerileri yanlış analizleri, öğrenci görüşleri incelemesi, farklı milletlerden öğrenci metinleri incelemeleri, dil bilgisi yanlışları, kelime hazinesi incelemeleri, yazma becerileri değerlendirmesi, günlük yaşama dönük metin oluşturma)	10	2.73
Kaynak eser incelemeleri (yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan eski eserler, dil öğretiminde farklı amaçlara dönük yazılmış kaynak incelemeleri, seyahatnameler)	10	2.73
Sözlük çalışmaları (Dil seviyelerine göre sözlük geliştirme, İngilizce-Türkçe sözlük karşılaştırmaları, sözlük bilimsel inceleme, çok dilli sözlük, model önerisi)	9	2.45
Türkçe ve farklı dillerin biçimbilgisi açısından incelenmeleri (Biçimbirim incelemeleri, biçimbilgisi konuları açısından karşılaştırma, biçim-anlam incelemeleri)	8	2.18
Söz varlığı incelemeleri (Öğrenci söz varlığı incelemeleri, ortak söz		

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Alanında Nitel Araştırma Yöntemleri Kullanılarak
Yapılan Lisansüstü Tezlerdeki Eğilimler

varlıkları, akademik söz varlığı, temel söz varlığı, dil seviyelerine göre söz varlığı, hikâye kitapları, tematik bağlamda incelemeler, sözlü Türkçe)	8	2.18
Öğreticiler açısından dil öğretim süreçleri (Metot algısı, öğretmen eğitimi, öğretmen görüşleri, program uygulama süreçleri, geribildirimler, öğretim sürecinde karşılaşılan problemler)	7	1.91
Dil öğretiminde teknoloji kullanımı(Teknoloji tabanlı Türkçe öğretimi, teknoloji kullanım yeterlilikleri, web uygulamaları, materyal geliştirme)	7	1.91
Yöntem teknik kullanımı ve geliştirilmesi (Konuşma çözümleme yöntemi, bağlam temelli sözcük öğretimi, farklı yöntem geliştirme çalışmaları, okuma yöntemleri, yöntem-teknik uyarlamaları, görev temelli yöntem)	7	1.91
Dil öğretiminde karşılaşılan sorunlar(Program sorunu, öğrenen kaynaklı sorunlar, materyal ve eser nitelikleri)	6	1.63
Dil öğretiminde medya programlarının incelenmesi (Reklamların ve reklam metinlerinin incelenmesi, dil seviyeleri açısından reklam dili, sinema filmlerinin kullanımı, özel medya platformlarının incelenmesi, televizyon dizileri,)	6	1.63
Dil öğrenme stratejileri (Öğrencilerin kullandığı farklı stratejiler, etkinliklerin öğrenme stratejileri bağlamında incelenmesi, kelime öğrenme stratejileri, dinleme stratejileri)	5	1.36
Dil öğretim materyallerinin geliştirilmesi (Farklı dil becerilerine dayalı materyal tasarımı, dil seviyelerine uygun materyal geliştirme, oyun içerikli materyal geliştirme, görsel-işitsel materyal tasarımı)	5	1.36
Etkinlik tasarımı ve kullanımı (Avrupa Ortak Başvuru Metnine dayalı etkinlik tasarımı, işbirlikli yazma etkinlikleri, iletişimsel konuşma etkinlikleri, metine dayalı etkinlik tasarımı)	4	1.09
Dil öğrenim ve öğretim süreçlerine dair öğrenci görüşleri (Dil öğrenim süreci üzerine, dil becerilerine yönelik görüşler, kültürel değerler)	4	1.09
Özel amaçlı Türkçe öğretimi (İş Türkçesi, program geliştirme, model önerileri)	4	1.09
Metinlerin dilbilimsel açıdan incelenmesi (Kurmaca metinlerin dilbilimsel incelemesi, metin dilbilimsel yöntemlerin kullanımı)	4	1.09
Dil öğretim program/model önerisi (Çocuklara yönelik öğretim programı, yükseköğretime yönelik program, program önerisi)	3	0.81
Dil öğretiminde ihtiyaç analizi (Kavramsal yaklaşım temelli, dil kurslarına dönük)	3	0.81
Sözcük belirleme çalışmaları (dil seviyelerine uygun sözcükler, günlük	3	0.81

yaşamla ilgili sözcükler)

Çocuklara yabancı dil olarak Türkçe öğretimi (Çocuk yazını metinleri, yazılan kitaplar, farklı yaş gruplarında Türkçe öğretimi)	3	0.81
Dil öğretiminde edebi türlerin kullanımı (Halk hikâyeleri, edebi metinlerin aracılık etkinlikleri, tiyatro kullanımı)	3	0.81
Yurt dışında Türkçe öğretimi (Farklı ülkelerdeki Türkçe öğretimi çalışmaları)	3	0.81
Geçmiş dönemlerde Türkçe öğretimi (Dönemsel incelemeler)	2	0.54
Dil öğretiminde film kullanımı (Çizgi filmler, kısa filmler)	2	0.54
Öğretici eğitimi (Kurs ve farklı programlarla)	2	0.54
Otantik metin kullanımı (Hayatın içinde karşılaşılan farklı otantik metinler)	2	0.54
Alana dair akademik çalışmaların incelenmesi (Tez ve makale incelemeleri)	2	0.54
Türkçe yeterlik sınavı incelemeleri (Madde yazımı bağlamında inceleme, karşılaştırmalı inceleme)	2	0.54
Türkçe öğretim programlarının değerlendirilmesi (Yabancı dil olarak Türkçe öğretim programları üzerine farklı incelemeler)	2	0.54
Türkiye'ye yerleşen yabancıların Türkçe öğrenimi	1	0.27
Kaynak eserlerin dil öğretiminde kullanımı	1	0.27
Dil öğretiminde müzik kullanımı	1	0.27
Türkçenin iletişim dili olarak kullanımı	1	0.27
Düşünme becerilerinin dil öğretimi açısından incelenmesi	1	0.27
Öğrencilerin akademik okuryazarlık yeterliği	1	0.27
Ortaöğretim düzeyinde yabancı dil olarak Türkçe öğretimi	1	0.27
Dil öğrenme yeterlilikleri	1	0.27
Eğitici oyunlar	1	0.27
Yardımcı okuma kitaplarının incelenmesi	1	0.27

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında nitel araştırma yöntemleri kullanılarak yapılan tezlerdeki konu dağılımını gösteren Tablo 3 incelendiğinde 49 farklı konunun çalışıldığı görülür. Dağılım oranlarına bakıldığında ders kitapları incelemelerinin oranının (%25.40) diğer konulara göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu konu dışında metin uyarlama (%7.37), dil bilgisi öğretimi (%5.19), dil öğreniminde karşılaşılan zorluklar (%4.91) üzerinde nispeten yoğunlaşma olduğu söylenebilir. Tablo incelendiğinde eğitici oyunlar, dil öğrenme

yeterlilikleri, dil öğretiminde müzik kullanımı, öğrencilerin akademik okuryazarlık yeterliği gibi bazı konuların sadece bir kez çalışıldığı anlaşılmaktadır.

3.4. Nitel Araştırma Yöntemleriyle Hazırlanan Tezlerin Kullanılan Araştırma Desenlerine Göre Dağılımı

Tablo 4, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında nitel yöntemler kullanılarak yapılan lisansüstü tezlerin kullanılan desenlere göre dağılımını göstermektedir.

Tablo 4

Nitel Araştırma Yöntemleriyle Hazırlanan Tezlerin Kullanılan Desenlere Göre Dağılımı

Araştırma Modeli	f	%
Tarama	101	27.59
Doküman analizi	79	21.58
Durum çalışması	42	11.47
Eylem araştırması	16	4.37
Betimsel araştırma modeli	10	2.73
Olgubilim	9	2.45
Belirtilmeyenler	109	29.78
Toplam	366	100

Tablo 4'e göre incelenen tezlerde 6 farklı desenin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu desenler içerisinde tarama deseninin kullanım oranı (%27.59) diğer desenlere göre daha yüksektir. Tarama deseninden sonra doküman analizi çalışmalarının (%21.59) oranının yüksek olduğu tablodan anlaşılmaktadır. Alanda yapılan nitel tezlerde en az olgubilim deseninin kullanıldığı tespit edilmiştir. Tezlerde desen bilgisi verilmeyenlerin oranının (%29.78) yüksek olduğu da görülmektedir.

3.5. Nitel Araştırma Yöntemleriyle Hazırlanan Tezlerin Örneklem Seçim Yöntemine Göre Dağılımı

Tablo 5, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında nitel yöntemler kullanılarak yapılan lisansüstü tezlerin örneklem seçim yöntemine göre dağılımını göstermektedir.

Tablo 5

Nitel Araştırma Yöntemleriyle Hazırlanan Tezlerin Örneklem Seçim Yöntemine Göre Dağılımı

Örneklem Seçim Yöntemi	f	%
Amaçlı örnekleme	22	6.01
Ölçüt örnekleme	12	3.27
Seçkisiz örnekleme	12	3.27

Tesadüfi örnekleme	9	1.09
Tipik durum örnekleme	5	1.36
Uygun örnekleme	5	1.36
Kolay ulaşılabilir örnekleme	4	1.09
Maksimum çeşitlilik örnekleme	3	0.81
Yansız örnekleme	3	0.81
Küme örnekleme	1	0.27
Kartopu örnekleme	1	0.27
Erişilebilir örnekleme	1	0.27
Evren	5	1.36
Belirtilmeyen	283	77.32
Toplam	366	100

Alanda nitel araştırma yöntemleriyle hazırlanan tezlerde kullanılan örneklem seçim yöntemlerine bakıldığında amaçlı örnekleme yöntemlerinin (%6.01) diğer örneklem seçim yöntemlerine nazaran daha fazla kullanıldığı görülmektedir. Bu tezlerde amaçlı örnekleme yöntemlerinden hangisinin kullanıldığı belirtilmemiştir. Tablo 5'e bakıldığında tezlerde ölçüt örnekleme ve seçkisiz örnekleme yöntemlerinin kullanım oranının aynı olduğu ve amaçlı örnekleme yöntemlerinden sonra ikinci sırada geldikleri anlaşılmaktadır. Küme örnekleme, kartopu örnekleme ve erişilebilir örnekleme yöntemleri sadece bir kere kullanılmıştır. Evrene ulaşıldığını ifade eden tez sayısı ise 5'tir. Ayrıca örneklem seçim yönteminin belirtilmediği tezler de tespit edilmiş, bu tezlerin oranının (%77.36) hayli yüksek olduğu belirlenmiştir.

3.6. Nitel Araştırma Yöntemleriyle Hazırlanan Tezlerin Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılımı

Tablo 6, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında nitel yöntemler kullanılarak hazırlanan lisansüstü tezlerin kullanılan veri toplama araçlarına göre dağılımını göstermektedir.

Tablo 6

Nitel Araştırma Yöntemleriyle Hazırlanan Tezlerin Kullanılan Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılımı

Veri Toplama Araçları	f	%
Doküman incelemesi	207	56.55
Görüşme	72	19.67
Bilgi formu	33	9.01
Gözlem	29	7.92
Anket	18	4.91

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Alanında Nitel Araştırma Yöntemleri Kullanılarak
Yapılan Lisansüstü Tezlerdeki Eğilimler

Test	7	1.91
Ölçek	6	1.63
Diğer	10	2.73
Belirtilmemiş	19	5.19

Tablo 6 incelendiğinde alanda nitel yöntemlerle hazırlanan tezlerde veri toplama aracı olarak en fazla dokümanların (% 56.55) kullanıldığı anlaşılr. Dokümandan sonra veri toplama aracı olarak ikinci sırada görüşme (%19.67) gelmektedir. Ölçeklerin tezlerde diğer veri toplama araçlarına göre daha az kullanıldığı tablodan anlaşılmaktadır. Nicel veri toplama araçlarının tezlerde az miktarda da olsa kullanıldığı görülmektedir. Tabloya göre veri toplama araçlarının belirtilmediği tezlerin oranı ise %5.19'dur. Ayrıca tezlerde veri toplama araçlarının kullanımında çeşitlilik yapıldığı da anlaşılmaktadır.

3.7. Nitel Araştırma Yöntemleriyle Hazırlanan Tezlerin Veri Analiz Yöntemlerine Göre Dağılımı

Tablo 7'de alanda nitel yöntemlerle hazırlanan tezlerde kullanılan veri analiz yöntemlerinin dağılımı yer almaktadır.

Tablo 7

Nitel Araştırma Yöntemleriyle Hazırlanan Tezlerin Veri Analiz Yöntemlerine Göre Dağılımı

Veri Analiz Yöntemi	f	%
İçerik analizi	92	25.13
Betimsel analiz	36	9.83
Betimsel analiz ve içerik analizi	17	4.64
Diğerleri	17	4.64
Belirtilmemiş	204	55.73

Tablo 7 incelendiğinde, veri analiz yöntemlerinden içerik analizinin %25.13 oranla diğer analiz yöntemlerinden daha sık kullanıldığı görülmektedir. Betimsel analize dayalı çalışmaların %9.83 oranında bir dilime sahip olduğu görülürken hem betimsel analiz hem de içerik analizi ile çalışılan tezlerin de %4.64 oranında yer aldığı ve her iki analiz türünün bir arada kullanılarak daha kapsamlı bir çalışma hedeflendiği görülmektedir. Nitel analiz türlerinden betimsel analiz ve içerik analizinin yanı sıra farklı yöntemler kullanılarak çalışılmış tezlerin de oranı %4.64'tür. Tabloya bakıldığında, analiz yöntemi hususunda herhangi bir bilgi içermeyen tezlerin de bulunduğu görülmektedir. Bu tezlerin, toplam tezlerin %55.73'ünü kapsayarak yüksek bir orana sahip olduğu anlaşılmaktadır.

3.8. Nitel Araştırma Yöntemleriyle Hazırlanan Tezlerin Çalışma Grubu/Nesnesine Göre Dağılımı

Tablo 8’de alanda nitel yöntemlerle hazırlanan tezlerin çalışma grubu/desenine göre dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 8

Nitel Araştırma Yöntemleriyle Hazırlanan Tezlerin Çalışma Grubu/Nesnesine Göre Dağılımları

Çalışma Grupları	f	%
Ders kitapları	145	39.61
Yabancı yükseköğretim öğrencileri	75	20.49
Edebi türler	28	7.65
Öğreticiler	18	4.91
Akademik yayınlar	15	4.09
Öğrenci ve öğretici	13	3.55
Öğrenci metinleri	12	3.27
Kaynak eserler	11	3.01
Dil bilgisi kitapları	8	2.18
Sözlük	7	1.91
Yurt dışında Türkçe öğrenenler	5	1.36
Konuşma dili	4	1.09
TV programları	4	1.09
Türkçe öğretim programları	4	1.09
Türkçe yeterlik sınavı	3	0.81
Türkçe öğretimine dair eski eserler	3	0.81
Teknolojik ders materyalleri	2	0.54
Uyarlanmış metinler	2	0.54
Yabancı lise öğrencileri	2	0.54
Yabancı ilkokul öğrencileri	2	0.54
Yabancıların yazdığı Türkçe öğretim kitapları	2	0.54
Gazeteler	1	0.27

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında nitel yöntemlerle hazırlanan tezlerin çalışma grubu/nesnesine göre dağılımı incelendiğinde daha çok ders kitapları (%39.61) üzerine çalışmalar yürütüldüğü görülmektedir. Tablo 8 incelendiğine yabancı yükseköğretim öğrencileri (%20.49) ve edebi türler (%7.65) üzerinde çalışmaların yoğunlaştığı diğer çalışma

grupları olarak karşımıza çıkar. Tezlerde gazetelerin çalışma grubu olarak sadece bir kez alındığı tespit edilmiştir.

4. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında 2011-2020 yılları arasında (son on yıl içerisinde) yapılan lisansüstü tezlerdeki eğilimlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Belirtilen yıllar arasında toplam 578 teze ulaşılmıştır. Bu tezlerden 366 tanesi nitel araştırma yöntemleri kullanılarak hazırlanmıştır. Oran olarak bakıldığında nitel tezler tüm tezlerin %63.32'sini oluşturmaktadır. Yani alanda hazırlanan tezlerde daha çok nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Oranlara bakıldığında nitel araştırma yöntemleri kullanılarak yapılan tezlerden sonra sırasıyla karma ve nicel araştırma yöntemleriyle hazırlanan tezlerin geldiği tespit edilmiştir. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında hazırlanan tezlerin incelendiği çalışmalara bakıldığında nitel araştırma yöntemleriyle hazırlanan tezlerin daha çok olduğunu tespit eden çalışmaların olduğu görülür (Boyacı ve Demirkol, 2018; Çelebi, Ergül, Usta ve Mutlu, 2019; Demir, 2021; Maden ve Önal, 2021; Türkben, 2018). Alanda kitaplar, edebi eserler, kaynak eserler, dil öğretiminde kullanılan farklı metinler, metin uyarlama çalışmaları, öğrenci metinleri, akademik yayınlar, dil bilgisi kitapları, sözlük çalışmaları gibi yazılı kaynaklar üzerine yapılan çalışmaların büyük bir orana sahip olması araştırmacıları doküman analizi yapmaya itmiştir. Tezlerde nitel araştırma yöntemlerinin diğer yöntemlere nazaran daha çok kullanılmasının önemli sebeplerinden biri bu durum olabilir.

Yıllara göre dağılıma bakıldığında yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında en az 2011 yılında tez hazırlanmıştır. Bu yılda hazırlanan 17 tezin 13 tanesi nitel araştırma yöntemleriyle, ikişer tanesi nicel ve karma araştırma yöntemleriyle hazırlanmıştır. Alanda en fazla 2019 yılında tez üretilmiştir. Bu yılda nitel araştırma yöntemleriyle 112 tez üretilirken, nicel araştırma yöntemleri kullanılarak 31, karma yöntemler kullanılarak 26 lisansüstü tez üretilmiştir. Belirtilen her iki yılda da nitel araştırma yöntemlerinin daha fazla kullanıldığı görülmektedir. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ana dilli eğitime nazaran üzerinde akademik çalışmaların daha geç başladığı bir alandır. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, gün geçtikçe önemi daha iyi anlaşılan bir alan olmasından dolayı üzerinde yapılan çalışmaların da sayısında artış görülmektedir.

Alanda hazırlanan nitel tezlerin türlerine göre dağılımlarına bakıldığında yüksek lisans tezlerinin oranı (%86.33) doktora tezlerine (%13.66) göre çok daha yüksektir. Alandaki uzmanlaşmanın ve lisansüstü programların nispeten yeni olması bu durumun sebebi olabilir. Yıllar bazında dağılımlara bakıldığında nitel yöntemler kullanılarak en az 2011 yılında tez üretilmiştir. 2011'de 13 yüksek lisans tezi üretilirken doktora tezi üretilmediği tespit edilmiştir. Aynı şekilde 2013 yılında da alanda doktora tezinin yapılmadığı görülmüştür. 2019 yılı ise hem yüksek lisans hem de doktora tezleri açısından en üretken olunan yıldır. Genel olarak bakıldığında lisansüstü tezlerin her iki düzeyinde de son yıllarda

artış olduğu görülmektedir. Değişik yıl aralıkları için alandaki tezlerin incelendiği çalışmalarda benzer şekilde yüksek lisans tezlerinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Baki,2019; Büyükkız,2014; Türkben, 2018). Doktora tezlerinden alana yeni, farklı ve ciddi katkılarda bulunması beklenir. Yüksek lisans tezlerine göre daha kapsamlı, nitelikli, uzmanlık gerektiren çalışmalar olması istenir. Alanda uzmanlaşma nispeten yeni olmasından dolayı doktora tezlerinin fazla olduğu düşünülebilir.

Tezler konu dağılımı açısından incelendiğinde 49 farklı konu tespit edilmiştir. Bu konular içerisinde en fazla ders kitabı incelemelerinin yapıldığı görülmüştür. Ders kitaplarının incelendiği tezlerde genel olarak kültürel değerler, dil becerileri açısından değerlendirmeler, söz varlığı, etkinlik incelemeleri, dil bilgisi öğretimi, görsel öğeler, metin altı sorularının değerlendirilmesi gibi konularda çalışıldığı tespit edilmiştir. Devamında metin uyarlama ve dil bilgisi öğretimi konuları üzerine farklı bağlamlarda çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca yardımcı okuma kitaplarının incelenmesi, eğitici oyunlar, öğrencilerin akademik okuryazarlık yeterliği gibi konuların birer kez çalışıldığı anlaşılmıştır. Türkben (2018) yaptığı çalışmada yabancı dil olarak Türkçe öğretimi için hazırlanan ders kitaplarının incelendiği çalışmaların daha fazla olduğunu tespit etmiş, dil bilgisi öğretimi, materyal hazırlama ve dil becerileri gibi konuların üzerinde çalışmaların yoğunlaştığını ifade etmiştir. Maden ve Önal (2021) ise söz varlığı, yazma eğitimi, ders kitapları, metin uyarlama konuları üzerine tezlerin yoğunlaştığını ifade etmiştir. Belirtilen çalışmaların sonuçları destekleyici niteliktedir. Konuların daha yazılı materyaller üzerinden ilerlediği görülmektedir. Çalışma yapılırken yüksek lisans tezlerinde bu durum daha baskın bir şekilde tespit edilmiştir. Dokümanlar üzerinde çalışmanın daha kolay olması bunun sebebi olabilir. Ayrıca metin ve kaynak incelemeleri üzerindeki eksiklikler, alana kaynak eserlerin kazandırılma gerekliliği, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde nitelikli yazılı materyal üretim gerekliliği gibi sebepler de etken olarak düşünülebilir.

Alanda hazırlanan nitel tezlerde ifade edilen desen bilgilerine bakıldığında tarama, doküman inceleme, durum çalışması, eylem çalışması, olgubilim ve betimsel araştırma modelinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Tarama ve doküman inceleme çalışmalarında alana dair yazılı materyallerin incelendiği görülmektedir. Bunun nedenlerine ise yukarıda değinilmeye çalışılmıştır. Tezlerde verilen desen bilgilerine göre en fazla tarama deseni, en az olgubilim deseni kullanılmıştır. Eyüp'ün (2020) yaptığı çalışmada da incelenen tezlerin daha çok tarama deseni, en az fenomenolojik desen kullanılarak üretildiği ifade edilmiştir.

Tezler incelenirken tarama deseninden sonra doküman analizinin ikinci sırada geldiği tespit edilmiştir. Ancak Büyüköztürk vd. (2016), Creswell (2020), Karasar (2020), Yıldırım ve Şimşek (2016) yazdıkları bilimsel araştırma yöntemleri kitaplarında tezlerde desen bilgisi altında geçen doküman analizini ve betimsel araştırma modelini nitel araştırma yöntemleri içerisinde kullanılan desenler içerisinde almamıştır. Dikkat çeken bir başka nokta ise araştırma deseninin belirtilmediği tezlerin olmasıdır. Desen bilgisinin verilmediği tezlerin oranı %29.78'dir. Bu durum alanda yapılan lisansüstü tezlere eleştirel bir gözle bakılmasına neden olmaktadır.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında hazırlanan nitel tezlerde çeşitli örneklem seçim yöntemlerinin kullanıldığı görülmektedir. Tezlerde en fazla amaçlı örnekleme yönteminin (%6.01) kullanıldığı tespit edilmiştir. Başbayrak, Çiftçi ve Şahin (2020) ve Göktaş, Şahin ve Varışoğlu (2013) Türkçe eğitimi alanında yapılan tezleri incelediği çalışmalarında amaçlı örnekleme, rastgele ve kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemlerinin daha fazla kullanıldığını ifade etmişlerdir. Bu yönleriyle yapılan bu çalışmayı destekleyici nitelikte çalışmalar olduğu ifade edilebilir. Amaçlı örnekleme nitel araştırma geleneğiyle doğmuş olup zengin bilgi içeren durumların çalışılmasına olanak sağlar. Kolay durum örnekleme, maksimum çeşitlilik örnekleme, tipik durum örnekleme, kolay ulaşılabilir durum örnekleme, ölçüt örnekleme amaçlı örneklem içerisinde yer alır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Tezler incelendiğinde ifade edilen bu örneklem seçim yöntemlerinin kullanıldığı da tespit edilmiştir. Tezlerin 5 tanesinde evrene ulaşıldığı ifade edilmiştir. Örneklem seçim yönteminin belirtilmediği tezlerin oranı ise hayli yüksektir. Tezlerin yarısından fazlasında örneklem seçim yöntemi hakkında bilgi verilmemiştir. Bu durum örneklem seçim süreçlerinin güvenilirliği hakkında zihinlerde soru işaretleri bırakabilir. Baki (2019), Eyüp (2020) ve Demir (2021) yaptıkları çalışmada benzer sonuçlara ulaşmış, bu durum hakkında eleştirel bir yaklaşım göstermişlerdir.

Tezlerde kullanılan veri analiz yöntemlerine bakıldığında içerik analizinin (%25.13) daha fazla kullanıldığı tespit edilmiştir. Betimsel analiz yöntemleri ise %9.83 oranında kullanılmıştır ve ikinci sırada gelmektedir. İçerik analizinin ve betimsel analizinin birlikte kullanıldığı tezlerin olduğu da çalışma sonucunda tespit edilmiştir. Veri analiz yöntemleri hakkında herhangi bir bilginin verilmediği tezler ise bütün tezlerin %55.73'ünü oluşturmaktadır. Yani alanda nitel araştırma yöntemleriyle yapılan tezlerin yarısından fazlasında veri analiz yöntemleri hakkında bilgi yoktur. Baki (2019) alandaki tezleri incelediği çalışmasında içerik analizinin betimsel analize nazaran daha fazla kullanıldığını tespit etmiştir. Bu çalışmayı destekleyici sonuçlara ulaşmıştır. Türkben (2018) ve Kana, Varışoğlu ve Şahin'in (2013) ise çalışmalarında betimsel analiz kullanımının daha fazla olduğunu ifade ettiği görülür. Çalışmalarda veri analizi, model bilgisi kısımlarında görülen kısmî düzensizlikler güvenilirlik açısından araştırmacıları farklı sorgulamaları itmektedir.

Creswell (2020) nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı çalışmalarda araştırmacının gözlem, görüşme, işitsel görsel materyaller, dokümanlar ve alan yazında ortaya çıkmış birçok yeni veri toplama aracını kullanabileceğini ifade etmiştir. Yapılan bu çalışmayla incelenen tezlerde en çok dokümanların (%56.55) kullanıldığı tespit edilmiştir. Dokümanlardan sonra ikinci sırada ise görüşme (%19.67) gelmektedir. Devamında bilgi formları, gözlem, anket, test ve ölçek gelmektedir. Anket, test, ölçek gibi nicel araştırma yöntemleri içerisinde kullanılan veri toplama araçlarının az da olsa kullanılmış olduğu görülmektedir. Bu durum eylem araştırmalarının gerçekleştirilmesinde veriler toplanırken nicel ve nitel veri toplama araçlarının kullanılabilmesine bağlanabilir. Veri toplama araçları hakkında bilgi verilmeyen tezlerin oranının ise %5.19 olduğu tespit edilmiştir. Maden ve Önal (2021) alanda yapılan tezleri incelediği çalışmasında sırasıyla doküman ve görüşmenin

en fazla kullanılan veri toplama araçları olduğunu ifade etmiştir. Biçer (2017) de alanda makale düzeyinde yaptığı çalışmada veri toplama araçları bağlamında benzer sonuçlara ulaşmıştır. Veri toplama aracı olarak daha çok dokümanların kullanımı tezlerde seçilen konuyla ilintilidir. Kitaplar, edebi eserler, kaynak eserler, dil öğretiminde kullanılan farklı metinler, metin uyarlama çalışmaları, öğrenci metinleri, akademik yayınlar, dil bilgisi kitapları, sözlük çalışmaları gibi yazılı kaynaklar üzerine üretilen tezlerin çok olması bu durumu açıklar.

Tezler çalışma grubu/nesnesi açısından incelendiğinde ders kitaplarının %39.61 oranla ilk sırada geldiği tespit edilmiştir. Çalışma sırasında özellikle yüksek lisans tezlerinin yabancılara Türkçe öğretimi için hazırlanan ders kitaplarını farklı bağlamlarda incelediği görülmüştür. Devamında yabancı yükseköğretim öğrencileri, edebi türler ve öğreticiler tezlerde üzerinde yoğunlaşılacak çalışma grubu/nesnesi olarak gelmektedir. Gazeteler üzerine ise sadece bir çalışma yapıldığı tespit edilmiştir. Çelebi vd. (2019) alandaki tezler üzerine yaptıkları meta-analiz çalışmasında Türkçe öğretim setleri ve yabancı uyruklu yükseköğretim öğrencileri üzerine daha çok çalışıldığı sonucuna ulaşmışlardır. Maden ve Önal (2021) yaptıkları araştırmada çalışma grubu olarak TÖMER öğrencileri, dokümanlar ve öğretmenler üzerine çalışmaların yoğunlaştığını ifade etmişlerdir. Baki (2019) de çalışmasında lisans öğrencileri ve dokümanların çalışma grubu olarak daha fazla üzerinde durulduğunu belirlemişlerdir.

Çalışmanın sonuçlarına genel olarak bakıldığında yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında hazırlanan tezlerde nitel araştırma yöntemleri daha çok kullanılmıştır. Tezlerin büyük çoğunluğu yüksek lisans tezidir. Tezlerin konu olarak ders kitabı incelemeleri üzerine yoğunlaştığı görülmüştür. En çok tarama modeli kullanılmıştır. Örneklem seçim yöntemleri açısından tezlere bakıldığında amaçlı örnekleme yöntemleri daha fazla kullanılmıştır. Veri analiz yöntemi olarak içerik analizi daha çok yapılmıştır. Doküman ve görüşme veri toplama araçları olarak yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Veri toplama araçları, veri analiz yöntemleri, örneklem seçim yöntemleri, araştırma modelleri hakkında bilgi verilmeyen tezlerin olması dikkat çekicidir. Bu durum tezlerin güvenilirlik ve nitelik açısından eleştirilmesine sebep olmaktadır.

Yapılan bu çalışmada bilimsel araştırma yöntemleri açısından bir sınırlandırma yapılarak sadece nitel araştırma yöntemleriyle hazırlanan tezler incelenmiştir. Çünkü tezlerin, bilimsel araştırma yöntemlerinin kendine özgü yaklaşım ve kuralları içerisinde incelenmesi daha sistematik ve tutarlı bilgiler verecektir. Bu bağlamda diğer araştırma yöntemleri çerçevesinde alandaki akademik çalışmalar incelenebilir. Ayrıca bu çalışma ışığında elde edilen sonuçlar alanda meta-sentez çalışması yapacaklara ışık tutabilir.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında nitel araştırma yöntemleri kullanılarak hazırlanan tezlerde yöntemsel özellikler açısından daha özenle çalışılması nitelikli tezlerin üretilmesine katkı sağlayacaktır. Doküman incelemesine dayalı çalışmalar alanda oldukça fazladır. Tasarım ve uygulamaya dönük tezlerin üretilmesi mantıklı olacaktır. Ayrıca karma

araştırma yöntemlerine dayalı çalışmaların artması da yapılan çalışmaların daha kapsamlı ve sağlıklı sonuçlara ulaşmasını sağlayabilir.

Tezler incelendiğinde bazı konuların çok az çalışıldığı tespit edilmiştir. Gerekliyse bu konular üzerinde veya işlevsel olacak şekilde farklı konular üzerinde özellikle disiplinlerarası yaklaşımlar sergilenerek tezler üretilebilir. Dil öğretimiyle ilgili teknoloji tabanlı üretimlerin gerçekleştirilmesi ve teknoloji kullanımı, hayat boyu öğrenme üzerine çalışmaların gerçekleştirilmesi, öğrencilerin hayatın içerisinde sorumluluk alarak öğrenmesi gibi farklı konularda tezler üretilebilir. Çağdaş öğretim yaklaşımları temelinde teknoloji tabanlı, disiplinlerarası bir yaklaşımın sergilenmesi tezlerin üretim mantığına uygun bir yaklaşım olacaktır.

Kaynakça

- Baki, Y. (2019). Yabancılara Türkçe öğretimi alanındaki araştırma eğilimleri. *International Journal of Language Academy, Volume 7(3)*, 22-41.
- Başbayrak, M., Çiftçi, B. ve Şahin, A. (2020). Teknoloji destekli Türkçe eğitimi tezlerinin eğilimleri. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6(2).
- Biçer, N. (2017). Yabancılara Türkçe öğretimi alanında yayınlanan makaleler üzerine bir analiz çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27, 236-247.
- Boyacı, S. & Demirkol, S. (2018). Türkçe eğitimi alanında yapılan doktora tezlerinin incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 6(2), 512-531.
- Büyükkız, K. (2014). Yabancılara Türkçe öğretimi alanında hazırlanan lisansüstü tezler üzerine bir inceleme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(25), 203-213.
- Büyükoztürk, Ş., Çakmak, E. K., Özcan, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (21. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. (Çev. Ed. S.B. Demir). Ankara: Eğiten Kitap.
- Creswell, J. W. (2020). *Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. (Çev. S.B. Demir, M. Bütün). Ankara: Siyasal Yayın. (Orijinal yayın tarihi, 2013).
- Çelebi, C., Ergül, E., Usta, B., ve Mutlu, M. (2019). Türkiye’de yabancılara Türkçe öğretimi alanında hazırlanmış lisansüstü tezler üzerine bir meta-analiz çalışması. *Temel Eğitim Dergisi*, 1(3), 39-52.
- Demir, T. T. (2021). Türkçe eğitimi alanında nicel araştırma yöntemleri kullanılarak yapılan doktora tezlerindeki eğilimler. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 9(2), 543-560.
- Eyüp, B. (2020). Türkçe öğretmenleri ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin eğilimleri: Bir içerik analizi (2000-2019). *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 21, 536-558.
- Göktaş, Y., Şahin, A. ve Varışoğlu, B. (2013). Türkçe eğitimi araştırmalarında eğilimler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(3), 1767-1781.
- Kana, F., Varışoğlu, B. ve Yağmur Şahin, B. (2013). Türkçe eğitimi bölümlerinde yapılan lisansüstü tezlerin araştırma eğilimleri. *International Journal of Human Sciences*, 10(2), 356-378.
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar ilkeler teknikler* (35. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Maden, S. & Önal, A. (2021). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ile ilgili lisansüstü tezlerin araştırma eğilimleri. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 7(1), 42- 56.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Özçakmak, H. (2017). Türkçe eğitimi lisansüstü araştırmalarında yeni yönelimler 2011- 2015. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi Sayı: 6(3)*, 1607-1618.

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Alanında Nitel Araştırma Yöntemleri Kullanılarak Yapılan Lisansüstü Tezlerdeki Eğilimler

Türkben, T. (2018). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında yapılan lisansüstü çalışmaların değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2464-2479.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Extended Summary

1. Introduction

Many studies are carried out in the field of teaching Turkish as a foreign language. Among these studies, the theses made between 2011 and 2020 and prepared using the qualitative method were determined in order to determine the trends in the field by determining the studies in the postgraduate theses and to fill the gaps in the literature in the studies to be done. Through the National Thesis Center of the Council of Higher Education, 578 theses prepared in the field of teaching Turkish to foreigners. Among these theses, 366 theses, which were open to access and analyzed with the qualitative method, were included in the study. The theses within the scope of the study were coded into the thesis classification form, which was prepared considering the conceptual framework and created according to the titles of "thesis name, publication year, thesis topic, research design, sample selection method, data collection tools, data analysis method, study group. The coded studies were evaluated according to content analysis.

The number of people learning Turkish is increasing day by day. This is achieved both through face-to-face and distance lessons, and through social media and artistic products. The intense interest in learning Turkish has led to an increase in the number of researches in the field. It is considered important to identify the trends in these studies, to determine which area to focus on or to focus on more, in order to avoid duplication in the studies to be done.

The aim of this research is to determine the trends in theses by examining the master's and doctoral theses made in the last ten years in the field of Turkish Teaching for Foreigners in line with the qualitative research method according to their various characteristics. The research is a quantitative research and has been examined according to the scanning method. In the study, postgraduate theses prepared with qualitative methods in the field of teaching Turkish to foreigners between the years 2011-2020 were discussed. The results of the research were reached by examining 366 postgraduate theses prepared by the qualitative method, which are easily accessible through the National Thesis Center of the Council of Higher Education (YÖK). Content analysis was used in the analysis of the data collected in the study.

2. Method

This study is a quantitative research and was designed according to the scanning method. Screening design is a method that enables the quantitative or numerical description of trends, attitudes or opinions in the population through studies conducted on a sample selected from a population (Creswell, 2017). In this study, the thesis classification form was used in collecting and classifying the data, and content analysis was used in the analysis of the data. In the study, 366 master's and doctoral theses, which were prepared with qualitative methods in the field of teaching Turkish to foreigners between 2011 and 2020,

were included. In the research, in order to provide a meaningful whole for the study, the thesis classification form was prepared and theses were processed into this form.

3. Findings, Discussion and Results

In the distribution of theses prepared with qualitative research methods by years and the theses prepared using other research methods, it is understood that a total of 578 theses have been produced in the field of teaching Turkish as a foreign language in the last ten years. 366 of these theses were prepared using qualitative research methods. It is understood that theses were produced in the field at least in 2011 and at most in 2019. In the mentioned years, it is seen that qualitative methods are used more frequently. In the distribution of theses prepared by qualitative methods in the field of teaching Turkish as a foreign language, 316 (86.33%) are master's theses and 50 (13.66%) are doctoral theses. In the distribution of graduate theses according to their subjects, it is seen that 49 different subjects are studied. Considering the distribution rates, it is understood that the rate of textbook reviews (25.40%) is higher than other subjects. Apart from this subject, it can be said that there is a relative concentration on text adaptation (7.37%), grammar teaching (5.19%), and difficulties encountered in language learning (4.91%). It was determined that 6 different designs were used in the theses examined. Among these patterns, the usage rate of the hatching pattern (27.59%) is higher than the other patterns. It is understood from the table that the rate of document analysis studies (21.59%) is high after the scanning pattern. Considering the sample selection methods used in theses prepared with qualitative research methods in the field, it is seen that purposive sampling methods (6.01%) are used more than other sample selection methods. In data analysis methods, it is seen that content analysis is used more frequently than other analysis methods with a rate of 25.13%. While it is seen that the studies based on descriptive analysis have a rate of 9.83%, it is seen that the theses studied with both descriptive analysis and content analysis take place at the rate of 4.64%, and a more comprehensive study is aimed by using both types of analysis together. It is understood that documents (56.55%) are mostly used as data collection tool in theses prepared with qualitative methods in the field. After the document, interview (19.67%) comes second as the data collection tool. It is understood from the table that scales are used less in theses than other data collection tools. When the distribution of theses prepared by qualitative methods in the field of teaching Turkish as a foreign language according to the study groups is examined, it is seen that studies are mostly carried out on textbooks (39.61%). foreign higher education students (20.49%) and literary genres (7.65%) are the other study groups in which studies are concentrated.

Demir, T. T., Güler Yıldız, A., & Peler, M. (2022). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Alanında Nitel Araştırma Yöntemleri Kullanılarak Yapılan Lisansüstü Tezlerdeki Eğilimler. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 5(1), 59-82.

Journal of Child, Literature and Language Education – JCLLE

<http://dergipark.gov.tr/ceded>

Article type: Research

Received date: 16.03.2022

Accept date: 25.04.2022

Doi no: 10.47935/ceded.1077964

Determining the Conformity of the Themes in Texts in the 5th Grade Turkish Coursebooks According to the Views of Teachers*

Cem Şems TÜMER, Özcan CANPOLAT

Abstract. Turkish coursebooks are prepared according to the "Turkish Course Curriculum of Ministry of National Education." In the curriculum, the legal basis of the curricula are stated, and the general objectives determined for the students graduated from secondary school and other objectives specified under the title of "communication in mother tongue" in the "Qualifications Framework for Turkey" are explained. It has been expressed in the curriculum that the curriculum is prepared on the basis of the "thematic approach" in order to achieve the special objectives of the Turkish course. In this study, whether the texts in the "5th Grade Turkish Coursebook" published by the Ministry of National Education were conformed for the "theme" they belonged was investigated according to the views of the teachers. To achieve this, answers were sought for the questions of "What is the theme of the texts in the 5th grade Turkish coursebook according to the teachers? Is the text conformed with the theme in the coursebook?" The phenomenological design was used in the study. It was concluded as result of the study that three out of eight randomly selected texts from each theme in the relevant coursebook were not included under the correct theme in the coursebook, and five texts were under the accurate theme.

Keywords: 5th grade Turkish coursebook, theme conformity, teacher views.

* This study was produced from the master's thesis named "Analyzing theme and topic compatibility in the reading texts of the 5th grade Turkish course books in accordance with teachers' views".

**^{ID} Erzincan Binali Yıldırım University, Faculty of Education, Turkish Education, Erzincan, Turkey; cstumer@erzincan.edu.tr

***^{ID} Saffet Şeker Secondary School, Bozüyük/Bilecik, Turkey; canpolat.6224@gmail.com

5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Yer Aldığı Temaların Uygunluğunun Öğretmen Görüşlerine Göre Belirlenmesi*

Cem Şems TÜMER**, Özcan CANPOLAT***

Öz. Türkçe ders kitapları “Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanmış olan “Türkçe Dersi Öğretim Programı”na uygun olarak hazırlanmaktadır. Ortaokulu bitiren öğrenciler için belirlenmiş amaçlar ise; bir önceki eğitim kademesinde edinilmiş olan yetkinliklerin geliştirilmesi, millî ve manevî değerlerin öğrenciler tarafından benimsenmiş olması, öğrencilerin haklarını bilip sorumluluklarının gereğini yapan bireyler olması gerektiği, öğrencilerin “Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi”nde ve tüm disiplinlerde belirtilmiş olan temel düzeydeki beceri ve yetkinlikleri kazanmış olması olarak belirtilmiştir.. Böylece Türkçe derslerinin amaçları net bir şekilde ortaya konulmuş ve ana yapısının nasıl olması gerektiği ifade edilmiş olmaktadır. Programda Türkçe dersinin özel amaçlarına ulaşmak için öğretim programının “tematik yaklaşım” esas alınarak hazırlandığı ifade edilmiştir. Türkçe ders kitaplarına alınacak metinler farklı açılardan farklı zamanlarda birçok kez incelenmiştir. Bu çalışmada ise MEB tarafından yayımlanmış “5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı”ndaki metinlerin ders kitabında verildikleri “tema” başlığının uygun olup olmadığı öğretmen görüşlerine göre incelenmiştir. Bunun için “Öğretmenlere göre 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin teması nedir? Metin ders kitabında yer verildiği temaya uygun mudur?” sorularının cevabı aranmıştır. Araştırma sonucunda öğretmen görüşlerinden elde edilen verilere göre ilgili ders kitabında yer alan her temadan random seçilen sekiz metinden üçünün ders kitabında verildiği tema başlığının uygun olmadığı, beş metnin ise verildiği tema başlığının uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: 5. sınıf Türkçe ders kitabı, tema uygunluğu, öğretmen görüşleri.

* Bu çalışma “5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin tema ve konu uygunluğunun öğretmen görüşlerine göre incelenmesi” isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

**^{ID} Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi, Erzincan, Türkiye; cstumer@erzincan.edu.tr

***^{ID} Saffet Şeker Ortaokulu, Bozüyük/Bilecik, Türkiye; canpolat.6224@gmail.com

1. Giriş

Çocuğun ailesinden ve içinde yaşadığı topluluktan edindiği dil (TDK) olarak tanımlanan “ana dili”n toplumun geçmişten gelen kültürel, sanatsal ve millî kimliğine dair değerlerin geleceğe aktarılması noktasında önemi malumdur.

Ana dili insanların yakın çevresinden öğrendiği dildir. İnsanların bilinçaltına ulaşan ve onların içinde yaşadıkları toplumla güçlü bağlar oluşturmasını sağlayan dildir (Aksan, 1975). Ana dili kimliktir, millî varlığın devamının göstergesidir. O halde ana dili öğretimi, üzerinde titizlikle durulması gereken en önemli konular arasında yer almaktadır. Ana dili eğitimine önem vermeyen, gerekli hassasiyeti göstermeyen toplumların dilleri gelişemez, geleceğe aktarılamaz, varlığını sürdüremez. Her şeyden evvel ana dili öğretimi, dilin varlığını sürdürmesi açısından gereklidir. Çağın getirdiği değişimlere ve yeniliklere ayak uydurmak ve dilin kimliğini korumak, yozlaşmasının önüne geçmek için ana dili öğretiminin üzerinde daha fazla durulmalı, mevcut durumdaki aksaklıkları giderecek çalışmalar yapılmalı ve ana dili öğretimi konusunda ilerlemeyi sağlayacak yeni yaklaşımlar geliştirilmelidir.

Programlı, planlı bir eğitim faaliyetinde ana dili öğretiminde “yazılı metinler” olmaksızın bir eğitim-öğretim planlaması elbette düşünülemez. O halde Türkçe ders kitaplarında ne tür metinler yer almalıdır, bu metinler hangi yaklaşıma göre yazılmalıdır ya da seçilmelidir gibi sorular ortaya çıkmaktadır. Şüphesiz Türkçe öğretiminin tarihiyle ilgili (Ağar, 2006) ve Türkçe öğretiminde kullanılacak metinlerin niteliğini ortaya koymak için birçok çalışma yapılmıştır.

Yasal olarak ülkemizde Türkçe dersi öğretimi, Millî Eğitim Bakanlığı Türkçe Dersi Öğretim Programı’na uygun olarak yapılmaktadır. Dolayısıyla okullarda okutulacak Türkçe ders kitapları güncel Türkçe Dersi Öğretim Programı’na göre hazırlanmış olmalıdır. Türkçe öğretiminde yararlanılacak metinler de programda belirtilen amaçlara uygun nitelikte olmalıdır.

Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın özel amaçları başlığında belirtildiğine göre bu program ile öğrencilerin yaşamları boyunca ihtiyaç duyup kullanabilecekleri dört öğrenme alanı olan dinleme/izleme, okuma, yazma ve konuşma becerileriyle zihinsel becerileri kazanmaları, kazandıkları bu becerileri kullanarak hem bireysel hem de sosyal açıdan kendilerini geliştirmeleri, insanlarla etkili bir şekilde iletişim kurabilmeleri, Türkçeye karşı sevgi besleyerek okuma ve yazma konusunda alışkanlık edinmeleri amaçlanmıştır. Bu bağlamda program bilgi, beceri ve değerleri bir bütünlük içinde ele alacak şekilde oluşturulmuştur. Türkçe Dersi Öğretim Programı’na göre, diğer disiplinlerdeki öğrenmelerin, bireysel ve sosyal gelişmenin ve meslekî yeterlikleri elde etmenin ön koşulu, dilsel beceri ve yeterliklerin geliştirilmesidir. O halde dilsel beceri ve yeterlikleri istenilen düzeyde elde edemeyen bireylerin ana dili öğrenimi dışındaki diğer alanlarda, sosyal ve meslekî yaşamda istenilen düzeyde gelişmesini beklememek gerekir. Ana dilinde iletişimin ve yeterlikler elde etmenin önemi bu açıdan bir kez daha öne çıkmaktadır. Bu sebeple programda “tematik yaklaşım” esas alınmıştır. Programda ayrıca özel amaçlar da ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Öncelikle programda belirtilen “tematik yaklaşımı” anlamak için “tema” kavramının ne olduğuna bakmak gerekir:

TDK tema sözcüğünü “asıl konu, temel motif, ana konu” olarak tanımlamaktadır. Yine TDK bu sözcüğün terim anlamını “öğretici veya edebî bir eserde işlenen konu, düşünce, görüş, tem, ana konu” şeklinde ifade etmektedir.

Günay’a göre tema, metinlerin neden söz ettiğinin yanıtıdır. Günay, metinlerin farklı düzeylerde temalar içerebildiğini, her bir metinde bir ana tema olduğunu ancak metni okuyan kişilerin metne yaklaşımlarının aynı metinden birden çok tema bulunabilmesine neden olabileceğini belirtmiştir (Günay, 2003).

Aktaş ve Gündüz tema kavramının kökeninin Grekçeden geldiğini ifade etmiş, temanın bir müzik terimi olduğunu belirtmiştir. Onlar temanın tanımını bir sanat yapıtında işlenen temel düşünce veya duygu şeklinde belirtmişlerdir (Aktaş&Gündüz, 2001).

Sever ise temayı yazarın eserinde işlediği konu aracılığıyla çocukta oluşturmak istediği etki, çocuklarla paylaşmak istediği duygu ve düşünceler olarak tanımlamıştır (Akt. Mert.). Evren’e göre tema yapıtlarda ifade edilmek istenen temel düşünceler ve görüşlerdir (Evren, 2008).

Oğuzkan’a göre yazarın yapıtında devamlı olarak ifade etmeye çalıştığı temel düşünce ve görüşler ile gösterdiği ana yönelimlere tema denir (Oğuzkan, 2013).

Tüm bu tanımlardan yola çıkarsak temayı bir sanat yapıtında işlenen temel, esas fikrin ya da duygunun, o sanat eseriyle insanlara verilmek istenen mesajın en genel ve soyut ifadesi şeklinde tanımlayabiliriz.

Farlı sınıf kademelerindeki Türkçe ders kitapları ve bu kitaplarda yer verilen metinler farklı açılardan farklı zamanlarda inceleme konusu edilmiştir. Türkçe ders kitaplarının ana malzemesini oluşturan metinlerin nitelikli olması Türkçe Öğretim Programı’nın amaçlarına ulaşılması konusunda oldukça önem arz etmektedir. TYÇ’de ana dilde iletişim başlığında belirtilen yeterliklere her bir bireyin ulaşabilmesi ve ilgili mevzuatta belirtilen amaçlara ulaşılabilmesi için bir araç görevi gören ders kitaplarının her yönüyle özenli bir şekilde hazırlanmış olması gerekmektedir. Türkçe dersinin özel amaçları dikkate alındığında ders kitaplarındaki metinlerin diğer derslerin ders kitaplarında yer alan metinlerden daha farklı bir işleve sahip olduğunu ve öneminin de daha fazla olduğunu söylemek mümkündür.

Aşıcı, diğer tüm derslerde “dil”in bilgiye ulaşmak ve onu kullanmak için bir araç olduğunu ancak ana dili öğretiminde “dil”in öğretimin konusu olduğunu ifade etmiştir. Farklı yazarların yazdığı ve birbiriyle bağımlı olmayan, değişik tür ve konulardaki metinlerin Türkçe öğretiminin araçları olduğunu, Türkçe ders kitaplarının da derleme özelliği gösterdiğini belirtmiştir (Aşıcı, 1997). Böylece ana dili öğretiminde yazılı ya da sözlü metinlerin kendisinin öğretimin ana hedefi, amacı ve materyali olduğu ortaya çıkmış olmaktadır.

Akkurt çalışmasında Türkçe ders kitaplarına alınacak metinlerin anlaşılır nitelikte olması gerektiğini, metinleri okuyan öğrencilere uygun, onların hayatları ve hayal dünyasıyla

uyumlu konu ve durumları içermesi gerektiğini ve bu metinlerde gereksiz ayrıntıların olmaması gerektiğini söylemiştir. Ayrıca okuma alışkanlığının kazanıldığı yaşlardaki ilköğretim çağındaki çocukların okuyacağı ders kitaplarındaki metinlerin seçimine ayrıca özen gösterilmesi gerektiğini, metinlerin sade, anlaşılır nitelikte olması gerektiğini belirtmiştir (Akkurt, 2011). O halde ders kitaplarına alınacak metinler hiçbir incelemeye tabi olmaksızın rastgele seçilmemelidir. Ders kitaplarına alınacak metinlerin sahip olması gerektiği nitelikler açısından gerekli incelemeler yapılmalı ve seçilecek metinler bireysel kanaatlere göre değil bilimsel ölçütlere göre seçilmelidir. Ayrıca aynı ders kitabına seçilecek olan metinlerin seçiminde ders kitabına alınacak diğer metinlerin niteliğine de dikkat edilmesi gerekmektedir. Ders kitaplarındaki tüm metinlerin okunabilirlik düzeylerinin aynı olması, ders kitaplarının anlaşılma düzeyleri hep aynı olan metinlerden oluşması, ders kitaplarında farklı türlerden metinlere yer verilmemesi, hep aynı konu ve temalardan metinlerin seçilmesi doğru olmayacaktır.

Bölükbaş çocukların okuduğu kitaptan faydalanabilmesi için bu kitaplarda eğitici, öğretici nitelikte temaların yer alması gerektiğini, bu temaların çocuğun anlayabileceği açıklıkta olmaması gerektiğini söylemiş; temaların çocuklarda yanlış yargılar oluşturmaması gerektiğini ve saldırgan davranışlara sevk etmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Bölükbaş çalışmasında çocuk kitaplarında yer alacak temalar için yurt sevgisi, Atatürk sevgisi, doğa sevgisi, iyilikseverlik, çalışkanlık, aile sevgisi, dürüst olmanın erdemi gibi birtakım önerilerde de bulunmuştur (Bölükbaş, 2003). Bölükbaş'ın çocuk kitapları için belirttiği bu durumların çocuklar için hazırlanmış Türkçe ders kitaplarına seçilecek metinler için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür.

Epçaçan ve Okçu, tematik anlayışın Türkçe dersi öğretim programında getirilmiş bir yenilik olduğunu, tematik metinlerle öğrencilerin öğretimsel bilgileri edinmekle kalmadığını, toplumun ve çağdaş yaşamın gerektirdiği ulusal ve evrensel değerlerle yetiştirilmesinin hedeflendiğini ifade etmişlerdir (Epçaçan&Okçu, 2010).

Kılınc ve Duman, çalışmalarında, "disiplinlerarası" kavramı üzerinde durarak öğretim programlarının disiplinlerarası anlayışa uygunluğunun öneminden bahsetmiştir. Disiplinlerarası kavramının çoklu zekâ kuramını ve dünyayı çoklu bilme yollarını temsil ettiğini, bu bağlamda da "tematik anlayış" ile karşılaşıldığını ifade etmiştir. Tematik anlayışa göre hazırlanmış ders kitaplarının özelliklerinden, bir tema etrafında değişik türde metinlerin kitapta yer bulduğundan böylece diğer derslerle de bağlantı kurularak öğrencilere farklı bakış açıları kazandırılmaya çalışıldığından söz etmişlerdir (Kılınc&Duman, 2012). Türkçe derslerinin programda ve ilgili mevzuatta belirtilen amaçlarına ulaşabilmesi için, öğretim programında tercih edilmiş olan tematik yaklaşıma uygun olacak şekilde ders kitaplarına alınacak olan metinlerin programda ifade edilmiş olan niteliklere sahip olması gerektiğini ifade etmek gerekir. Okullarda okutulacak Türkçe ders kitaplarında yer verilecek olan metinler bu açıdan çok önemlidir. Türkçe dersinin diğer disiplinlerle ilişkisinin doğru ve etkili bir biçimde kurulabilmesi için ders kitaplarına alınan metinlerin doğru tema altında yer alması gerekir.

Bu çalışmanın amacı MEB tarafından Türkçe Dersi Öğretim Programı'na uygun olarak hazırlanmış Türkçe 5 Ders Kitabı'nda (Haykır vd., 2018) yer alan farklı türlerden metinlerin temalarının ders kitabında uygun, doğru tema başlığı altında verilip verilmediğini öğretmen görüşlerine göre ortaya koymaktır. Bu bağlamda "Öğretmenlere göre 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin teması nedir?" sorusunun cevabından hareketle "Öğretmenlerin görüşlerine göre metinler ders kitabında yer verildiği temaya uygun mudur?" sorusuna cevap aranacaktır.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

5. sınıf Türkçe ders kitabındaki farklı türden sekiz metnin ders kitabında uygun, doğru temada verilip verilmediğini öğretmenlerin görüşleri açısından belirlemeye yönelik olan bu çalışmada olgubilim deseni (fenomenolojik desen) kullanılmıştır. İnsanların yaşanmış deneyimlerine odaklanan fenomenolojik araştırmada (Merriam, 2013), insanların bir fenomeni nasıl algıladıkları, nasıl betimledikleri, hakkında ne hissettikleri, nasıl yargıladıkları, nasıl anımsadıkları, nasıl anlamlandırdıkları ve diğerleri ile onun hakkında nasıl konuştuklarına dikkat edilmektedir (Patton, 2014).

Çalışmamızda incelenen metinler ile ilgili bulgular öğretmen görüşlerine dayandığı için olgubilim deseni kullanılmıştır.

2.2. İncelemeye Alınan Sekiz Metin ve Çalışma Grubu

2.2.1. İncelemeye Alınan Metinlere İlişkin Genel Bilgiler

Bu çalışmada Ortaokul ve İmam-Hatip Ortaokulu Türkçe 5 Ders Kitabı'ndaki (Haykır vd., 2018) her temadan random yöntemle belirlenmiş sekiz metnin teması öğretmen görüşlerine göre incelenmiştir. Seçilen metinlerle ilgili bilgiler şu şekildedir:

Çocuk Dünyası Teması (1. Tema)

Ders kitabındaki çocuk dünyası temasından seçilen, şiir türündeki Çocukluk adlı metnin şairi Cahit Sıtkı TARANCI'dır. Metin, ders kitabında 16. sayfada yer almaktadır.

Millî Mücadele ve Atatürk Teması (2. Tema)

Ders kitabındaki millî mücadele ve Atatürk temasından seçilen, sohbet türündeki 15 Temmuz adlı metin 54. sayfadadır.

Erdemler Teması (3. Tema)

Ders kitabındaki erdemler temasından seçilen, düz yazı biçiminde yazılmış fabl türündeki Güvercin adlı metnin yazarı Beydeba'dır. Metin, ders kitabında 72. sayfada yer almaktadır.

Bilim ve Teknoloji Teması (4. Tema)

Ders kitabındaki bilim ve teknoloji temasından seçilen, anı türündeki Bir Dâhiyle Konuşmak adlı metnin yazarı Emine ÇAYKARA'dır. Metin, ders kitabında 118. sayfada yer almaktadır.

Millî Kültürümüz Teması (5. Tema)

Ders kitabındaki millî kültürümüz temasından seçilen, hikâye türündeki Forsa adlı metnin yazarı Ömer Seyfettin'dir. Metin, ders kitabında 138. sayfada yer almaktadır.

Okuma Kültürü Teması (6. Tema)

Ders kitabındaki okuma kültürü temasından seçilen, şiir türündeki Kitabın Serüveni adlı metnin şairi Necati ÖNGAY'dır. Metin, ders kitabında 172. sayfada yer almaktadır.

Sağlık ve Spor Teması (7. Tema)

Ders kitabındaki sağlık ve spor temasından seçilen, makale türündeki Anadolu'nun Cirit Oyunları adlı metnin yazarı Mehmet ÖNDER'dir. Metin, ders kitabında 194. sayfada yer almaktadır.

Doğa ve Evren Teması (8. Tema)

Ders kitabındaki doğa ve evren temasından seçilen, sohbet türündeki Reçete adlı metnin yazarı Mustafa KUTLU'dur. Metin, ders kitabında 228. sayfada yer almaktadır.

2.2.2. Öğretmenlere Ait Bilgiler

Çalışmamıza görüşleriyle katkı sunup veri sağlayan ve hepsi Erzincan'da devlet okullarında çalışan öğretmenlerle ilgili bazı bilgiler şu şekildedir:

Tablo 1

Çalışmaya Veri Sağlayan Öğretmenlerin Meslekî Deneyim Süreleri

Görev Yılı	f	%
1-5 yıl arası	5	9,62
6-10 yıl arası	12	23,08
11-20 yıl arası	33	63,46
21+ yıl	2	3,84
Toplam	52	100

Çalışmaya görüşleriyle veri sağlayan öğretmenlerin % 63,46'sı 11-20 yıllık meslekî deneyime sahiptir. 6-10 yıllık meslekî deneyime sahip öğretmenlerin oranı % 23,08'dir. 21 ve daha fazla yıl meslekî deneyimi olan yalnızca iki öğretmen vardır. Verilere bütün olarak baktığımızda bu çalışmaya veri sağlayan öğretmenlerin tecrübeli olduğunu ve ayrıca genç bir grup olduğunu ifade etmek olasıdır.

Tablo 2

Çalışmaya Veri Sağlayan Öğretmenlerin Öğrenim Durumları

Öğrenim Durumu	f	%
Lisans	47	90,38
Yüksek Lisans	5	9,62
Toplam	52	100

Bu çalışmaya veri sağlayan öğretmenlerden lisans mezunu olanların oranı %90,38'dir. Öğretmenlerin %9,62'si ise yüksek lisans mezunudur. Çalışmamıza veri sağlayan öğretmenler arasında öğrenim durumu doktora olan öğretmen yoktur.

2.3. Verilerin Toplanması

Bu çalışmanın okullarda yapılabilmesi için gerekli olan yasal izinler Erzincan İl Millî Eğitim Müdürlüğünden alınmış ve daha sonra öğretmenlerin görev aldıkları devlet okullarına gidilerek Türkçe öğretmenleriyle bire bir görüşülmüştür. Birinci görüşmede bu çalışmanın konusu ve amacıyla ilgili olarak öğretmenlere bilgiler verilmiştir. Kendilerinin görüşlerine ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir. Çalışmada gönüllü olmanın doğru sonuçlara ulaşma konusunda önemli olduğu belirtilmiş ve gönüllü olduğunu söyleyen öğretmenlere, inceleyecekleri metinlerin yer aldığı ve metinlerle ilgili soruların bulunduğu görüşme formları verilmiştir. Öğretmenlere bu çalışmanın doğru sonuçlara ulaşabilmesi için verecekleri yanıtların önemli olduğu vurgulu bir şekilde söylenmiştir. Soruların üzerinde düşünerek yanıtları verebilmeleri için ihtiyaçları kadar süre kendilerine verilmiş, incelemesini bitiren öğretmenlerin haber üzerine tekrar öğretmenlerin çalıştıkları okullara gidilerek görüşme formları toplanmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Öğretmen görüşlerinin analizi nitel bir veri analiz modeli olan "Miles-Huberman formülü"yle (Baltacı, 2017) yapılmıştır. Öncelikle öğretmenlerden elde edilen veriler azaltılmış, veriler kodlara ayrılmış ve bu sayede öğretmenlerin yanıtları belirli gruplar altında toplanmıştır. Bir araya getirilen yanıtlar yeniden incelenip kontrol edildikten sonra aynı ve benzer yanıtların frekansları belirlenmiştir.

Yapılan çalışmanın Miles-Huberman formülüne göre içsel tutarlığını hesaplamak için birinci metnin temasıyla ilgili olarak öğretmenlerden elde edilen veriler, devlet okulunda kadrolu olarak görev yapan bir Türkçe öğretmeni tarafından da incelenmiş, kategorilere ayrılmıştır. Miles-Huberman formülünde içsel tutarlığı veren kodlama denetimine göre kodlama yapan farklı kişiler arasındaki görüş birliği en az %80 olmalıdır. Bu tutarlığın hesaplandığı formül ise şu şekildedir: $\Delta = C \div (C + \delta) \times 100$ Formülde belirtilen Δ : Güvenirlilik katsayısını, C : Üzerinde görüş birliğine ulaşılan konu/terim sayısını, δ : Üzerinde görüş birliğine ulaşılamayan konu/terim sayısını belirtmektedir. İncelediğimiz birinci metinden sağladığımız verilerin tarafımızdan sınıflandırılmış hâliyle diğer kodlayıcı tarafından sınıflandırılmış hâli arasında 44 konu/terimde görüş birliğine ulaşılmışken 8 konu/terimde görüş birliğine ulaşılamamıştır. Bu verilere göre birinci metnin temasının ne olduğuna ilişkin elde edilen verilerin sınıflandırılmasının içsel tutarlığı 84,62 çıkmıştır. Bu nedenle bu çalışmada yapılan nitel analizin içsel tutarlığının olduğu söylenebilir.

3. Bulgular

3.1. Birinci Metin: Reçete

Ders kitabından seçilen “Reçete” adlı birinci metin, “doğa ve evren” temasında yer almaktadır. Bu çalışmaya katılan öğretmenlerin “Reçete” adlı metnin temasıyla ilgili görüşleri şu şekildedir:

Tablo 3

Öğretmenlerin “Reçete” Adlı Metnin Temasına İlişkin Görüşleri

Yanıtlar	f	%
Doğa ve evren (Doğa/ tabiat ve evren)	30	57,69
Sağlık ve şifa (Sağlıklı yaşam/Şifalı bitkiler/Doğa ve sağlık)	5	9,62
İnanç (Allah sevgisi/ şükür/maneviyat ve doğa)	5	9,62
Diğer yanıtlar (Mutluluk/ Erdemler/ Bahar)	5	9,62
Doğa ve insan (Kâinat ve insan/insan ve doğa)	4	7,69
Doğayla ilgili diğer yanıtlar (Doğadaki değişim/Doğa sevgisi)	3	5,76
Toplam	52	100

Bu çalışmaya katılan öğretmenlerin %57,69’una göre bu metnin teması “doğa ve evren” temasıdır. Bu metnin temasının ne olduğu sorusuna verilen yanıtlar içinde “doğa” kelimesinin geçtiği toplam 43 yanıtın oranı %82,69’dur. Bu sebeple “Reçete” adlı bu metnin ders kitabında “doğa ve evren” temasında yer almasının uygun olduğunu söylemek olasıdır. “Reçete” metninin temasının “sağlık, şifa” olduğunu ifade edenlerin oranı, metnin temasının “inanç”la ilgili olduğunu söyleyenlerin oranı gibi %9,62’dir.

3.2. İkinci Metin: Anadolu’nun Cirit Oyunları

Ders kitabından seçilen “Anadolu’nun Cirit Oyunları” adlı ikinci metin, “sağlık ve spor” temasında yer almaktadır. Bu çalışmaya katılan öğretmenlerin “Anadolu’nun Cirit Oyunları” adlı metnin temasıyla ilgili görüşleri şu şekildedir:

Tablo 4

Öğretmenlerin “Anadolu’nun Cirit Oyunları” Adlı Metnin Temasına İlişkin Görüşleri

Yanıtlar	f	%
Millî kültür (Türk kültürü/Millî kültür/Millî kültürümüz)	20	38,46
Sağlık ve Spor	5	9,62
Hem millî kültür hem sağlık ve spor	2	3,85
Spor	7	13,46
Cirit oyunları ve önemi (Cirit oyunları/Ata sporumuz cirit oyununun kültürümüzdeki yeri ve önemi)	6	11,54
Geleneklerimiz	4	7,69
Değerlerimiz	4	7,69
Geleneksel Sporlarımız	3	5,77
Hem geleneksel sporlarımız hem sağlık ve spor	1	1,92
Toplam	52	100

Bu çalışmaya katılan öğretmenlerin %38,46’sına göre “Anadolu’nun Cirit Oyunları” metninin teması “millî kültür”dür. İki katılımcı ise bu metnin temasının hem “millî kültür” hem “sağlık ve spor” olduğunu ifade etmiştir. Bu iki cevapla birlikte “Anadolu’nun Cirit

Oyunları” metninin temasının “millî kültür” olduğunu ifade edenlerin oranı %42,31 olmaktadır. Toplam 52 katılımcının %7,69’unun verdiği “geleneklerimiz” yanıtını ve %7,69’unun verdiği “değerlerimiz” yanıtını “millî kültür” yanıtına yakın yanıtlar olarak değerlendirmek mümkündür. Böylece bu metnin temasının “millî kültür ve millî değerler” olduğunu ifade edenlerin oranı %57,69 olmaktadır.

Bu çalışmaya katılan öğretmenlerin %9,62’si “Anadolu’nun Cirit Oyunları” metninin temasının “sağlık ve spor” olduğunu belirtmişlerdir. İki katılımcının ise bu metnin temasının hem “millî kültür” hem “sağlık ve spor” olduğunu ifade ettiğini belirtmiştik. Bu sebeple bu iki yanıtı da “sağlık ve spor” yanıtını verenlerle birlikte kabul edersek “sağlık ve spor” yanıtının oranı %13,46’ya erişmektedir. Öğretmenlerin %13,46’sı ise “Anadolu’nun Cirit Oyunları” adlı bu metnin temasının “spor” olduğunu ifade etmişlerdir. Böylece ikinci metnin teması ile ilgili olarak “spor” veya “sağlık ve spor” yanıtlarını verenlerin oranı %26,92’ye erişmektedir. Bu metnin teması için verilen üç “geleneksel sporlarımız” yanıtını ile bir “hem geleneksel sporlarımız hem de sağlık ve spor” yanıtını “spor” kavramının öne çıktığı yanılar arasında düşünürsek oran %34,61’e erişmektedir.

“Anadolu’nun Cirit Oyunları” metninin teması için kararsız kalıp iki farklı yanıt vererek tereddütte kalanların oranının % 5,77 olması ile bu metnin teması için bir konu ifadesi olan “cirit oyunları ve önemi” yanıtlarını verenlerin oranının % 11,54 olması dikkat çekicidir. Bu durum da katılımcıların çoğunluğunun “Anadolu’nun Cirit Oyunları” adlı bu metnin temasının “millî kültür ve millî değerlerimiz” olduğunu ifade etmesine karşın, metnin temasının belirlenmesinde biraz da olsa tereddüt yaşanabileceğini göstermektedir.

Bu çalışmaya katılan öğretmenlerin verdiği tüm yanıtlar bütün olarak değerlendirildiğinde bu metnin ders kitabında “sağlık ve spor” teması altında değil, “millî kültür” teması altında verilmesinin daha uygun olacağı sonucuna ulaşmak olasıdır.

3.3. Üçüncü Metin: Kitabın Serüveni

Ders kitabından seçilen “Kitabın Serüveni” adlı üçüncü metin, “okuma kültürü” temasında yer almaktadır. Bu çalışmaya katılan öğretmenlerin “Kitabın Serüveni” adlı metnin temasıyla ilgili görüşleri şu şekildedir:

Tablo 5

Öğretmenlerin “Kitabın Serüveni” Adlı Metnin Temasına İlişkin Görüşleri

Yanıtlar	f	%
Okuma kültürü	31	59,62
Kitap ve serüveni (Kitabın serüveni/ Kitabın önemi/ Kitapların kaynağı/ Kitap)	8	15,38
Sevgi, kitap sevgisi	6	11,54
Diğer (Kâğıt Üretimi, Üretim/ Erdemler/ Ağaç)	5	9,62
Bir kısmı okuma kültürü bir kısmı doğa ve evren	1	1,92
Hem okuma kültürü hem kitap	1	1,92
Toplam	52	100

Bu çalışmaya öğretmenlerin %59,62'sine göre "Kitabın Serüveni" metninin teması "okuma kültürü"dür. Katılımcıların %15,38'i ise bu metnin teması için "kitap, kitabın serüveni" gibi yanıtlar vermiştir. Yalnızca bir öğretmen de bu metnin temasının "hem "okuma kültürü hem kitap" olduğunu belirtmiştir. İçinde "okuma kültürü" ifadesinin geçtiği yanıtların oranı ise %63,46'dır. Öğretmenlerin çoğunluğuna göre "Kitabın Serüveni" adlı bu metnin teması ders kitabındaki gibi "okuma kültürü"dür. Ancak metnin oluşturulma biçimi, kısıllığı ve basit görünüşü "okuma kültürü" yanıtını vermeyenlerin diğer yanıtları vermesine neden olmuş olabilir. İki katılımcının ise tereddüte düşerek bu metnin teması için iki farklı yanıt vermesi dikkate çekicidir.

3.4. Dördüncü Metin: Forsa

Ders kitabından seçilen "Forsa" adlı dördüncü metin, "millî kültürümüz" temasında yer almaktadır. Bu çalışmaya katılan öğretmenlerin "Forsa" adlı metnin temasıyla ilgili görüşleri şu şekildedir:

Tablo 6

Öğretmenlerin "Forsa" Adlı Metnin Temasına İlişkin Görüşleri

Yanıtlar	f	%
Vatan sevgisi	16	30,77
Millî kültür	11	21,15
Erdemler	5	9,62
Vatan	5	9,62
Vatan özlemi	4	7,69
Özgürlük	3	5,77
Diğer	3	5,77
Umut	2	3,85
Hem millî kültür hem duygular	1	1,92
Hem erdemler hem duygular	1	1,92
Hem millî kültür hem vatan sevgisi	1	1,92
Toplam	52	100

"Forsa" adı dördüncü metnin teması için "vatan sevgisi" yanıtını verenlerin oranı %30,77'dir. Bu çalışmaya katılanlardan bir kişi "Forsa" metninin temasının "millî kültür" ile birlikte "vatan sevgisi" olduğunu ifade etmiştir. Öğretmenlerin %9,62'si dördüncü metnin temasının "vatan" olduğunu belirtmiş, %7,69'u ise "vatan özlemi" olduğunu söylemiştir. Dolayısıyla "Forsa" adlı dördüncü metnin temasıyla ilgili sorulan soruya verilen yanıtlar içinde "vatan" kelimesi geçenlerin oranı %50,00'ye erişmektedir. "Forsa" adlı bu metinde vatanseverlik, vatan sevgisi temaları her ne kadar görünür olsa da "özlem" ve "sevgi" duygularının yakınlığı da dikkate alındığında, öğretmenlerin verdikleri yanıtlardaki ifadelerin farklılıklarına karşın, "Forsa" adlı metnin temasının bu çalışmaya katılan öğretmenlerin yarısı için belirgin olduğunu söylemek olasıdır.

Bu metnin temasının "millî kültür" olduğunu ifade edenlerin oranının %21,15 olması dikkate çekicidir. "Forsa" adlı bu metnin temasının "millî kültür" olduğunu belirtenlerin oranının bu

denli yüksek çıkmasının nedeni, bu metnin ders kitabında “millî kültür” teması altında verilmiş olması olabilir.

“Forsa” adlı bu metin 6. sınıflarda okutulan Türkçe ders kitabında (Şekerci, 2018) “erdemler” teması altında verilmiştir. Bu durum da bu metnin temasının “erdemler” olduğunu söyleyenlerin oranının %9,62, “özgürlük” olduğunu söyleyenlerin oranının %5,77, “umut” olduğunu söyleyenlerin oranının %3,85 olmasının nedeni olabilir. Bu yanıtları veren öğretmenlerin, bu metnin temasının “hem millî kültür hem duygular” olduğunu belirten bir öğretmenin ve “hem erdemler hem duygular” olduğunu söyleyen bir öğretmenin “Forsa” adlı bu metnin 6. sınıf ders kitabında (Şekerci, 2018) verildiği temadan ve işleniş biçiminden etkilenmiş olabileceği olasılığını düşündürmektedir.

Kısaltılmış hâliyle ders kitabına alınmış olan, Ömer Seyfettin’in yazdığı “Forsa” adlı bu metnin kısaltılış şekli metinde öne çıkan temayı doğrudan etkilemektedir. Eğer “Forsa” adlı bu metin, Kara Memiş’in Türk donanması tarafından kurtarılması ile bitmiş olsaydı, bu metinde “erdemler, umut, sabır, özgürlük” vb. temaların öne çıktığı söylenebilirdi. Ancak metnin kurgusuna göre Kara Memiş’in ilerlemiş yaşına rağmen kurtulduktan sonra da “vatan” için savaşmayı seçmesi bu metinde “vatanseverlik, vatan sevgisi” temasının öne çıkmasına neden olmaktadır.

“Forsa” adlı bu metnin kısaltılmış bu hâline göre “erdemler, özgürlük, umut” vb. temaların bu metinde öne çıkmış alt temalar olduğunu ifade edebiliriz. Metindeki bu alt temaların vurgulu olması, ana tema kadar öne çıkmış olması bu metnin teması konusunda katılımcılar arasında birçok farklı görüşün ortaya çıkmasına neden olmuş olabilir.

Çalışmamıza katılan öğretmenlerin “Forsa” adlı bu metnin temasına ilişkin görüşlerinden hareketle şunları söylemek de olasıdır: Okullarda okutulmak üzere hazırlanmış ders kitaplarına alınan metinlerin ders kitaplarında yer bulduğu tema adları öğretmenlerin metinlerin temalarına ilişkin görüşlerini etkilemektedir. Eğer metinler ders kitaplarında doğru temaların altında ders almazsa öğretmenler metnin teması konusunda ders kitabındaki yanlışı kabul edip derslerini bu yanlışa göre planlayacaklardır. Bu durum ise öğrencilerin metinlerin temasını belirleme konusunu tam olarak anlamamasına sebep olabilecektir.

Sonuç olarak “Forsa” adlı bu metnin hem 5. sınıf hem de 6. sınıf ders kitaplarında farklı temalar içinde verilmiş olmasından ve metnin kısaltılma biçiminden ötürü alt temaların ana tema kadar öne çıkmasından kaynaklı olarak bu metnin temasının öğrenciler için çok belirgin olmayacağını söylemek olasıdır. Bununla birlikte “Forsa” adlı bu metin; tema, alt tema ayrımının kavratılması noktasında eğitimcilere yardımcı iyi bir örnek olabileceğini de söyleyebiliriz.

Bu çalışmaya katılan öğretmenlerin verdiği yanıtlar bütün olarak düşünüldüğünde “Forsa” adlı dördüncü metnin “millî kültür” teması altında değil de “vatanseverlik” teması altında verilmesinin daha uygun olacağını söylemek olasıdır.

3.5. Beşinci Metin: Bir Dâhiyle Konuşmak

Ders kitabından seçilen “Bir Dâhiyle Konuşmak” adlı beşinci metin, “bilim ve teknoloji” temasında yer almaktadır. Bu çalışmaya katılan öğretmenlerin “Bir Dâhiyle Konuşmak” adlı metnin temasıyla ilgili görüşleri şu şekildedir:

Tablo 7

Öğretmenlerin “Bir Dâhiyle Konuşmak” Adlı Metnin Temasına İlişkin Görüşleri

Yanıtlar	f	%
Bilim ve teknoloji (Bilim ve teknoloji/ Bilim/ Bilim ve Teknik)	26	50,00
Diğer (Birey ve toplum/ Dâhilerimiz/ Azim ve çalışkanlık/ Başarılı kimlik)	8	15,38
Örnek İnsan Oktay Sinanoğlu	5	9,62
Millî kültürümüz ve benliğimiz (Türk kültürü/millî kültür/Millî benliğimiz)	5	9,62
Bilim insanları	4	7,68
Bilim ve dil	2	3,85
Türk dili	2	3,85
Toplam	52	100

Bu çalışmaya katılan öğretmenlerin yarısına göre “Bir Dâhiyle Konuşmak” adlı bu metnin teması ders kitabındaki gibi “bilim ve teknoloji”dir. Bu metnin teması için söylenen “bilim insanları” ile “bilim ve dil” yanıtlarının katılımcıların yarısının verdiği yanıtla yakın yanıtlar olarak değerlendirirsek bu oran %61,54’e erişmektedir.

Tüm bunlarla birlikte çoğunluğun verdiği yanıtlardan başka bu metnin temasına ilişkin on üç farklı yanıtın daha verilmiş olması “Bir Dâhiyle Konuşmak” adlı bu metnin temasının netliği konusunda kuşkuya sebep olmaktadır. Metnin kısaltılma şeklinin bu durumun ortaya çıkmasına neden olduğu düşüncesi akıllara gelmektedir. Metin ders kitabına kısaltılarak alındığından beşinci metnin teması konusunda çok farklı yanıtlar verilmiş olabilir. Sonuç itibarıyla “Bir Dâhiyle Konuşmak” adlı bu metnin ders kitabında “bilim ve teknoloji” teması altında verilmesinin doğru olduğunu söylemek olasıdır.

3.6. Altıncı Metin: Güvercin

Ders kitabından seçilen “Güvercin” adlı altıncı metin, “erdemler” temasında yer almaktadır. Bu çalışmaya katılan öğretmenlerin “Güvercin” adlı metnin temasıyla ilgili görüşleri şu şekildedir:

Tablo 8

Öğretmenlerin “Güvercin” Adlı Metnin Temasına İlişkin Görüşleri

Yanıtlar	f	%
Erdemler	24	46,15
Birlik ve beraberlik, yardımlaşma ve dayanışma	19	36,54
Diğer (Okuma kültürü/Birey ve Toplum/Doğa ve Evren)	4	7,69
Birlik ve beraberlik veya dostluk	2	3,85
Değerler	2	3,85
Dostluk	1	1,92
Toplam	52	100

“Güvercin” adlı altıncı metnin temasının ders kitabındaki gibi “erdemler” olduğunu belirtenlerin oranı bu çalışmaya katılan öğretmenlerin %46,15’idir. Öğretmenlerin %36,54’ünün yanıtı olan “birlik ve beraberlik, yardımlaşma ve dayanışma” temalarının “erdemler” temasının alt temaları olarak düşünmek olasıdır. Yalnızca iki öğretmen bu metnin teması için “birlik ve beraberlik veya dostluk” diyerek iki yanıt vermiştir. Bu yanıtların da erdemler temasının alt teması olduğu kabul edildiğinde “Güvercin” adlı bu metnin ders kitabındaki gibi “erdemler” teması altında yer almasının uygun olduğu söylenebilir.

3.7. Yedinci Metin: 15 Temmuz

Ders kitabından seçilen “15 Temmuz” adlı yedinci metin, “millî mücadele ve Atatürk” temasında yer almaktadır. Bu çalışmaya katılan öğretmenlerin “15 Temmuz” adlı metnin temasıyla ilgili görüşleri şu şekildedir:

Tablo 9

Öğretmenlerin “15 Temmuz” Adlı Metnin Temasına İlişkin Görüşleri

Yanıtlar	f	%
Millî mücadele, bağımsızlık ve birlik	38	73,08
Sevgi, vatan sevgisi	8	15,38
Hem sevgi, vatan sevgisi hem millî mücadele, bağımsızlık ve birlik	2	3,85
Diğer	4	7,69
Toplam	52	100

Bu çalışmaya katılan öğretmenlerin %73,08’i “15Temmuz” adlı bu metnin temasının “millî mücadele, bağımsızlık ve birlik” olduğunu belirtmişlerdir. Bu yanıtlar bu metnin ders kitabında yer verildiği “millî mücadele ve Atatürk” temasına yakın ifadelerdir. “15 Temmuz” adlı bu metnin temasının “sevgi, vatan sevgisi” olduğunu söyleyenlerin oranı ise %15,38’dir. Yedinci metnin temasının hem “sevgi, vatan sevgisi” hem “millî mücadele, bağımsızlık ve birlik” olduğunu yalnızca iki öğretmen belirtmiştir. Elde edilen bu yanıtlardan yola çıkarak “15 Temmuz” adlı bu metnin ders kitabındaki gibi “millî mücadele ve Atatürk” temasında olmasının uygun olduğunu söylemek olasıdır.

3.8. Sekizinci Metin: Çocukluk

Ders kitabından seçilen “Çocukluk” adlı sekizinci metin, “çocuk dünyası” temasında yer almaktadır. Bu çalışmaya katılan öğretmenlerin “Çocukluk” adlı metnin temasıyla ilgili görüşleri şu şekildedir:

Tablo 10

Öğretmenlerin “Çocukluk” Adlı Metnin Temasına İlişkin Görüşleri

Yanıtlar	f	%
Çocuk dünyası, çocukluk	28	53,85
Özlem, çocukluk özlemi	8	15,38
Duygular	7	13,46
İçinde çocuk geçen diğer yanıtlar (Çocuk ve oyun/Çocukların mutluluğu/Çocuk olmanın verdiği mutluluk)	6	11,54

Diğer (Sevgi/Doğa ve evren-doğa ve insan)	3	5,77
Toplam	52	100

“Çocukluk” adlı bu metnin temasının “çocuk dünyası, çocukluk” olduğunu belirtenlerin oranı %53,85’tir. Çoğunluğun verdiği bu yanıt “Çocukluk” adlı metnin ders kitabında yer verildiği temayla paralellik göstermektedir. Sekizinci metnin temasının “özlem, çocukluk” diyenlerin oranı ise %15,38’dir. bu çalışmaya katılanların %13,46’sı sekizinci metnin temasının “duygular” olduğunu ifade etmiştir. “İçinde çocuk geçen diğer yanıtlar” içinde “mutluluk”tan söz eden iki, diğer yanıtlar içinde “sevgi”den söz eden bir yanıtla birlikte metnin temasının “özlem, çocukluk özlemi” olduğunu söyleyenlerin hepsini “duygular” temasının alt teması olarak düşündüğümüz zaman bu oran %34,61’e ulaşmaktadır.

Bizce bu metnin ana teması “duygular” alt teması ise özlem/çocukluk özlemidir. “Çocukluk” adlı bu metnin ders kitabında “çocuk dünyası” teması altında yer alması, bu çalışmaya katılan öğretmenlerin yarısından fazlasının “Çocukluk” adlı bu metnin temasının “çocuk dünyası, çocukluk” olduğunu söylemesinin sebebi olabilir.

Bu çalışmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğunun yanıtına göre “Çocukluk” adlı bu metnin ders kitabındaki gibi “çocuk dünyası” temasında yer almasının doğru olduğunu söylemek olasıdır. Bununla birlikte tema kelimesinin kavramsal karşılığı ile bu metnin teması için “duygu” ifadesi belirtenlerin azımsanmayacak bir oranda olması birlikte değerlendirildiğinde “Çocukluk” adlı bu metnin “duygular” teması altında verilmesinin daha uygun olacağını söyleyebiliriz.

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışmada 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndan random olarak seçilmiş, farklı türlerden sekiz metnin temasının ne olduğu tamamı Erzincan’da görev yapan, farklı meslekî deneyimlere sahip ancak genç ve deneyimli denilebilecek 52 öğretmenin görüşlerine göre incelenmiştir ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Araştırmaya katılan öğretmenlerden elde edilen verilere göre ders kitabında “doğa ve evren” temasında yer alan “Reçete”, ders kitabında “okuma kültürü” temasında yer alan “Kitabın Serüveni”, ders kitabında “bilim ve teknoloji” temasında yer alan “Bir Dâhiyle Konuşmak”, ders kitabında “erdemler” temasında yer alan “Güvercin”, ders kitabında “millî mücadele ve Atatürk” temasında yer alan “15 Temmuz” adlı metinler ders kitaplarında doğru temalar altında yer almaktadır.

Bu araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşlerine göre ders kitabında “sağlık ve spor” temasında yer alan “Anadolu’nun Cirit Oyunları” adlı metnin “millî kültürümüz” teması altında yer alması, ders kitabında “millî kültürümüz” temasında yer alan “Forsa” adlı metnin “vatanseverlik” teması altında yer alması daha doğru olacaktır.

Bu çalışmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğunun verdikleri yanıtlara bakarak “Çocukluk” adlı metnin ders kitaplarında “çocuk dünyası” teması altında yer almasının uygun olduğunu

söyleyebiliriz Bununla birlikte öğretmenlerin bu metnin teması için verdikleri yanıtların içinde “duygu” ifadesi bulunanların azımsanmayacak bir oranda olmasıyla “tema” kelimesinin kavramsal karşılığı ve terim anlamı birlikte düşünüldüğünde “Çocukluk” metninin ders kitabında “duygular” temasında verilmesinin daha uygun olacağını söyleyebiliriz.

Türkçe ders kitaplarına seçilecek metinlerin doğru tema başlığı altında verilmesi oldukça önemlidir. Bu sebeple ders kitapları hazırlanırken metinlerin doğru temalar altında verilmesi için titiz davranılmalıdır. Ders kitapları MEB tarafından incelenirken metinlerin doğru temalarda yer alıp almadığının özenle incelenmesi gerekmektedir. Kitap yazarlarına ve kitapları inceleyen uzmanlara kılavuz olması açısından Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin doğru temalarda yer alması için dikkat edilmesi gereken noktalarla ilgili esasların neler olduğunu ortaya koyacak çalışmalar yapılabilir.

Tüm bunlarla birlikte Türkçe Öğretim Programı’nda birer “tema” olarak belirtilen kavramların ne derecede bu kavramın kapsamında yer aldığı saptanması için çalışmalar yapılabilir. Ayrıca alanyazında “tema” ve -bu kavramla ilişkili olarak- “konu” kavramlarının ne olduğu ile ilgili kullanımda ortaya çıkmış olan yanlışlıkların belirlenmesi, bu kavramların ne olup ne olmadığıyla ilgili çalışmaların yapılması, bu kavramların ayırt edici özelliklerini belirten ve genelin kabul edeceği kapsamlı tanımlamaların yapılması gerekmektedir. Özellikle “tema” kavramıyla ilgili karışıklığın ortadan kaldırılması metinlerin “tema” açısından incelenmesi ve metinlerin temalarının belirlenmesi konusunda araştırmacılara ve ilgililere kolaylıklar sağlayacaktır.

Kaynakça

- Ağar, M. E. (2006). Türkçe öğretiminin tarihçesi. *Journal of Human Sciences*, 8(1), 1-10. Retrieved from <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/91>
- Aksan, D. (1975). *Ana dili*. Türk Dili, S. 285.
- Akkurt, E. (2011). *İlköğretim okullarında görev yapan Türkçe öğretmenlerinin 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki bilgilendirici ve tahkiyeli metinlerin anlaşılabilirliği ile ilgili görüşleri ve metinlerin metin okunabilirliği açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Aktaş, Ş. & Gündüz, O. (2004). *Yazılı ve sözlü anlatım-kompozisyon sanatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aşıcı, M. (1997). Türkçe öğretiminde metin ve metin incelenmesi. *Türkçe ve Edebiyat Öğretimi Sempozyumu Türkçe –Edebiyat Eğitiminde Sorunlar, Çözümler, Yeni Yaklaşımlar Bildirileri* 3 Mayıs 1997 içinde (s. 72-80). İstanbul: Eyüboğlu Eğitim Kurumları Yayınları.
- Baltacı, A. (2017). Nitel veri analizinde Miles-Huberman modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1-15.
- Bölükbaş, F. (2003). Beyaz Lale öyküsünün şiddet-çocuk psikolojisi bağlamında değerlendirilmesi. *Çocuk Edebiyatına ve Çocuk Hekimliğine Yansıyan Şiddet Sempozyumu* içinde (s. 65-70). Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi.
- Epçaçan, C. & Okçu, V. (2010). İlköğretim Türkçe ders kitaplarının öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi. *Millî Eğitim*, 40(187), 39-51.
- Evren, Z. (2008). *İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki edebî metinlerin çocuk edebiyatı ölçütlerine göre değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Günay, D. (2003). *Metin bilgisi*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Haykır, H. A., Kaplan, H. Kiryar, A., Tarakçı, R. & Üstün, E. (2018). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe ders kitabı* 5. Ankara: MEB Yayınları.
- Kılınç, A. & Duman, I. (2012). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarındaki tematik yaklaşım üzerine bir inceleme. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 4, 94-101.
- Lüle Mert, E. (2012). İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerin çocuk yazınının temel ilkeleri bağlamında incelenmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 73-93.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma – desen ve uygulama için bir rehber*. (S. Turan, Çev.) Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Oğuzkan, A. F. (2013). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev.) Ankara: Pegem Akademi.
- Şekerci, Y. (2018). *6. sınıf ortaokul Türkçe ders kitabı*. Ankara: Eksen Yayıncılık.

Extended Summary

1. Introduction

Turkish courses are lectured in accordance with the Turkish Course Curriculum of the Ministry of National Education. Therefore, Turkish coursebooks to be lectured in schools have been prepared according to the current Turkish Course Curriculum.

According to the curriculum, the special objectives are explained in details under the title of the special objectives of the Turkish Course Curriculum expressing that "The Turkish Course Curriculum is structured in an integrity including knowledge, skills and values enabling students to acquire language skills and mental skills related to listening/watching, speaking, reading and writing they can use throughout their lives, develop themselves individually and socially using these skills, communicate effectively, and read and write willingly with a love of Turkish. The Turkish Course Curriculum approves the development of language skills and competences as a prerequisite for learning in all other fields, personal and social development and acquiring professional skills. The reading and writing acquisitions are structured in a way creating meaning through in-text, non-text and intertextual reading in the curriculum prepared depending on the thematic approach."

First of all, it is necessary to look at what the concept of "theme" is in order to understand the "thematic approach" specified in the curriculum:

According to the Turkish Language Association (TDK), the theme is "the main topic, the main motif, the main idea". TDK explains the meaning of this word as "the topic, thought, view, theme, main idea argued in an educational or literary work."

Besides this definition of TDK, when considering the other definitions related to the concept of theme in the literature, it is possible to mention that "Theme is the most general and abstract expression of the basic thought or emotion argued in a work of art and the message intended to be given."

The texts in the Turkish coursebooks at different grade levels have been analyzed from different perspectives at different times. The quality of the texts creating the main material of the Turkish coursebooks is essential for achieving the objectives of the Turkish Curriculum. The coursebooks serving as an instrument to achieve the competencies and objectives specified in the curriculum must be prepared elaborately in all aspects. Considering the specific objectives of the Turkish course, it is possible to mention that the texts in the coursebooks have a different function rather than the ones in the coursebooks of other courses and have more importance. Furthermore, it is also possible to say that the thematic approach in lecturing Turkish course has been remarkable for the functionality of the interdisciplinary approach in education. Therefore, the texts included in the coursebooks must be conformed to the theme they belonged in order to establish an efficient interdisciplinary relationship. In this study, whether the texts in the "5th Grade Turkish

Coursebook" were given under the correct theme title in the book were analyzed according to the views of the teachers. In this sense, the answer was sought to the question of "Are the texts conformed with the theme in the coursebook according to the views of the teachers?" depending on the answer to the question of "What is the theme of the texts in the 5th grade Turkish coursebook according to the views of teachers?"

2. Method

The phenomenological design was used because the findings about the texts were based on the views of the teachers in this study aiming to analyze whether eight different types of texts in the 5th grade Turkish coursebook were included under the correct theme title in the coursebook or not according to the views of the teachers. The teachers who participated into the study were interviewed face-to-face in their schools, and the texts and forms were submitted to write their answers to the questions. Sufficient time was allowed for the teachers to analyze the texts, and the forms were collected upon the notification of the teachers who completed their work going back to the schools. The views of the teachers were analyzed according to the "Miles-Huberman" formula as a qualitative data analysis model. At this point, the data collected from the teachers were reduced, the data were grouped under codes, and thus the answers of the teachers were collected under certain categories. The collected answers were reconsidered and their control was ensured. Subsequently, the frequencies of the same and similar answers were determined.

3. Findings, Discussion and Results

In this study, the themes of eight texts from different genres selected randomly from the 5th Grade Turkish Coursebook were analyzed according to the views of 52 teachers called to be young and experienced carrying on their duties in Erzincan with different professional experiences, and the following results were obtained:

According to the data obtained from the teachers who participated into the study, "The Recipe" under the theme of "nature and the universe" in the coursebook, "The Adventure of the Book" under the theme of "reading culture" in the coursebook, "Speaking with a Genius" under the theme of "science and technology" in the coursebook, "Pigeon" under the theme of "virtues" in the coursebook, and "July 15th" under the theme of "national struggle and Atatürk" in the coursebook were under the accurate themes.

According to the views of the teachers who participated into this study, "Anatolia's Javelin Games" under the theme of "health and sports" in the coursebook should be under the theme of "our national culture", and the text of "Forsa" under the theme of "our national culture" in the coursebook should be included under the theme of "patriotism."

Considering the answers of the majority of teachers who participated into this study, it was possible to mention that it was more accurate to include the text of "Childhood" under the theme of "children's world" in the coursebook under the theme of "children's world" in the textbook. However, it was possible to reveal that it would be more appropriate to include this text under the theme of "feelings" considering the conceptual meaning of the word of "theme" and substantial proportion of those who stated "emotion" for the theme of this text.

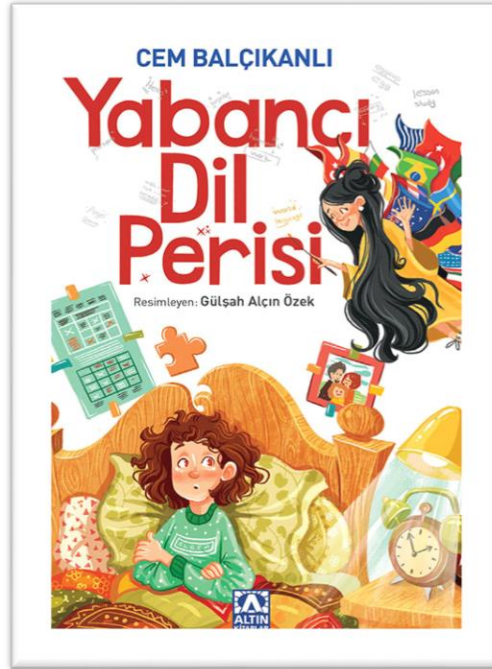
It is essential for the texts to be selected for Turkish coursebooks to be included under the correct theme title. For this reason, elaborate care should be taken to ensure that the texts were given under the right themes while preparing the coursebooks. It was necessary to analyze whether the texts were included in the right themes carefully while the coursebooks were analyzed by the Ministry of National Education. In terms of being a guide for book authors and experts reviewing the books, further studies should be carried out to reveal the principles regarding the points on including the texts under the right themes.

Besides all these, further studies should be carried out for determining to what extent the concepts specified as "themes" in the Turkish Curriculum were included within the scope of this concept. Furthermore, it is necessary to determine the mistakes arisen from the use of the concepts as "theme" and "topic" in the literature, to carry out studies on what these concepts are and what they are not, and to make comprehensive well-accepted definitions that indicate the distinctive features of these concepts. Eliminating the confusion about the concept of "theme" will particularly provide convenience for researchers and those concerned in terms of analyzing the texts for "theme" and determining the themes of the texts.

Tümer, C. Ş., & Canpolat Ö. (2022). 5. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin yer aldığı temaların uygunluğunun öğretmen görüşlerine göre belirlenmesi. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 5 (1), 83-103.

“Yabancı Dil Perisi” Üzerine

Mehmet MİÇOĞULLARI*

Resim, Url1

Yabancı dil öğretiminin önemi, günümüzde herkesçe kabul görmüş bir konudur. Küreselleşen dünyada ana dilin dışında farklı dillerin bilinmesi birçok alanda konuşura yarar sağlamaktadır. Dil öğretiminin/öğreniminin revaçta olduğu günümüzde aileler, çocuklarının birer “dünya vatandaşı” olabilmesi adına yabancı dil öğretimlerine ağırlık vermektedir. Söz konusu istek, ailelerce kimi zaman çocuklara farklı şekillerde yansıtılmaktadır. Ancak bu istek, yabancı dil öğretimini -ne yazık ki- bir baskı aracına dönüştürebilmektedir. Dolayısıyla yabancı dil öğretimi konusunda ailelerin çocuklarına nasıl yaklaşmaları gerektiğini bilmeleri

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi, Siirt, Türkiye; mehmetmicoogullari2@gmail.com

ve süreci bir baskı mekanizmasına dönüştürmemeleri önem arz etmektedir. “Yabancı Dil Perisi” tespit bağlamında okunabilecek/okutulabilecek bir eserdir. Çocuklar için yabancı dil öğretimi konusunda destekleyici bir kurguya sahip olan anlatı, ailelere bu süreçte farklı öneriler ve yaklaşımlar da sunmaktadır.

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Yabancı Diller Eğitimi Bölümü İngiliz Dili Eğitimi Ana Bilim Dalında akademik çalışmalarına devam eden Profesör Doktor Cem Balçıkanlı tarafından yazılan çocuk yazını ürünü “Yabancı Dil Perisi”nin birinci baskısı Şubat 2022 yılında yapılmıştır. Eserin görselleri Gülşah Alçın Özek tarafından hazırlanmıştır. Altın Kitaplar tarafından yayımlanan resimli roman, yetmiş iki sayfadan oluşmakta ve 10+ yaş grubuna hitap etmektedir.

Eser, dokuz bölümden (Balçıkanlı, 2022) oluşmaktadır. “*Bir Lisan Bir İnsan, İki Lisan İki İnsan*” adlı birinci bölümde (s. 5-9) başkahramanın İngilizceye dair düşünceleri aktarılırken çevresindeki insanların yarattığı baskıdan ve İngilizce konuşma şekillerinden şikayetçi olduğu belirtilir. Eserin ikinci bölümü (s. 10-16) “*Geçen Sene İngilizcesi İyiydi Ama...*” başlığını taşımaktadır ve bölümde başkahramanın İngilizceyi sevmeme gerekçelerinden bahsedilmektedir. Başkahramanın İngilizceyi sevmeme nedenleri arasında annenin bu konudaki baskısı, annenin İngilizce konusunda kıyaslamalara gitmesi, tekrar eden telkinler gösterilebilir. “*Yabancı Dilin Önemini Bir Anlasa!*” adlı üçüncü bölümde (s. 17-23) başkahramanın adının Elif olduğu öğrenilmektedir. Esere de adını veren “Yabancı Dil Perisi”, bu bölümde Elif ile tanışır. Peri ile tanışma, Peri’nin tasviri ve neden ortaya çıktığına ilişkin bilgiler bu bölümde yer almaktadır. -Özelde- İngilizceyi -genelde yabancı dili/yabancı dil eğitimi- sevmeyen çocuklar ile tanışan, yabancı dil ile ilgili sohbet ederek onlara yabancı dili sevdirmeyi amaçlayan Peri’nin çeşitli etkinliklerle -oyun oynamak, şarkı söylemek, el işi yapmak, öykü dinlemek gibi- yabancı dili sevdirdiği aktarılmaktadır. Bölüm Elif ile Peri’nin tanışması sonrası yeniden buluşmak üzere vedalaşmaları ile sona ermektedir. Eserin dördüncü bölümü (s. 24-30) “*İngilizce Oyun Oynayalım mı?*” adını taşımaktadır. Bölüm, Elif’in gece uykusunda tanıştığı perinin gerçekliğini algılamaya çalışması ile başlar. Bir sonraki buluşmada Elif, Peri’nin eşliğinde İngilizce dersinin resmini çizer. Peri, Elif’in yaptığı resim ile ilgili İngilizce sorular yönlendirirken görüşmelerinin de gizli tutulmasını ister. “*İngilizceyi Seviyorum Sanki!*” adını taşıyan beşinci bölümde (s. 31-35) Elif ile Peri’nin beş hafta boyunca buluşmaya karar verdikleri anlaşılır. Elif’in yapmaktan mutlu olduğu etkinlikleri yapacağı aktarılır. Bu bölümde Elif’e İngilizcenin ileriki yaşamında ne tür faydalar sağlayacağı Peri tarafından aktarılmaktadır. “*Yok Her Çocuk Özeldir. Yok Her Çocuk Farklıdır.*” adını taşıyan altıncı bölümde (s. 36-46) Elif’in İngilizce öğrenme konusunda baskın bir karakter olan annesinin, İngilizce öğretmeni ile yaptığı görüşme üzerinde durulur. Anne, Elif’in İngilizce konusunda yetersiz olduğunu düşünmekte ve düşüncelerini öğretmen ile paylaşmaktadır. İngilizce öğretmeni tarafından anneye her çocuğun özel, her çocuğun öğrenme sürecinin farklı olduğu ve dil öğreniminde sabırlı olunması gerektiği ifade edilmiştir. Bu bölümde ayrıca Elif’in, annenin İngilizce konusunda oldukça başarılı aile dostlarının çocuklarını örnek göstermesi üzerine canı sıkıldığının da altı çizilir. Elif’in her şeye rağmen Peri ile

gerçekleştirdiği sohbet sonrası İngilizce öğrenmeyi hür iradesi ile kabul ettiği aktarılır. Eserin yedinci bölümü (s. 47-57) “*Bizim Zamanımızda...*” adını taşımaktadır. Sınıfta İngilizce dersinde yapılan etkinlikler ve Elif ile Peri’nin uyguladıkları etkinlik ve oyunlardan bahsedilen bölümde, Elif’in gün geçtikçe artan İngilizce öğrenme ilgisi üzerinde durulur. Bu ilgede Peri’nin katkısı ve desteği inkâr edilmez. Diğer yandan Elif ile annesinin İngilizce öğrenme sürecinde sahip olduğu koşulların farklı oluşundan, Peri ile Elif’in okullararası düzenlenecek bir şenlikte -İngilizce tiyatro yarışmasında- görev almaya karar vermelerinden de bahsedilmektedir. “*Elif, Berke’yle İngilizce Konuşur musun Kızım?*” adlı sekizinci bölüm (s. 58-64) Elif’in İngilizce öğretmeni ile İngilizce tiyatro üzerine gerçekleştirdikleri sohbet ile başlar. Öğretmenin başrol teklifinin Peri’ye aktarılması dile getirilmiştir. Ancak İngilizce becerisinin farklı kişilere kanıtlamak zorunda olunmadığından, kişinin bu durumdan hoşnut olamayacağından da ayrıca bahsedilmiştir. “*Şenliğe Hazır mısınız?*” adlı dokuzuncu ve son bölümde (s. 65-70) Elif’in, annesinden istekleri üzerinde durulmuştur:

1. Farklı insanların yanında İngilizce konuşmamasını,
2. İngilizce konusunda çok soru sormamasını,
3. Kendisini diğer çocuklarla karşılaştırmamasını istemektedir.

Bu bölümde Elif’in İngilizce tiyatro şenliğinde başrolü canlandığından, İngilizce oyun, şarkı, öykü, tekerleme, masal, boyama ve drama ile İngilizce öğrenmekten keyif aldığından bahsedilmiştir. Ayrıca söz konusu bölümde katılım gösterilen İngilizce tiyatro şenliği detaylandırılmıştır. Sorunsuz geçen temsilin ardından yarışmadan birçok ödül ile kazanıldığı aktarılmışsa da tiyatro şenliğinin (s. 70) bir rüya olduğu görülür. Sınıfta uyuyakalan Elif, İngilizce öğretmenin uyarısı ile uyanmıştır. Eser İngilizce öğretmenin İngilizce tiyatro oyununda rol almak isteyen öğrencileri belirlerken Elif’in oyunda rol almak istemesi ile sona ermektedir.

Eser değerlendirildiğinde başkahraman Elif’in dil öğrenme konusunda sahip olduğu olumsuz düşüncelerin hayalinde canlandığı Yabancı Dil Perisi ile yaşadığı baskıdan kurtularak İngilizceye dair düşüncelerinin evrildiği görülmüştür. Eserde baskı aracı yapılmadan yabancı dilin sevilebileceği ve çocuğun düşüncelerinin de önemsenmesi gerektiği üzerinde durduğu söylenebilir. Karakterler günlük hayatta karşılaşılabilecek niteliklere sahiptir. Yabancı Dil Perisi, hayal ürünü olduğu için genelleme dışında tutulmalıdır. Çevre genelde ev ve okuldan (sınıftan) oluşmaktadır.

Veli eğitim seminerlerinde yöneltilen soruların merkeze alındığı (Url2) eserin yabancı dil öğretiminde bir yandan velilere diğer yandan yabancı dil öğrencilerine yol gösterici nitelikte bir kurguya sahip olduğu söylenebilir. Öğrenci ve aileler tarafınca ilgili eserden çıkarılabilecek sonuçlar aşağıda sıralanmıştır:

1. Yabancı dil öğrenmenin yararları:
 - a. Daha fazla kişi ile iletişime geçilir (s. 32),
 - b. Dünyada olup bitenler takip edilir (s. 32),
 - c. Yeni insanlar ile tanışılır (s. 32).

- d. Tanışılan insanlarla kurulacak iletişim sonrası yemekleri ve gelenekleri öğrenilir (s. 32),
 - e. Başka ülkelerin kültürel unsurları öğrenilir (s. 33),
 - f. Dünya görüşü artar ve dolayısıyla dünyada olup bitenlere karşı esnek biri olunur (s. 33-34),
 - g. Yeni bir dil ve dil bilgisi öğrenmek beyin için bir egzersizdir (s. 34),
 - h. Yabancı dil öğrenmek zeytin ağacı yetiştirmek gibidir, zaman alır ve sabırlı olunmalıdır (s. 45).
2. Yabancı dil öğrenirken etkinlikler çeşitlendirilebilir:
 - a. Şarkı dinlemek (s. 48),
 - b. Renkli kâğıtlarla oyun oynamak (s. 48),
 - c. Doğayı materyal olarak kullanmak (s. 48-49),
 - d. Öykü, el işleri, tekerlemeler, masallar, boyama etkinlikleri, drama (s. 67) işe koşulabilir.
 3. Yabancı dil öğrenirken teknolojiye de yararlanılabilir:
 - a. Ezberlenmek istenen sözcükler bilgisayara kaydedilebilir (s. 54),
 - b. Sözcükler ses kayıt cihazlarına kaydedip dinlemek (s. 54),
 - c. İnternet aracılığıyla görsel aramak (s. 55).
 4. Kişinin kendi öğrenme yöntemini bulması gerekir.
 5. Öğrenci üzerinde baskı kurulmamalı, diğer öğrencilerle karşılaştırılmamalı ve farklı kişiler ile yabancı dilin konuşulması istenmemelidir (s. 65).
 6. Aileler, çocukları üzerinde baskıcı kalıp sorular sormamalı, aşağıdaki sorulara benzer sorular yönlendirerek çocukları baskıdan kurtarmalıdır:
 - a. Bugün öğrenmekten heyecan duyduğun bir şey oldu mu? O anı bana anlatır mısın? (s. 68),
 - b. Endişe duyduğun bir konu var mı? (s. 68),
 - c. Bugün okulda komik bir şey oldu mu? (s. 68).

Yabancı Dil Perisi

ISBN/Barkod: 9789752126992

Yazan: Cem Balçıklı

Resimleyen: Gülşah Alçın Özek

Kaynakça

Balçıkanlı, C. (2022). *Yabancı dil perisi*. Altın Kitaplar.

Url 1, Yabancı Dil Perisi - Cem Balçıkanlı - Altın Kitaplar (altinkitaplar.com.tr) Erişim Tarihi: 08/03/2022

Url 2, Bir Çocuğun Gözünden Çocukların Yabancı Dil Yolculuğu - GAZETE SANAT ÇOCUK Erişim Tarihi: 09/03/2022